

**BANKALARDA TİCARİ KREDİLENDİRME SÜRECİ,
KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Ayşe ERDOĞAN

Yüksek Lisans Tezi

İşletme Anabilim Dalı

Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU

2011

Her Hakkı Saklıdır

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

Ayşe ERDOĞAN

BANKALARDA TİCARİ KREDİLENDİRME SÜRECİ,
KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU

ERZURUM-2011

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

27/06/2011

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum " Bankalarda Ticari Kredilendirme Süreci, Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

27/06/2011

Ayşe ERDOĞAN

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Rıza KARLIOĞLU danışmanlığında, Ayşe ERDOĞAN tarafından hazırlanan bu çalışma 27 / 06 / 2011 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından İstetise (Mikroelektrostatik) Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr. Rıza KARLIOĞLU İmza:

Jüri Üyesi Prof. Dr. Turan ÖNDÜZ İmza:

Jüri Üyesi : Y. Doç. Dr. Hayati AKAN İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IX
ABSTRACT	X
KISALTMALAR DİZİNİ	XI
TABLolar DİZİNİ	XII
ŞEKİLLER DİZİNİ	XIII
ÖNSÖZ.....	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ VE KREDİLENDİRME İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. KREDİNİN TANIMI.....	3
1.2. KREDİLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR.....	4
1.3. KREDİNİN UNSURLARI	7
1.3.1. Süre.....	7
1.3.2. Güven	7
1.3.3. Risk.....	8
1.3.4. Gelir.....	8
1.4. KREDİ RİSKİ	8
1.5. KREDİLENDİRME İLKELERİ.....	11
1.5.1. Güvenirlilik.....	11
1.5.2. Akışkanlık (Seyyaliyet).....	11
1.5.3. Verimlilik	11
1.6. KREDİLENDİRMEDE 5C KURALI	11
1.6.1. Karakter.....	12
1.6.2. Kapasite	12
1.6.3. Teminat	13
1.6.3.1. Teminat Talep Nedenleri.....	13
1.6.4. Sermaye.....	14
1.6.5. Koşullar.....	14

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİNİN KAYNAKLARI, KREDİ VE TEMİNAT TÜRLERİ

2.1. KREDİNİN KAYNAKLARI	16
2.1.1. Özkaynaklar	16
2.1.2. Yabancı kaynaklar	16
2.1.2.1. Mevduat	16
2.1.2.2. Para Piyasalarından Borçlanmalar	16
2.1.2.3. Alınan Krediler	18
2.1.2.4. İhraç Edilen Menkul Kıymetler	20
2.1.2.5. Diğer Yabancı Kaynaklar	20
2.2. KREDİ TÜRLERİ	20
2.2.1. Nitelikleri Açısından Krediler	21
2.2.1.1. Nakdi Krediler	21
2.2.1.1.1. Borçlu Cari Hesap (BCH)	21
2.2.1.1.2. Senet Karşılığı Avans (SKA)	23
2.2.1.1.3. Taksitli Krediler	24
2.2.1.1.4. İskonto-İştira Kredisi	27
2.2.1.1.5. Spot Krediler	29
2.2.1.1.6. Ticari Kredili Mevduat Hesabı (Ticari KMH)	30
2.2.1.1.7. Gün İçi Kredi	30
2.2.1.1.8. Nakit Yönetimi Kredisi	31
2.2.1.1.9. Doğrudan Borçlandırma Sistemi (DBS) Kredisi	31
2.2.1.1.10. Döviz Endeksli Kredi (DEK)	32
2.2.1.1.11. Şirket Kredi Kartı	33
2.2.1.1.12. İhracat Kredileri	34
2.2.1.1.13. Döviz Kredileri	35
2.2.1.1.14. Prefinansman Kredileri	40
2.2.1.2. Gayrinakdi Krediler	41
2.2.1.2.1. Teminat Mektupları	41
2.2.1.2.2. Gayrinakdi Çek Kredisi	47
2.2.2. Vadeleri Açısından Krediler	50
2.2.2.1. Kısa Vadeli Krediler	50

2.2.2.2. Orta Vadeli Krediler.....	50
2.2.2.3. Uzun Vadeli Krediler.....	51
2.2.3. Veriliş Amacı Açısından Krediler	51
2.2.3.1. Yatırım Kredileri	51
2.2.3.2. Donanım Kredileri.....	51
2.2.3.3. İşletme Kredileri	51
2.2.4. Teminatları Açısından Krediler	51
2.2.4.1. Teminatsız Krediler	51
2.2.4.2. Teminath Krediler	51
2.2.5. İzin Açısından Krediler	52
2.2.5.1. Şube Yetkisinde Krediler	52
2.2.5.2. Bölge Başkanlığı Yetkisinde Krediler	52
2.2.5.3. Genel Müdürlük Yetkisinde Krediler	52
2.2.6. Kaynakları Açısından Krediler	52
2.2.6.1 Banka Kaynaklı Krediler	52
2.2.6.2. Dış Kaynaklı Krediler.....	53
2.3. TEMİNAT TÜRLERİ	53
2.3.1. Şahsi Teminatlar	53
2.3.1.1. Kefaletin Türleri	53
2.3.2. Maddi Teminatlar	55
2.3.2.1. İpotek	55
2.3.2.2. Ticari İşletme Rehni.....	55
2.3.2.3. Taşınır Rehni.....	55
2.3.2.4. Alacağın/İstihkakın Temliki	56
2.3.2.5. Kambiyo Senetleri.....	57
2.3.2.6. Likit Değerler Rehni	57
2.3.2.7. Banka Teminat Mektubu/Kontrgarantisi.....	58
2.4. TİCARİ KREDİLERLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER.....	58
2.4.1. Tanımlar ve Kısaltmalar	58
2.4.2. Dolaylı Pay Sahipliği.....	59
2.4.3. Risk Grubu	59

2.4.4. Dahil Olunan Risk Grubu ve Mensuplara Kredi Kullandırma Koşulları Grubu	60
2.4.5 Kredi Açma.....	61
2.4.6. Kredilerin İzlenmesi	62
2.4.7. Karşılıklar ve Teminatlar.....	62
2.4.8. Kredi Sınırları	62
2.4.9. Kredi Sınırlamalarına Tabi Olmayan İşlemler	63
2.4.10. Ortaklık Paylarına İlişkin Sınırlamalar	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİLENDİRME SÜRECİ

3.1. MÜŞTERİ İLE GÖRÜŞME	66
3.2. GEREKLİ BELGELERİN ALINMASI VE ÖN İNCELEME.....	70
3.3. KREDİ RİSK ANALİZİ.....	75
3.3.1. Kredi Risk Analizi Amacı.....	76
3.3.2. Risk Analizinde Kullanılan Kaynaklar.....	76
3.3.2.1. Bilanço.....	76
3.3.2.2. Gelir Tablosu	76
3.3.2.3. Özkaynak Oluşum Tablosu.....	76
3.3.2.4. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosu	77
3.3.2.5. Kaynak-Kullanım Tablosu.....	77
3.3.3. Kredi Risk Analizinde Kullanılan Teknikler	77
3.3.3.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi	78
3.3.3.2. Yüzde Metodu İle Analiz (Dikey Analiz)	78
3.3.3.3. Trend (Eğilim) Yüzdeleri Yöntemi ile Analiz	78
3.3.3.4. Oran Analizi	78
3.3.3.4.1. Likidite Oranları.....	80
3.3.3.4.2. Aktivite Oranları.....	83
3.3.3.4.3. Mali Bünye Oranları.....	88
3.3.3.4.4. Karlılık Oranları.....	90
3.3.3.4.5. Büyüme Oranları	92
3.4. KREDİNİN TAHSİSİ.....	93

3.4.1. Kredi Açılması ve Kullanılmasına İlişkin Engeller	93
3.3.2.1. Yasal Engeller.....	93
3.3.2.2. İdari Engeller	94
3.3.2.3. Diğer Engeller.....	95
3.4.2. Firmanın Finansman İhtiyacı Nedenleri	96
3.4.3. Kredi Onayının Hazırlanması	97
3.5. TAHSİS OLUNAN KREDİNİN KULLANDIRIMI.....	98
3.5.1. Sözleşmenin Düzenlenmesi.....	98
3.5.2. Teminatların Alınması.....	100
3.5.3. Kredinin Fiyatlandırılması	101
3.5.4. Kredinin Kullanırımı.....	103
3.6. KREDİNİN İZLENMESİ	104
3.6.1. Kredinin Sorunlu Hale Gelme Nedenleri	106
3.3.2.1. Firmanın Faaliyetini Etkileyen İç Faktörler	106
3.3.2.2. Firmanın Faaliyetini Etkileyen Dış Faktörler	107
3.3.2.3. Kredilendirmede Yapılan Hatalar	108
3.6.2. Kredisi Sorunlu Hale Gelen Firmaların Ortak Özellikleri.....	108
3.7. SORUNLU KREDİNİN YÖNETİMİ	110
3.8. KREDİNİN KAPANMASI	111

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KREDİLENDİRME SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. İŞLETME KAYNAKLI SORUNLAR.....	113
4.1.1. Bankaca Talep Edilen Yeterlikte / Kalitede Teminatın Sağlanamaması	114
4.1.1.1. Çözüm Önerileri:	116
4.1.2. Etkin Bir Yönetim / Finansman Politikasından Yoksunluğu	117
4.1.2.1. Çözüm Önerileri.....	118
4.1.3. Muhasebe Standartlarına Uygun Mali Tablolar Üretilmemesi.....	119
4.1.3.1. Çözüm Önerileri.....	119
4.1.4. Olumsuz Piyasa İstihbaratı / Yetersiz Moralite.....	120

4.1.4.1. Çözüm Önerileri.....	121
4.1.5. Riskli Kabul Edilen Bir Sektörde Faaliyet Göstermesi.....	121
4.1.5.1. Çözüm Önerileri.....	121
4.1.6. Bankaya Yeterli, Doğru ve Zamanında Bilgi Akışının Sağlanamaması	122
4.1.6.1. Çözüm Önerileri.....	123
4.1.7. Yetersiz Likidite, Aktivite, Mali Bünýe, Karlılık, Büyüme Rasyoları.	123
4.1.7.1. Çözüm Önerileri:	124
4.1.8. İşletmenin Gelecekteki Performansı / Nakit Akışlarının Öngörülememesi	125
4.1.8.1. Çözüm Önerileri.....	125
4.1.9. İhtiyaç Duyduğu Kredi Kompozisyonunu (Tutar, Vade, Tür) Tam Olarak Belirleyememesi Veya Yanlış Belirlemesi.....	126
4.1.9.1. Çözüm Önerileri.....	126
4.1.10. Kabul Edilebilir Seviyenin Üzerinde Borç Yüğü Bulunması	127
4.1.10.1. Çözüm Önerileri.....	127
4.1.11. Kredinin İşletme Faaliyet Amacı Dışında Başka Amaçla Talep Edilmesi.....	128
4.1.11.1. Çözüm Önerileri.....	128
4.2. BANKA KAYNAKLI SORUNLAR.....	129
4.2.1. Bankada İşletme Kredilerine Cevap Verebilecek Birimin (Kobi / Ticari / Kurumsal Bankacılık vs.) Bulunmaması	130
4.2.1.1. Çözüm Önerileri.....	131
4.2.2. Kredi Biriminde Yeterli Personel İstihdamı Bulunmaması.....	131
4.2.2.1. Çözüm Önerileri.....	131
4.2.3. Kredi Biriminde Görev Yapan Personelin Bilgi Yetersizliği	132
4.2.3.1. Çözüm Önerileri.....	132
4.2.4. Bankanın Mevzuat / Yönetmelik / Uygulamalarından Kaynaklanan Kredi Sınırlamalarının Bulunması.....	133
4.2.4.1. Çözüm Önerileri.....	133
4.2.5. İşletmeye İhtiyaç Duyduğu Kredi Kompozisyonunun (Tutar, Vade, Tür) Sunulamaması	133

4.2.5.1. Çözüm Önerileri.....	134
4.2.6. İşletmenin Kredi İhtiyacı Dışında Diğer Bankacılık Hizmetlerindeki Beklentilerinin İstenilen Çeşit / Hız / Kalite / Fiyatta Karşılanamaması	134
4.2.6.1. Çözüm Önerileri.....	135
4.2.7. Yetkin Bir Değerleme Sisteminin Bulunmaması	135
4.2.7.1. Çözüm Önerileri.....	136
4.2.8. İşletmenin Kredi İhtiyacına Zamanında Yanıt Verilememesi.....	137
4.2.8.1. Çözüm Önerileri.....	137
4.2.9. Hedef Baskısı Varlığı	138
4.2.9.1. Çözüm Önerileri.....	138
4.2.10. Politik Baskı.....	139
4.2.10.1. Çözüm Önerileri.....	139
4.2.11. Kredi Kullanımını Sonrası Kredinin Kaderiyle Baş Başa Bırakılması / İzlenmemesi	139
4.2.11.1. Çözüm Önerileri.....	140
4.3. İŞLETME VE BANKA KAYNAKLI OLMAYAN DİĞER SORUNLAR.	140
4.3.1. Kayıt Dışılık.....	141
4.3.1.1. Çözüm Önerileri.....	142
4.3.2. Makroekonomik Belirsizliklerin Varlığı.....	143
4.3.2.1. Çözüm Önerileri.....	143
4.3.3. Güvenilir ve Hızlı İşleyen Bir Yasal Sistemin Bulunmaması.....	144
4.3.3.1. Çözüm Önerileri.....	144
4.3.4. Etkin Bir Denetim Sisteminin Bulunmaması	144
4.3.4.1. Çözüm Önerileri.....	145
4.3.5. Bankalar Arası Yoğun Rekabetin Varlığı	146
4.3.5.1. Çözüm Önerileri.....	146
4.3.6. Yasal Sınırlamaların Varlığı (Zorunlu Karşılık Oranları, Sermaye Yeterlilik Rasyosu, Hesap Durum Belgesi Alınmaksızın Açılacak Kredi Tutarı Vb.) Sorunu	146
4.3.6.1. Çözüm Önerileri.....	147
SONUÇ.....	148
KAYNAKÇA.....	151

EKLER.....	155
ÖZGEÇMİŞ.....	157

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ**
BANKALARDA TİCARİ KREDİLENDİRME SÜRECİ, KARŞILAŞILAN
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**Ayşe ERDOĞAN****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU****2011, 157 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU****Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ****Yrd. Doç. Dr. Hayati AKSU**

Bu tezin amacı, bankalardaki ticari kredilendirme süreci ile süreçte karşılaşılan sorunların incelenmesi ve sorunların çözümüne yönelik öneriler sunulmasıdır. Bu amaçla çalışmada, kredi ve kredilendirme ile ilgili genel bilgiler, kredi kaynakları, türleri, teminat türleri, kredi ile ilgili yasal mevzuat ve kredilendirme süreci özetlenmektedir. Çalışmanın uygulama bölümünde, ticari kredilendirme sürecinde karşılaşılan sorunların tespitine yönelik bir anket gerçekleştirilmiş ve anket sonucunda katılımcılarca sık rastlanan sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anket sonuçlarına göre, katılımcıların ağırlıklı bölümünün banka ve işletme kaynaklı olmayan diğer sorunların varlığına katıldıkları görülürken, işletme kaynaklı sorunlar grubu katılımcıların çoğunluğunun katıldığını belirttiği ikinci grup olmaktadır. Katılımcılar bankalarda işletme kredileri tahsis ve uygulaması amacıyla kredi birimi ve kredi talepleri için yetkin bir değerlendirme sisteminin bulunmaması ile kredi kararlarında politik baskı varlığını sorun olarak görmezken, banka kaynaklı sorunlar içinde en sık karşılaşılanlar çalışanlar üzerinde hedef baskısı varlığı ve kredinin kullandırımı sonrası kaderiyle baş başa bırakılması veya izlenmemesi sorunu olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Banka, Kredi, Ticari Kredilendirme Süreci

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
THE BANK'S COMMERCIAL CREDIT PROCESS, FACED PROBLEMS AND
SUGGESTIONS OF SOLUTIONS

Ayşe ERDOĞAN

Advisor: Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU

2011, Page: 157

Jury: Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU

Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ

Assist Prof. Dr. Hayati AKSU

The purpose of this thesis is to research commercial credit process at banks with faced problems through process and to offer suggestions intended for solution of problems. For this reason, general knowledge related with credit, credit sources, types, guarantee types, legal regulations interested with credit and credit process is summarized at this work. In the application section of this work a survey was implemented in order to find out problems faced with commercial credit process and aimed to bring out frequently meted problems by participants at the end of survey.

According to the results of survey, as it is seen that the majority of participants are agreed upon existence of the other problems not derived on a bank and a firm, the group of problems based on a firm is the second group that is indicated of agreement by the majority of participants. As the absent of a credit unit aimed to assignment and application of business credits and an efficient valuation system for credit demands at banks with existence of political pressure at credit decisions are not seen as a problem by participants, goal pressure on bankers and leaving it with its destiny/not followig of credit after making usage problems are the mostly common faced within problems based on a bank.

Key Words: Bank, Credit, Commercial Credit Process

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.Ş.	: Anonim Şirket
BCH	: Borçlu Cari Hesap
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BPP	: Bankalararası Para Piyasası
BSMV	: Banka Sigorta Muamele Vergisi
DAB	: Döviz Alım Belgesi
DBS	: Doğrudan Borçlandırma Sistemi
DEK	: Döviz Endeksli Kredi
DİİB	: Dahilde İşleme İzin Belgesi
DSB	: Döviz Satım Belgesi
EFT	: Elektronik Fon Transferi
EXİMBANK	: Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.
FOB	: Free On Board (Gemide Teslim)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KDV	: Katma Değer Vergisi
KMH	: Kredili Mevduat Hesabı
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
LİBOR	: London Interbank Offered Rate
T.A.Ş.	: Türk Anonim Şirketi
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TL	: Türk Lirası
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SKA	: Senet Karşılığı Avans
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
USD	: United States Dollar
VB.	: Ve Benzeri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 2.1. Kredi Türleri	21
Tablo 2.2. Teminat Mektubu Türleri.....	43
Tablo 4.1. İşletme Kaynaklı Sorunlar	114
Tablo 4.2. Banka Kaynaklı Sorunlar	130
Tablo 4.3. İşletme ve Banka Kaynaklı Olmayan Diğer Sorunlar.....	141

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. DBS Sistemi.....	32
Şekil 3.1. Kredilendirme Süreci.....	65

ÖNSÖZ

Ticari kredi, finansal sistemin en önemli aktörlerinden biri olan bankalar tarafından üçüncü kişilere ait kaynakların işletmelere kullandırılmak suretiyle ekonomik sisteme geri döndürüldüğü bir araçtır. Ticari kredi kullandırımı banka açısından karlı ve riskli bir ana işlemdir. Ticari kredi, gerek işletme sürekliliğinin sağlanması, gerek işletmenin yatırımlarının finansmanı ve gerekse ekonomik sistemdeki dalgalanmaların işletme üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi için, işletmeler tarafından finansman sağlama aracı olarak yoğun şekilde kullanılan bir yöntemdir. Bu çalışmanın konusunu, ticari kredi ile ilgili temel bilgilerin ve yasal düzenlemelerin aktarılması, bankalarda ticari kredilendirme sürecinin incelenmesi, karşılaşılan sorunların tespiti ve çözüm önerilerinin sunulması oluşturmaktadır. Ticari kredilerme sürecinde karşılaşılan sorunların tespitine yönelik olarak bankaların işletme kredileri ile ilgili birimlerinde çalışanlar üzerinde bir anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Çalışmama bilgi ve tecrübeleriyle değerli katkılarda bulunan danışman hocam sayın Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU'na, desteğini esirgemeyen eşim Alim ERDOĞAN ve kızım Zeynep ERDOĞAN'a teşekkürlerimi arz ederim.

Erzurum-2011

Ayşe ERDOĞAN

GİRİŞ

İşletmeler gerek öz sermaye ve net işletme sermayesinin yetersizliği, gerekse ekonomik konjonktürel hareketler sebebiyle finansman kaynağı ihtiyacı duyabilirler. Ekonomideki hızlı değişimlere uyum sağlamak, duran varlık ihtiyaçlarını karşılamak, bunların bakım onarım giderlerine ve yenilenmelerine destek vermek, çalışma sermayesi açığını gidermek veya çalışma sermayesini artırmak, mevcut bir borcun ödenmesini sağlamak, yatırım yapmak ve neticede işletmenin sürekliliğini sağlamak amacıyla başvuru ve yaygın olarak kullanılan finansman kaynaklarından biri banka ticari kredisidir.

Kredi kullanımı işletmeler açısından bir finansman sağlama yöntemi iken; kredi verme bankalar açısından üçüncü kişilere ait kaynakların ekonomik sisteme geri döndürüldüğü, karlı, karlı olduğu kadar da riskli ana işlemdir. Finansal sistemin dolayısıyla ekonominin en önemli yapıtaşlarından biri olan bankalar için kredi vermek hem risk almayı hem de kar sağlamayı gerektirir. Dolayısıyla, bankalarda risk olarak tanımlanan ticari kredi sürecinin, karşılaşılan sorunların incelenmesi ve sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulması, bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, kredinin tanımı, kredi ile ilgili kavramların açıklamaları, kredinin unsurları, kredilendirme ilkeleri, kredilendirmede 5C kuralı, kredi riski gibi kredi ve kredilendirme ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, kredinin kaynaklarının nelerden oluştuğu, kredinin nitelik, vade, teminat, izin, verilmiş amacı ve kaynağı açısından türleri ve kredinin güvencesini oluşturan teminatların türleri açıklanmış ve 19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun bankacılık sistemindeki ticari kredi ürünü ile ilgili yasal düzenlemelerine değinilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, firma/müşteri görüşmesi ile başlayan, müşteriden gerekli belgelerin temini ve ön incelemesi, kredi risk analizi, kredinin tahsis, kullandırma ve izleme aşamaları, sorunlu hale gelen kredinin yönetimi ve nihayet kredinin kapanması şeklinde ticari kredilendirme süreci bir bütün olarak incelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde farklı bankaların işletme kredileri karar alma ve uygulama sürecinde görevli personelinin "Ticari

Kredilendirme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar" üzerine görüşlerini belirleme amaçlı olarak anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Ankette ticari kredilendirme sürecinde karşılaşılan sorunlar işletme kaynaklı sorunlar, banka kaynaklı sorunlar ve işletme ile banka kaynaklı olmayan diğer sorunlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Katılımcıların ankette yer alan maddelere ne ölçüde katılıp katılmadıkları tespit edilmeye çalışılmış olup, sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KREDİ VE KREDİLENDİRME İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1. KREDİNİN TANIMI

Kredi, sözlük anlamı itibariyle saygınlık ve güven anlamında kullanılmakta olup, Latince de inanma anlamına gelen credere kökünden gelmektedir.¹

Kredi, genel bir tanımlamaya göre, herhangi bir kimseye ödünç para verilmesi veya nakit olarak alınacak bir mala ya da verilecek bir hizmete kefalet edilmesi/garanti verilmesi veya bedelinin daha sonra alınması kaydıyla bir malın satılması ya da hizmetin verilmesidir.²

Kredi, bankacılıktaki anlamı ile bakıldığında, geri ödeyeceği konusunda kendisine güven duyulan bir firmaya (gerçek veya tüzel kişiye) nakdi veya gayrinakdi bir itibarın, geri alınmak kaydıyla, bir bedel (faiz, komisyon) karşılığında belirli bir süre için verilmesi veya bir hizmet taahhüdünün garanti edilmesidir.³

Kredi, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu Madde 48'de ise şöyle tanımlanmaktadır;

Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.

Buna ilave olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kar ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin

¹ Mahmut Usta, *Temel Kredi Bilgileri*, Pamukbank T.A.Ş. Eğitim Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 1995, s.1.

² Targan Ünal, *Kredi Sözleşmeleri*, İstanbul Ticaret Odası, Sayı.33, İstanbul 1995, s.1.

³ Ayhan Can, H. Tamer Karaman, İsmail Mandacı, Sibel Koçu, *Kredi Bilgileri*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2006, s.7.

finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.⁴

Yukarıdaki tanımlamalardan çıkarılacak ortak hükümler ise;

- Nakit veya gayri nakit unsurlar kredi olarak verilebilir.
- Kredi geri alınmak suretiyle verilir.
- Kredi bir bedel karşılığında verilir. şeklinde sıralanabilmektedir.

Genel bir tanımlama yapmak gerekirse kredi, bankaların, öz kaynaklarının yanı sıra, topladıkları mevduat ile banka dışından temin ettikleri fonları, yasal sınırlar içinde ve banka içi mevzuatına uygun olarak ihtiyaç sahiplerine belirli bir süre sonra geri alınması kaydı ile bir bedel karşılığında borç olarak vermesi ya da birinin taahhüdünün ve/veya bu taahhütten doğacak borçlarının garanti edilmesi işlemidir.

1.2. KREDİLERLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Bankacılıkta kredilerle ilgili ve yaygın olarak kullanılan bazı kavramların açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

Ticari kredi müşterisi: Lehine ticari kredi tahsis edilen gerçek veya tüzel kişidir.

Gerçek kişi: Ticari krediler açısından gerçek kişiler şahısları adına ticari faaliyetlerini sürdüren insanlar ile adi şirketlerden oluşurlar.

Tüzel kişiler ise, belli bir amacı gerçekleştirmek üzere kurulmuş ve hukuk düzeninin aradığı koşullara sahip bulunan kişi toplulukları ile mal topluluklarıdır. Kollektif, komandit, anonim ve limited şirketler tüzel kişi olarak tanımlanırlar.

Kefalet: Borçlunun borcunu yerine getirmesinin alacaklıya taahhüt edilmesidir. Bu taahhüdü yapan kişiye kefil adı verilmektedir.

Faiz: Yoksun kalınan (ödünç verilen) para miktarı veya yoksunluk (ödünç verme) süresi ile orantılı olarak sağlanan gelirdir. Parasal sermayenin belirli bir süre kullanılmasının fiyatı olarak da tanımlanan faiz, ödünç verilen anapara ile geri ödenen para miktarı arasındaki olumlu farktır.

⁴ BDDK, *Bankacılık Kanunu*, (2005), Erişim Tarihi: 12 Şubat 2010, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/1582bankacilik_kanunu.pdf

Komisyon: Komisyon, hukuken, kredi verenin kredi açılışı dolayısıyla girdiği bazı faaliyetlerin neden olduğu masrafların veya üstlenmiş olduğu zarar ya da riskin karşılığını oluşturmakta; komisyonun, kredinin kullanımıyla doğrudan ilişkisi bulunmamaktadır.

Valör: Bankacılık işlemlerinde faiz hesaplamasına başlanılan gündür. Krediler açısından bakıldığında kredi hesaplarına alacak olarak kaydedilen işlemler (kredi geri ödemeleri) için valör, işlemin yapıldığı günü takip eden ilk iş günü; borçlu olarak kaydedilen işlemler (kredi kullanımları) için valör, işlemin yapıldığı gündür.

Limit: Banka Genel Müdürlüğü veya yetkili diğer birimlerince Bankalar Kanunu'ndaki sınırlamalar dahilinde, bir gerçek veya tüzel kişiye kullanılmak üzere tahsis edilen kredinin azami tutarıdır. ⁵

Plasman: Sözcük anlamı yatırımdır. Sermayenin bir işe (bir alacağa, menkul veya gayrimenkul bir değere) yatırılması, plase edilmesi anlamına gelir. Bankacılık açısından plasman, bankaların sermaye ve mevduat durumu ile reeskont imkanlarını gözönünde tutarak kredi işlemlerine plase ettikleri (ayırdıkları) tutardır. ⁶

Depasman: Bir gerçek veya tüzel kişiye tahsis edilen kredi limitlerinin üzerinde kredi kullanılmasıdır.

Hesap durumu belgesi: Bankacılık Kanunu gereği, sermayesinin yarısından fazlasına genel ve katma bütçeli dairelerin, kamu iktisadi teşebbüslerinin, özelleştirme kapsamına alınan kuruluşların sahip olduğu kurum ve ortaklıklara ve bankalar dışında kalan müşterilere açılacak kredi ve verilecek kefalet ya da teminatların Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından belirlenecek tutarı geçmesi halinde ticari kredi müşterilerinden alınması gereken; usul, esas ve şekli yine BDDK tarafından belirlenen belgedir. ⁷

Bankaların kullanacakları krediler için, aşağıda sayılan işlemler hariç, hesap durumu belgesi almaları zorunludur. ⁸

⁵ Detay Eğitim Teknoloji Danışmanlık, *Temel Bankacılık Eğitimleri Ders Notları*, Akbank Eğitim Notları, İstanbul 2007, s.7.

⁶ Detay Eğitim Teknoloji Danışmanlık, Age., s.7.

⁷ BDDK, *Bankacılık Kanunu*, 2005, Madde.52.

⁸ Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik, (2006), *T.C. Resmi Gazete*, 26333, 01 Kasım 2006.

- a) İkiyüzelli bin Türk Lirasını geçmeyen işlemler,
- b) Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve bunların müessese, bağlı ortaklık ve iştirakleri hariç olmak üzere, merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, bunlara bağlı kuruluşlar ve mahalli idareler ile yapılan işlemler,
- c) Yabancı ülkelerin merkezi idareleri, merkez bankaları ile veya bunlarca çıkarılan veya ödemesi garanti edilen bono ve tahviller karşılığı yapılan işlemler,
- ç) Karşılığı nakit, nakit benzeri kıymet ve hesaplar ile kıymetli maden olan işlemler,
- d) Hazine, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı veya Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono ve tahviller karşılığı yapılan işlemler,

Munzam teminat: Bankalar tarafından kredinin teminatının sağlamlaştırılması amacıyla ikincil teminat olarak kredinin asli teminatına ilaveten alınan teminattır.

Vade: Genel anlamıyla bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi için gösterilen süredir. Bankacılıkta krediler açısından bakıldığında vade, kredi kullandırılmadan önce tespit edilen, bir kredinin geri ödenme tarihini veya bu kredinin ne kadar süre ile kullanılacağını ifade eden bir terimdir. Risk vadesi olarak da adlandırılmaktadır.

Limit vadesi: Bir gerçek veya tüzel kişiye tahsis edilen kredi limitin yenilenmesi gereken (yeniden değerlendirme yapılarak limit belirlenmesi) süredir.

Marj: Teminat alınmak suretiyle açılan kredilerde teminat kullandırılan kredinin belli bir % 'de fazlası üzerinden tesis edilmekte olup, kullandırılan krediler için alınan güvencenin kredi tutarı üzerindeki kısmına marj denilmekte ve marj oranı % ile ifade edilmektedir.⁹

Kredilerin teminatına alınacak güvencenin tutarına belli bir marj oranı uygulanmasındaki amaç; bankanın kredi alacağını tahsil edememesi halinde, güvencenin anapara, faiz ve diğer masrafları karşılayacak düzeyde olmasının sağlanmasıdır.

⁹ Can, Karaman, Mandacı, Koçu, Age., s.23.

Moralite: Şahıs firmalarında firma sahibinin, şahıs şirketlerinde sorumlulukları sınırsız olan ortakların, sermaye şirketlerinde şirket yöneticilerinin ve hakim ortaklarının, ahlak ve karakteriyle, taahhütlerine bağlılıklarıdır.¹⁰

Dain ve mürtehin: Rehinli alacaklı anlamına gelen, bir alacağa teminat sağlamak için, bir mal üzerine kurulan ve herkese karşı ileri sürülebilen mutlak bir ayni haktır. Bu hak, alacaklıya dain ve mürtehin kaydı konulan malı paraya çevirmek veya bu mal üzerinden doğacak tüm hak ve menfaatlere öncelikle sahip olma yetkisini verir.¹¹

İhracat taahhüdü: Teşvik Tebliği'nde belirtilen azami sürede Gümrük Beyannamelerinin düzenlenerek malların fiilen ihracını öngören taahhüttür.

1.3. KREDİNİN UNSURLARI

Bankalar çeşitli yollardan topladıkları paraları plasman faaliyetleri şeklinde belirli kurallar çerçevesinde ihtiyaç sahiplerine belirlenen kredi sınırları içinde borç verirler ya da kendi itibarlarını ortaya koyarak müşterileri lehine taahhüt ve garantilerde bulunurlar. Kredinin unsurları ise süre, güven, risk ve gelir olarak sınıflandırılmaktadır.¹²

1.3.1. Süre

Bankalarca ödünç verilen paranın ve sağlanan itibarın belli bir süre sonra geri dönmesi söz konusu olduğundan, kredilendirmede zaman çok önemlidir. Süre uzadıkça risk artar. Bunun sebebi geleceğin belirsizliğidir.

1.3.2. Güven

Nakit, mal, teminat, kefalet şekil ve niteliğinde veya herhangi bir şekil ve surette verilen kredi, belli bir süre sonunda geri alınma koşulunu taşımaktadır. Bu nedenle, kredi veren ile kredi alan arasında bir güvenin bulunması gerekmektedir. Kredi verilecek gerçek ve tüzel kişinin banka nezdinde saygınlığı olmalı, kendisine güvenilmelidir.

¹⁰ Gürkan Erel, Çetin Özbek, Hülya Yüceer, Ayla Bodur, Nermin Elma Atmaca, Zeynep Canefe Yalız, *Ticari Bankacılık*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2009, s.73.

¹¹ Traport Trafik Portalı, Kasko Sigortasında "Dain ve Mürtehin" Kavramı ve Sigorta Şirketi Seçiminde Sigortalının Tercih Hakkı, (2006), Erişim Tarihi: 04 Nisan 2010, http://www.traport.org.tr/yd_ayinkonusu.php?yID=35

¹² Can, Karaman, Mandacı, Koçu, Age., s. 7.

1.3.3. Risk

Bankacılıkta risk, ödünç verilen paranın tahsiline ve verilen garantiye konu taahhüdün yerine getirilmesine kadar meydana gelmesi olası tehlikelerin toplamıdır. Diğer bir anlamda risk, bir gerçek veya tüzel kişiye nakit, mal, kefalet ve teminat şeklinde açılan kredilerden herhangi bir tarihte kullandırılan kredilerin toplamıdır.

1.3.4. Gelir

Bankalar varolan fonları ve çeşitli şekillerde elde ettikleri kaynakları ile faiz, komisyon ve benzeri gelirler sağlamak zorundadırlar. Bankalar açısından bu gerekliliğin nedenleri; varlıklarını devam ettirebilmek ve geliştirmek, topladıkları mevduat nedeniyle mevduat sahiplerine olan sorumluluklarını yerine getirebilmek olarak sınıflandırılabilir.

1.4. KREDİ RİSKİ

Kredi, bankaların müşterilerine bir bedel karşılığında, geri alınmak suretiyle nakit ve/veya gayrinakit unsurları ödünç olarak vermesi kredi olarak adlandırılmaktadır. Ancak bankacılıkta kredinin diğer bir ismi de risktir. Müşterinin kullandığı kredi tutarından söz edilirken risk tutarı diye bahsedilir. Çünkü bankanın ödünç olarak verdiği değerleri geri alamaması söz konusu olabilmekte ve bu da kredi riski kavramını meydana getirmektedir. Bankaların maruz kaldığı risklerin başında gelenlerden biri olan kredi riski ile ilgili çeşitli tanımlamalara aşağıda yer verilmiştir.

Kredi riski, bir bankanın müşterisinin yada kendisiyle bir anlaşmaya taraf olanın anlaşma şartları dahilinde taahhüt ettiği yükümlülükleri anlaşma koşullarına uygun biçimde karşılayamama olasılığıdır.¹³

Kredi riski, borcun vadesinde ödenmemesini ima etmemekle birlikte, böyle bir ihtimalin söz konusu olabileceğini ortaya koyar.¹⁴

Kredi riski bankanın borç verme faaliyetlerinin doğal sonucudur.¹⁵

¹³ Gazi Erçel, *Türk Bankacılık Sistemi, Konuşmalar-1999*, TCMB Yayınları, Ankara 2000, s.67.

¹⁴ Joel Besis, *Risk Management in Banking*, John Wiley&Sons Inc., New York 2001, s.6.

¹⁵ G.Timothy Haight, *An Overview of Risk Management in Banking*, Bankers Magazine, 1997, vol.180, Issue.3.

Kredi riski verilen kredinin tahsil edilememesi, eksik tahsil edilmesi ya da zamanında tahsil edilememesidir.¹⁶

Kredi riski, ödenmeme veya geç ödemeden dolayı net kar ve öz varlığın piyasa değerindeki olası değişimdir.¹⁷

Diğer tanımlar kredinin planlandığı biçimde geri dönmemesi üzerinde durmakta iken, son tanım dönmeyen kredi nedeniyle bankanın kaybı üzerinde durmakta ve kredi riskini muhasebe yönüyle ele almaktadır. Söz konusu riskin gerçekleşmesi durumunda, banka anapara kaybının yanı sıra kredinin geri dönüşü ve teminatları nakde çevirmeye yönelik masraf ve işgücü kaybı ile pasifteki yükümlülüklerini karşılamak için yeni maliyetlere katlanma durumu ile karşı karşıya kalmaktadır.¹⁸

Kredi riski başlıcaları aşağıda belirtilen çeşitli nedenlerden doğabilir.¹⁹

- Geleceğin sağlıklı şekilde tahmin edilememesi,
- Özellikle kredinin vadesi uzadıkça, geleceği sağlıklı bir şekilde tahmin etmek olasılığı azaldığından, genellikle risk artmaktadır.
- Doğal yıkımlar (yangın, su baskını, deprem vb.)
- Kredi alan firmanın üretmiş olduğu mal ve hizmetlere karşı talepte değişimler,
- Üretim ve dağıtım metotlarında teknolojik değişme ve gelişmeler sonucu, kredi alan firmanın rekabet gücünün zayıflaması,
- Genel ekonomik hayatta gelişmelerin (konjonktür hareketlerinin) firmaların satışları ve karlarına olumsuz etkileri,
- Hükümetlerin, kredi alan firmaların ödeme güçleri üzerinde olumsuz etki doğuran kararları ve izledikleri politikalar,
- Mevsimlik hareketlerin doğurduğu geçici zorluklar,

¹⁶ Ferhat Sayım, *Bankalarda Kredi Karşılıkları Sistemi ve Vergisel İncelemesi*, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul 2006, Yayın No.244, s.20.

¹⁷ Pınar Evrim Mandacı, "Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1), 2003, s.71. [Erişim Tarihi:02 Nisan 2010, <http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt5.say11/5.1%20pınar%20mandaci.pdf>]

¹⁸ Sayım, Age., s.23.

¹⁹ Öztin Akgüç, *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi*, Avcıol Basım-Yayınları, (5. Baskı), İstanbul 1991, s.1.

- Kredi alan firmaların temel politika (finansman, üretim, pazarlama vb. konularda) hataları, daha geniş bir deyişle yönetim hataları,
- Kredi alana ait kişisel faktörler (moralitenin, ödeme niyetinin zayıf oluşu),
- Kredilendirilen firmanın tepe yönetimindeki uyuşmazlıklar,
- Uluslar arası uyuşmazlıklar sonucu firmaların zarara uğramaları.

Banka için her kredi bir risk unsuru taşımakta olup, kredilendirmenin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için kredi riskinin doğru bir şekilde tahmin edilmesi çok büyük önem arz etmektedir. Kredi riskinin tahmini ise bankanın geçmiş deneyimleri, risk ölçmeye yarayan bazı metodların kullanımı, gerek kredi müşterisi gerek müşterinin içinde bulunduğu sektör hakkında iyi bir piyasa istihbaratı gibi hususların varlığı ile mümkün olabilmektedir.

Kredi riskinin artmasında çeşitli sebepler vardır.²⁰

Bunlar;

- a. Bankada kesin tanımlanmış bir kredi politikasının olmaması veya kredi politikasına ilişkin sınırların açık bir şekilde belirtilmemesi ve kendi işlemi ile ilgili çalışanların paylaştığı değerlerin, düşünce biçiminin ve davranış normlarının toplamı olan kredi kültürünün eksikliği,
- b. Banka yönetiminin beklenmedik olaylar ve gelişmeleri değerlendirmedeki başarısızlığı,
- c. Kredi tahsis, kredi izleme ve kredi değerlendirme bölümlerinin koordineli şekilde çalışmasını sağlayacak organizasyon yapısının ve etkin bilgi akışını gerçekleştirecek risk enformasyon sisteminin eksikliği,
- d. Banka kredilerinin sektör, bölge ve para cinsi olarak sınırlı alanlarda yoğunlaşması ve kredi politikalarının sektörler ile ilgili makro ekonomik politikalar doğrultusunda belirlenmesi gibi sebeplerdir.

²⁰ Niyazi Berk, *Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi*, Esbank T.A.Ş. Yayınları, (2.Baskı), İstanbul 1999, s.46.

1.5. KREDİLENDİRME İLKELERİ

Bankalar kredi kullanırken banka politika ve stratejilerine uygunluğun yanı sıra kanun, kararname, yönetmelik, tüzük ve banka iç mevzuatına uygun hareket etmek zorundadır ki bu kredinin temel ilkesini oluşturmaktadır. Bununla beraber kredileendirme işlemlerinde reddinin sorunsuz bir şekilde geri dönmesi açısından önem arz eden üç ilke aşağıda açıklanmaktadır.²¹

1.5.1. Güvenirlik

Kredinin geri ödeme olasılığının yüksek olmasıdır. İyi bir istihbarat ve mali analiz, riski karşılar değerde sağlam bir teminat, kredi süresince firmaların kontrol edilmesi, güvenilirliği sağlayan faktörlerdir.

1.5.2. Akışkanlık (Seyyaliyet)

Kredinin dolu ve donuk bırakılmaması, vadesinde geri dönmesidir. Mevsimlik iş kolları için kredi vadelerinin tahsilatı kolay yapılacağı devrelere denk getirilmesi firmaları ihtiyacının üzerinde kredi tesis edilmemesi tahsisi olunan kredinin gayesine uygun olarak kısa vadeli kullanılması, orta vadeli kredilerin taksitlerinin zamanında ödenmesi için gerekli tedbirlerin alınması, güvenceye kısa vadeli senet alınması gibi uygulamalar alışkanlığı sağlar.

1.5.3. Verimlilik

Kredinin faizinin yanı sıra komisyon ve diğer gelirlerin de elde edilmesidir. Diğer bir deyişle firmanın kullandığı kredilere göre bankaya sağladığı gelirdir ve % ile ifade edilir.

1.6. KREDİLENDİRMEDE 5C KURALI

Literatürde 5C kuralı olarak bilinen kurala göre, bir kişinin bankadan kredi alabilmek için sahip olması gereken beş anahtar unsur bulunmaktadır. Bunlar karakter (character), kapasite (capacity), teminat (collateral), sermaye (capital) ve koşullar (condition) olarak sıralanmakta ve terim ismini bu beş unsurun İngilizce karşılıklarının baş harflerinden almaktadır. Kredinin 5 unsuru kredi analizinin temel bileşenlerini

²¹ Can, Karaman, Mandacı, Koçu, Age., s.16.

oluşturmaktadır. Borç veren konumundaki bankanın kredi başvurusunu değerlendirmede kullandığı bu unsurlar aşağıda açıklanmaktadır.

1.6.1. Karakter

Borçlunun itibarı, ödeme ahlakı ve ödeme alışkanlığını göstermektedir.²² Bankalar güven duyacakları kişilere borç vermek istediklerinden borç verecekleri kişilerin veya şirketlerin piyasa ya da sektördeki itibarını, dürüstlüğü, yönetimin kişisel özelliklerini, gerek şirket içinde çalışanlarına gerek şirket dışındaki alıcı, satıcı gibi iş ilişkisinde bulunduğu taraflara karşı sorumluluklarını yerine getirmedeki tutumu, zamanlaması gibi karakteri oluşturan göstergeleri araştırmaktadırlar. Özellikle şahıs işletmelerinde şirketi etkileyen her şey şahsı etkileyeceği için karakter, kredi analizinin belki de en önemli unsurlarından bir haline gelmektedir.

1.6.2. Kapasite

Geliri yaratan kapasite, borçlunun krediyi geri ödeme gücünü gösterir.²³ Borçlunun borçlanma geçmişi, bu borçları ödeme süresi, ne kadar borç altına girip, ne kadar borç ile baş edebildiği gibi hususlar araştırılarak, verilecek kredi ile ilgili sorumluluğun yerine getirilip getirilemeyeceği sorusuna cevap aranmaktadır. Öte yandan kredinin tamamının veya taksit ödemelerinin vadesine göre kapasite araştırmasının şekli ve araştırmada ağırlık verilen hususlar değişiklik göstermektedir. Uzun dönemli borçlanmalarda anapara ile kısa döneme göre daha yüksek tutarda olacak faiz borcunu ödeyebilme potansiyeli önem kazanmaktadır. Bu durumda fonlar, sabit varlıklara yatırılarak, yatırımlar sonucu elde edilen gelirlerle kredi borcu ödenecektir.²⁴ Bu nedenle uzun dönemli kredilendirmede proforma mali tablolar hazırlanarak (örneğin nakit akım tablosu), yatırımın karlılığı, yatırımdan elde edilecek gelir ve karların kredi geri dönüşündeki olası yeterliliği, kar ve gelir dağılımına göre kredinin geri ödeme dönemlerinin ve en önemlisi vadesinin doğru olarak belirlenebilmesi amaçlanmaktadır. Kısa vadeli kredilendirmede ise borçlanmanın kısa vadede fon yaratma kapasitesi önem kazanmakta ve burada likidite analizleri öne çıkmaktadır. Örneğin alacakların ve/veya stokların kısa vadede nakde dönüşüm kabiliyetleri, dönen varlıklar ile kısa vadeli

²² Güler Aras, *Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi*, Sermaye Piyasası Kurulu, Ankara 1996, Yayın No.30, s.50.

²³ Aras, Age., s.51.

²⁴ Rose Fraser, *Financial Institutions*, Business Publications Inc., (Second Edition), New York 1985, s.289.

borçların karşılanabilmesi gibi hususlar değerlendirilmekte ve borçlananın nakit yaratma potansiyeli araştırılmaktadır.

1.6.3. Teminat

Kredi borçlusunun borcunu tamamen veya kısmen ve zamanında geri ödeyememe riskine karşılık bankanın alacağını güvence altına almasını sağlayan her türlü varlık, garanti ve kefaletler teminat olarak adlandırılmaktadır.

Bir kredinin geri ödenmesinde birincil kaynak nerdeyse her zaman nakit akışı iken, bankalarca çoğunlukla, kredinin risk seviyesine göre geri ödemenin ikincil (tali) kaynağı olarak teminat talep edilmektedir. Yüksek riskli krediler daha fazla teminat gerektirir ve faiz oranları da yüksektir.²⁵ Kredinin vadesi de teminat alınıp alınmamasına veya alınacak teminat türünün ne olması gerektiğine ışık tutmaktadır. Örneğin kısa vadede belirsizlik kısmen azalmakta ve kefalet geçerli bir teminat olabilmektedir. Orta vadeli finanslama ile duran varlık yatırımları ve özellikle sürekli çalışma sermayesi ihtiyaçları karşılanır.²⁶ Orta ve uzun vadeli kredilerde borç taksitler halinde geri ödenmekte, ancak uzun vadeli kredilerde uzun vadede belirsizliğin daha fazla olması dolayısıyla riskin de yüksek olması sonucu çoğunlukla maddi teminat talep edilmektedir.

Kredi analizinde teminat unsuru kredinin geri dönüşünü sağlamlaştırmada kullanılan önemli bir araçtır. Teminat alınması kararı kadar, alınacak teminatın kalitesi ve niteliği ile ilgili kararlar da önem arz etmektedir. Bankalar kredi riskini azaltmada teminat aldıkları gibi kullandıkları teminatları çeşitlendirme yoluna da gidebilmektedir.

1.6.3.1. Teminat Talep Nedenleri

Bankalar tarafından açılan krediler için teminat talep edilmesinin nedenleri aşağıda sıralanmıştır:

- Kredi talebinde bulunan firmanın krediyi geri ödeme gücü konusunda bankanın tereddütünün bulunması,
- Firmanın banka nezdinde geçmişte kullandığı kredilerle ilgili sicilinin bozuk olması,

²⁵ Fraser, Age., s.289-290.

²⁶ Muammer Erdoğan, *Finansal Yönetim*, Aktif Yayınevi, Erzurum 2009, s.203.

- Firmanın borç yükünün fazla olması,
- Firmanın faaliyetleri sonucu yeterli ölçüde fon yaratamaması,
- Kredinin riskli bir iş için kullanılacak olması,
- Firma yönetiminin banka tarafından başarısız bulunması,
- Firma talebinin uzun vadeli veya yüksek bir tutarda olması,
- Bankanın kredi politikası gereği,
- Kredinin zamanında ve tam olarak geri ödenmesi hususunda borçlu üzerinde bir baskı unsuru olarak teminatın kullanılması,
- Müşterinin ipotek, mevduat rehni vs. gibi bir kez vereceği teminat ile kredi ilişkisinin devamını sağlamak, müşteriye bankaya bağımlı kılmak,
- Alınacak teminat sayesinde yeni bir ürün, kredi kartı, çek, sigorta poliçesi vs gibi müşteriye çapraz satış olanakları elde etmek,

1.6.4. Sermaye

Sermaye, müşterinin finansal yönden değerini ifade eder ve genellikle net değer (Toplam Varlıklar-Toplam Yükümlülükler) ile ölçülür. ²⁷ Sermaye firmaya verilen kredilerin geri ödenmesinde ve zararların ortadan kaldırılmasında bir tampon görevini üstlenir. Diğer taraftan sermaye, işletmenin daha etkin ve verimli çalışmasını ve faaliyetleri için gerekli nakit akışını gerçekleştirmesini sağlayacak olan işletme varlıklarıdır. Bu nedenle, kredi değerlendirmelerinde dikkate alınan unsurlardan birini oluşturmaktadır. Banka, kredi müşterisinin finansal analizini yaparken sermayesinin alacaklarına karşılık yeterli güvence sağlayıp sağlayamayacağına büyük önem verir. ²⁸

1.6.5. Koşullar

Kredilendirme sürecinde bankalar kredi müşterisinin analizi olduğu kadar içinde bulunduğu ekonomik şartların da analizini yapmak durumundadır. Mevcut ekonomik koşullar nedir, kredi müşterisi buna ne kadar uyum sağlayabilmektedir, sektördeki trendler nedir, kredi müşterisinin büyümesine negatif bir şekilde etki edebilecek

²⁷ Duane B. Graddy, Austin H. Spencer, *Managing Commercial Banks (Community, Regional and Global)*, Prentice-Hall Inc. International Editions, New Jersey 1990, s.458.

²⁸ Aras, Age., s.50.

herhangi bir ekonomik ya da politik durum mevcut mudur şeklindeki soruların cevabı araştırılmaktadır. Eğer kredi müşterisinin işletmesi ekonomik buhranlara karşı hassas ise, banka masrafları ve verimliliği yönetebileceği daha uygun bir yatırım süreci isteyebilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KREDİNİN KAYNAKLARI, KREDİ VE TEMİNAT TÜRLERİ

2.1. KREDİNİN KAYNAKLARI

Bankaları fon toplayan ve topladığı fonları kullandıran, para ve kredi araçlarının transfer ve tahsillerine aracılık yanında diğer bankacılık hizmetlerini yerine getiren iktisadi bir kuruluş olarak tanımlamak mümkündür. Bankaların ihtiyaç sahiplerine kredi olarak kullandıkları fonları elde ettikleri kaynaklar iki ana başlık altında toplanmakta olup, aşağıda açıklanmaktadır:

2.1.1. Öz kaynaklar

Öz kaynak, ana sermaye ve katkı sermaye toplamı ile bu toplamdan sermayeden indirilecek değerlerin düşülmesi sonucu bulunacak tutarı ifade eder.²⁹ İndirilecek değerlerin esas, unsur ve oranları BDDK tarafından belirlenir. Genel olarak öz kaynaklar içinde ödenmiş sermaye, sermaye yedekleri (yeniden değerlendirme farkları, hisse senedi ihraç primleri vs.), kar yedekleri (yasal yedekler, statü yedekleri, olağanüstü yedekler vs) ve karlar yer almaktadır.

2.1.2. Yabancı Kaynaklar

2.1.2.1. Mevduat

Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen parayı ifade etmektedir.³⁰

2.1.2.2. Para Piyasalarından Borçlanmalar

Bankalararası para piyasasından, İMKB Takasbank piyasasından alınan borçlar ve repo işleminden sağlanan fonlardan oluşmaktadır.

Bankalararası para piyasaları, bankalar arasında kısa vadeli fonların alınıp satıldığı piyasalardır. Bankalararası Para Piyasası kısa dönem likidite ihtiyacının giderilmesi amacıyla bankalararası rezerv hareketlerini desteklemek, sistemdeki likiditenin düzenlenmesi ve dengeli bir biçimde bankalar arasında dağılımına yardımcı

²⁹ BDDK, *Bankacılık Kanunu*, 2005, Madde.44.

³⁰ BDDK, *Bankacılık Kanunu*, 2005, Madde.3.

olmak ve kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla 2 Nisan 1986 tarihinde kurulmuştur. Bu tarihten itibaren kısa dönem nakit fazlası olup bunu plase edemeyen bankalar ile kısa dönem nakit ihtiyacı bulunup bu ihtiyacını uzun dönemli varlıklarını elinden çıkarmadan karşılamak isteyen bankalar Merkez Bankası aracılığıyla karşılaşılarak söz konusu ihtiyaçlarını karşılamışlardır. Esas olarak BPP'de Merkez Bankası aracılık görevi yapmakta, dolayısıyla borç alan taraf vereni, borç veren taraf da alanı bilmemektedir. Borç veren taraf Merkez Bankası'na mevduat yapmış, borç alan taraf ise Merkez Bankası'na borçlanmış olmakta, ancak her borç alana karşılık aynı miktarda borç veren bulunduğu için sistemdeki para stoğunda bir artış veya azalış olmamaktadır. Bankalar kendilerine tanınan limitler çerçevesinde, önceden belirlenen vadelerde TL alım-satım işlemi gerçekleştirmektedirler.³¹

TCMB dışında, bankaların kendi aralarında bu tür işlemleri gerçekleştirdikleri özel bir düzenlemeye tabi olmayan ikincil piyasalar da mevcuttur. Bankaların kendi aralarında fon alışverişinde herhangi bir teminat istenmemesi sebebiyle bankalar işlem yapabilecekleri bankalara ve işlem miktarlarına piyasada line olarak adlandırılan sınırlamalar getirmişlerdir. Buna göre her banka ancak line'ı olan bir bankayla ve line limitleri dahilinde işlem yapabilmektedir.³²

Takasbank, SPK tarafından Türkiye'nin Merkezi Saklama Kuruluşu ve Ulusal Numaralandırma Kuruluşu olarak görevlendirilmiştir. Merkezi Saklama Kuruluşu faaliyetleri açısından, Takasbank'ın işlev ve faaliyetleri Sermaye Piyasası Kanunu ve SPK'nun düzenlemelerine tabidir. Takasbank, İMKB'de gerçekleştirilen alım/satım işlemlerinin menkul kıymet ve nakit takasının yerine getirilmesinden sorumlu merkezi takas kurumudur.

İMKB'de işlem gören senetlerin muhafazası ile görevli olan İMKB Takas ve Saklama Bankası A.Ş., böylece işlemlerin düzgün olarak işlenmesi ve düzenli olarak tutulmasına fayda sağlamaktadır. Kote olan senetlerin büyük bir kısmı burada muhafaza edildiği, İMKB'deki işlemler elektronik ortamda yapıldığı için ayrıca fiziki bir dolaşıma gerek bulunmamakta ve şirketler senet basma külfetinden kurtarılmaktadır.

³¹ T.C. Merkez Bankası, *T.C. Merkez Bankası Bankalararası Para Piyasası, Araştırma Genel Müdürlüğü, Çalışma Tebliği No. 6*, Ankara 2002.

³² Erdinç Günay, Murat Akaya, Mustafa Ceyhan, *Bankacılık Ürünlerinde Maliyet ve Fiyatlama*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2006, s.12.

Repo menkul kıymetlerin geri alma taahhüdü ile satımı işlemi olup, ters repo ise menkul kıymetlerin geri satma taahhüdü ile alımıdır.³³ Repo işlemlerinden sağlanan borçlar bankaların para piyasalarından sağladığı yabancı kaynaklar içinde yer almaktadır.

2.1.2.3. Alınan Krediler

Bankaların gerek yurtiçi gerek yurtdışı finans kurumlarından almış olduğu borç paraları ifade eder. TCMB kredileri, alınan diğer krediler, yurtiçi banka ve kuruluşlardan alınan krediler, yurtdışı banka, kuruluş ve fonlardan alınan krediler bu grupta yer alır.³⁴

TCMB kredileri içinde reeskont kredileri, senet karşılığı avans kredisi ve tahvil karşılığı avans kredisi yer alır. Reeskont kredileri, bankalarca iskonto edilmiş ve karşılığı sahibine ödenmiş olan bir senedin, TCMB'ye getirilerek TCMB tarafından belirlenmiş oranlara ve vadesine göre, indirim yapıldıktan sonra kalan miktarın bankaya ödenmesi şeklindeki kredilerdir.

Senet karşılığı avans kredisi, bankaların portföylerinde bulunan senetleri TCMB'ye vererek bu senetler karşılığında TCMB'den avans olarak aldıkları kredilerdir. Vadeleri geldiği zaman senetlerin tahsili ile yükümlü olan bankalar bu senetleri TCMB'den geri almaktadır.

Tahvil karşılığı avans kredisi ise TCMB'nin bankalara devlet tahvilleri ile borsada kayıtlı diğer tahviller karşılığında borsa değerinin en çok %80'i oranında avans olarak kullandığı kredi türüdür.

Yurt İçi Bankalardan Alınan Krediler: Bankalar diğer bankalardan borç alma yoluna da gidebilirler. Borç veren bankalar arasında en etkili olanlarından bir tanesi Türk-Eximbank'tır. Türk Eximbank'ın temel amacı; ihracatın geliştirilmesi, ihraç edilen mal ve hizmetlerin çeşitlendirilmesi, ihraç mallarına yeni pazarlar kazandırılması, ihracatçıların uluslararası ticarete paylarının artırılması ve girişimlerinde gerekli desteğin sağlanması, ihracatçılar ile yurt dışında faaliyet gösteren müteahhitler ve yatırımcılara uluslararası piyasalarda rekabet gücü ve güvence kazandırılması, yurt

³³ Faruk Yalvaç, *Bankacılık Terimleri Sözlüğü*, Kardeş Kitap ve Yayınevi, Ankara 1997, s.450.

³⁴ Günay, Akaya, Ceyhan, Age., s.11.

dışında yapılacak yatırımlar ile ihracat maksadına yönelik yatırım malları üretim ve satışının desteklenerek teşvik edilmesidir.

Bu amaca yönelik olarak ihracatçıları, ihracata yönelik üretim yapan imalatçıları ve yurt dışında faaliyet gösteren müteahhit ve girişimcileri kısa, orta ve uzun vadeli nakdi ve gayrinakdi kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklemektedir. Ayrıca, vadeli satış işlemlerini teşvik etmek ve bu yolla ihracat hacmini artırmak, yeni ve hedef pazarlara girilmesini kolaylaştırmak amacıyla vadeli ihracat alacaklarını iskonto etmektedir. Bu krediler TL ve döviz cinsinden, bankalar aracılığıyla veya doğrudan Türk Eximbank tarafından firmalara kullandırılmaktadır.³⁵ Bankalar aracılığı ile kullandırılabilen bu kredinin kullanım şartları ve faiz oranları Türk Eximbank tarafından belirlenmektedir. Krediyi kullandıran banka kredinin vadesinde ödenmemesinden Türk Eximbank'a karşı sorumlu olmaktadır.

Yurtdışından Sağlanan Krediler: Bankaların bankacılık faaliyetleri çerçevesinde borçlu sıfatıyla yurtdışından kredi temin etmeleri mümkündür. Bankalar uluslararası piyasalardan sağladıkları döviz kredileri ile bünyelerindeki döviz tevdiat hesaplarının karşılıkları düşüldükten sonra kalan kısmını kendi döviz pozisyonlarının takviyesinde kullanabilecekleri gibi, yurtiçinde veya yurtdışında yerleşik kişilere döviz kredisi veya TL kredi açarak da kullandırabilirler. Bu tür kredilerin en yaygın örnekleri sendikasyon ve seküritizasyon kredileridir.³⁶

Sendikasyon kredileri, bir bankanın liderliğinde iki ya da daha çok banka tarafından ortaklaşa verilen krediler olarak ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle, bir grup bankanın bir kredinin aracılık yüklenimini üstlenmesidir. Aracılık yüklenimini tek bir bankanın üstlenmemesi, verilecek kredi miktarının çok büyük olması ve riskin dağıtılmak istenmesinden kaynaklanmaktadır. Sendikasyon yolu ile sağlanan krediler genellikle 5-7 yılı kapsayan vade yapılarındadırlar.

Seküritizasyon kredileri ise, banka portföyünde yer alan araçların gelecekte sağlayacağı nakit akımlarının, diğer bir ifadeyle çeşitlendirilmiş ödeme haklarını (diversified payment rights) teminat göstererek yurt dışından sağlanan fonları ifade

³⁵ Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş., Erişim Tarihi: 10 Nisan 2010. <http://www.eximbank.gov.tr/index.htm>

³⁶ T.C. Merkez Bankası, *Finansal İstikrar Raporu*, T.C. Merkez Bankası, Ankara 2005. [Erişim Tarihi: 10 Nisan 2010, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/bolumI.pdf>]

etmektedir. Çeşitli Türk bankaları yurt dışı kredi kartı alacaklarına, yurtdışı havale akımlarına ve diğer gelecekte tahsili söz konusu ödemelere dayalı olmak üzere yurtdışındaki bankalardan seküritizasyon anlaşmaları çerçevesinde kredi temin edebilmektedir. Türk bankalarının yurtdışından temin ettikleri seküritizasyon kredilerinin vade yapısı genellikle 7 ila 8 yıl arasında bulunmakla birlikte, son zamanlarda ekonomik istikrardaki gelişmeye paralel olarak, vade yapısında uzama ve borçlanma maliyetinde düşüş gözlenmektedir.

2.1.2.4. İhraç Edilen Menkul Kıymetler

Bonolar, tahviller ve varlığa dayalı menkul kıymet ihraçları bankaların yabancı kaynak sağladıkları bir yöntemdir.

2.1.2.5. Diğer Yabancı Kaynaklar

Factoring borçları, finansal kiralama işlemlerinden borçlar, riskten korunma amaçlı türev finansal borçlar, karşılıklar, alım satım amaçlı türev finansal borçlar vs. banka bilançosunun diğer pasif kalemlerini oluşturmaktadır.

2.2. KREDİ TÜRLERİ

Kredilerin sınıflandırılmasında kredinin vadesi, kullanıldığı sektör, nakit olma açısından niteliği, kullanım amacı, kaynağı, kredinin inancası, kullanım alanı, kredinin onay makamı, güvence, tek düzen hesap planında aldığı yer gibi unsurlar göz önünde bulundurulmakta olup, aşağıda çeşitli kriterlere göre kredi sınıflandırmaları yer almaktadır.³⁷

³⁷ Namık Aydemir, *Dünden Bugüne Türkiye’de Bankacılık*, (2.Baskı), Ankara 2005, s.131.

Tablo 2.1. Kredi Türleri

Nitelikleri Açısından Krediler	Nakdi Krediler Gayrinakdi Krediler
Vadeleri Açısından Krediler	Kısa Vadeli Krediler Orta Vadeli Krediler Uzun Vadeli Krediler
Veriliş Amacı Açısından Krediler	Yatırım Kredileri Donanım Kredileri İşletme Kredileri
Teminatları Açısından Krediler	Teminatsız Krediler Teminatl ı Krediler
İzin Açısından Krediler	Şube Yetkisinde Krediler Bölge Başkanlığı Yetkisinde Krediler Genel Müdürlük Yetkisinde Krediler
Kaynakları Açısından Krediler	Banka Kaynaklı Krediler Dış Kaynaklı Krediler
Tek Düzen Hesap Planı Açısından Krediler	Sektörel ve Kesimsel Ayr ımda Krediler Türk Liras ı ve Yabancı Para Krediler Nakdi Krediler (Kısa/Orta/Uzun Vadeli) Gayrinakdi Krediler (Amaç, Biçim, vb.)

2.2.1. Nitelikleri Açısından Krediler**2.2.1.1. Nakdi Krediler****2.2.1.1.1. Borçlu Cari Hesap (BCH)**

Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre, kredi müşterisine, belirlenen bir limit dahilinde istediği zaman istediği tutarda para çekme yetkisi veren kısa vadeli nakdi bir kredi türüdür.

BCH kredisinin risk vadesi, fiili ilk kullandır ım tarihinden itibaren en fazla 12 ay olarak belirlenmekte olup, piyasada rotatif kredi olarak da adlandırılmaktadır.

İşletmelerin kısa süreli nakit ihtiyaçlarını karşılamalarına imkan sunan bir kredi türü olan bu kredilerin vadelerinde kapatılması esas olmakla birlikte; kredinin seyyaliyet (akışkanlık) ilkelerine uygun kullanıldığı durumlarda ve moralitesi yerinde bulunan müşteriler için kredinin kapatılması şartı aranmadan vadelerinin uzatılmaları işlemlerine uygulamada rastlanmaktadır.

Borçlu Cari Hesap kredileri faiz değişikliklerinin yansıdığı kredilerden olup, krediye, yeni faiz oranının yürürlüğe girdiği tarihe kadar eski faiz oranı, sonraki süre için de yeni faiz oranı uygulanmaktadır. Bu tür kredilere üçer aylık devre sonlarında (31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31 Aralık günü), vade sonunda ve/veya hesabın kapanışında faiz tahakkuku yapılmaktadır. Kredi faizleri Hamburg Metoduyla hesaplanmakta ve ortak bölen 360 olarak alınmaktadır. Valör tarihi, gerek nakden ve gerekse hesaben yapılan ödemelerde (kredi kullandırmaları) işlemin yapıldığı gün; tahsilatlarda (kredi geri ödemelerinde) ise işlem gününü takip eden ilk iş günü (mahsuben veya havale yoluyla tahsilatlarda, tahsilat mektubu tarihini takip eden iş günü) olmaktadır. Kredi devamlı olarak borç kalanı vermektedir.

Genel olarak ilk kullandırım tarihinden itibaren henüz üç aylık süreyi doldurmamış krediler için de müteakip üç aylık dönem sonu beklenilmeksizin kredinin kullandırımını takip eden ilk faiz tahakkuk dönemi sonunda tahakkuk ve tahsilat yapılmakla birlikte, müteakip üç aylık dönem sonunda faiz tahakkukunun yapılması da mümkündür.

Kredi hesabının üç aylık devre boyunca borç ve alacak kayıtları (kullandırım ve geri ödemeler), bakiyesi, faiz tahakkuk ve tahsilatları gibi bilgilerin yer aldığı hesap ekstreleri üç nüsha olarak düzenlenerek faiz tahakkuk dönemlerini izleyen 15 gün içinde ellerinde olacak şekilde, noter aracılığıyla müşterilere gönderilmektedir. Bir nüshası noterde, bir nüshası şubede ilgili müşteri dosyasında muhafaza edilen hesap ekstresini alan müşteri, ekstre eline ulaştığı tarihten itibaren bir ay içinde noter kanalıyla veya taahhütlü mektupla itirazda bulunmazsa hesap bakiyesini kabul etmiş sayılır.

Genel olarak kısa süreli işletme sermayesinin finansmanı amaçlı kullanılan, peşin mal alımı yapan ve hak ediş usulü çalışan müşteriler için ideal olan bu kredilerin faiz oranı para piyasalarındaki gelişmelere göre ayarlanmakta, teminatların nakde

dönüşmesi ya da nakit ödemeler ile kısmen veya tamamen kapatılabilme özelliği, firmalar açısından faiz yükünün asgariye indirilmesine ve faiz riskinin kontrolüne imkan sağlamaktadır.³⁸

2.2.1.1.2. Senet Karşılığı Avans (SKA)

Kredinin vadesi, işleyişi, faiz hesaplamaları, faiz ve anapara tahsilatları açısından borçlu cari hesap kredileri ile aynı özellikleri taşıyan bu kredi türünde, henüz vadesi gelmemiş ve gerçek ticari işlemlerden doğan kambiyo senetlerinin (çek/senet) bankaya temlik edilmesi karşılığında kredi kullandırımı yapılır. Senet karşılığı spot kredi kullandırımı da mümkün olup, spot şeklinde kullandırılan kredilerde vade genellikle 6 ay olarak belirlenmekle birlikte vadenin 1 yıla kadar uzaması da mümkündür.

Kredinin inancasını oluşturan ve taraflar arasındaki alım-satım ilişkisinden doğma, gerçek ticari işlemde kaynaklanan, kambiyo senedi vasfını taşıyan, çoğunlukla belli bir marjla teminata alınan çek/senetlerin aynı şahıs yada şirketler üzerinde yoğunlaşmamasına özen gösterilmektedir.

Bu kredilerde teminata alınan kambiyo senetlerinin hatır senedi özelliği taşımaması, borçlu ve cirahtarların varlıklı ve taahhütlerine bağlılıkları yönünden moraliteleri yerinde olması, Türk Ticaret Kanunu'ndaki şekil şartlarını taşıması, imzaları, vadeleri, tanzim tarihleri ve ciroları yönünden eksiksiz olması gibi hususlar dikkat edilen ve aranan hususlardır. Teminatın kalitesini düşürecek, "Masrafsız iade", "Protestosuz" ve "Belirli bir tarihten önce kabule arz yasağı" veya benzeri diğer herhangi bir ibare yada sınırlama bulunan senetler işleme kabul edilmemektedir. Prensip olarak vadeleri kısa olan senetlerin teminata alınmasına çalışılmaktadır.

Temlik ciro su ile devralınan kambiyo senetleri, uygulamada banka görevlilerinin imzasını taşıyan bir nüshası müşteri de ve müşterinin imzasını taşıyan bir nüshası da bankada kalmak üzere 2 nüsha olarak düzenlenen teslim bordrosuyla teslim alınmaktadır.

³⁸ Denizbank İnternet Sitesi, *Nakdi Krediler*, Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2010.

http://www.denizbank.com/TR/Bankacilik/Ticari_Bankacilik/Krediler/nakdikrediler.htm

Kredinin çek/senet karşılığı avans özelliğinde olması mantığına uygun olarak teminata alınan kambiyo senetlerinden tahsil edilenlerin tutarları, müşterinin kredi borcundan düşülmektedir. Ancak, müşterinin teminata alınmış kambiyo senetlerinin kredi ile orantılı olarak gerekli marj veya tutarı sağlaması durumunda tahsil olunan senet bedelleri müşterinin vadesiz hesabına da aktarılabilir.

Vadelerinde ödenmeyen senetler ve poliçeler Banka uygulamaları ve yasal mevzuat doğrultusunda protesto işlemine tabi tutulmaktadır. Notere protesto masrafı olarak ödenen tutarlar müşteriden tahsil edilmekte ve akabinde protesto işlemi gören senetler ile protesto evrakı ve/veya karşılıksız ibaresi vurulan çekler kredi müşterisine iade edilmektedir.

SKA türü kredilerde kredi(risk) bakiyesi ile teminata alınan kambiyo senedi banka tarafından sürekli olarak izlenmeli, marj oranı da dikkate alınarak teminata yeterince kambiyo senedi bulunması sağlanmalı, teminat açığı var ise müşteriden yeni çek/senet alınmalı veya teminat açığını kapatacak şekilde kredi hesabına nakdi tahsilat yapılmalıdır.

Borçlu cari hesap kredisi ile aynı özellikte olarak SKA kredilere devre sonlarında (Mart, Haziran, Eylül ve Aralık sonu) ve hesabın kapanışında faiz ve masraf tahakkuku yapılmaktadır. BCH krediden farklı olarak; senet karşılığı kredi faiz gelirinin yanında komisyon geliri de sağlayan verimli bir kredidir.³⁹

2.2.1.1.3. Taksitli Krediler

İşletme sermayesinin ve/veya yatırımların finansmanına yönelik olarak kullandırılan, geri ödemelerin belirlenen vade içerisinde taksitler halinde yapıldığı kredi türüdür. Taşıt, makine teçhizat, işyeri, arsa alımı gibi konular için kullandırılır. Uygulamada taksitli kredinin vadesi işletme sermayesinin finansmanı amaçlı olarak kullanılması halinde çoğunlukla 4 yıla, yatırım amaçlı kullanılması halinde çoğunlukla 5 yıla kadar uzayabilmektedir.

Taksitli krediler ayda, üç ayda, altı ayda veya yılda bir veya esnek ödemeli, ara ödemeli, balon ödemeli ; belli dönem anapara ve faiz ödemesiz veya yalnızca faiz

³⁹ Belkıs Seval, Selim Seval, *Bankacılıkta Kullanılan Formüller, Oranlar, Analizler*, Pamukbank Eğitim Yayınları, İstanbul 1993, Yayın No.1, s.88-95.

ödemeli (anapara ödemesiz) olarak kullandırılacakları gibi, eşit taksitli, azalan veya artan taksitli olarak da kullandırılabilirler.

Taksitli olarak kullandırılan kredilerin vadesinden önce kapatılması halinde bankalarca fark faizi alınması uygulaması yapıldığı takdirde, müşteri faiz ve bu faize tekabül eden vergileri ödemekle yükümlüdür. Bir firmaya onaylı nakdi kredi limiti dahilinde kalınmak kaydıyla birden fazla taksitli kredi kullandırılabilir.

Şube yetkisinde kullandırılacak işyeri veya ticari arsa alımına yönelik taksitli kredilerde satın alınacak gayrimenkulun belediye sınırları içinde yer alması ve satış kabiliyetinin bulunması gereklidir. Ancak belediye sınırları içinde bulunmayan işyeri alım kredilerinde kredi talepleri bankaların üst mercilerince değerlendirilebilmektedir.

Yeni alınacak taşınmazlar kadar kredi talebinde bulunan müşteri adına tapuya tescil edilen taşınmazlar da tescil tarihinden itibaren azami iki aylık sürenin sonuna kadar kredilendirilebilmektedir. Bankalardaki genel uygulama krediye konu taşınmazın ekspertiz değerinin %75-80'ine kadar kredi kullandırmak yönünde ise de bazı bankalarca bu oran %100 olarak da uygulanabilmektedir.

Tapuya kredi borçlusu adına tescil ettirilen krediye konu taşınmaz üzerine banka lehine 1. dereceden ipotek koymak şartıyla kredi kullandırımı gerçekleştirilir. Taşınmazın işyeri olması durumunda sigorta poliçesine bankanın dain ve mürtehin sıfatı tesis edilir. Kredi vade süresince sigorta poliçesinin aynı şekilde yenilenmesi sağlanır.

Taksitli taşıt alım kredileri ise yeni taşıt veya model yılı esas alınarak 5 yaşına kadar ikinci el taşıt alımlarını kapsamaktadır. Yeni araçlarda aracın proforma fatura değerinin %100'üne kadar kredi açılması mümkün olabilmekle birlikte; genel olarak taşıt alımlarında proforma fatura değerinin veya aracın son tarihli Kasko Değer Listesinde belirtilen değerinin %75-80'ine kadar kredi açılmaktadır.

Krediye konu taşıtın alıcı adına ruhsatının çıkarılması ve trafik siciline kaydedilme işlemi sonrasında, araç üzerine Banka lehine rehin tahsis amacıyla rehin tahsis yazısı ilgili Trafik Tescil Şube Müdürlüğü'ne intikal ettirilir. Rehlin, Araç Ruhsatnamesi ve Trafik Siciline işlenmesi, bu işleme ilişkin Trafik Tescil Şube Müdürlüğü cevabi yazısının bankaya ulaşması veya tescilin internetten sorgusunun yapılarak rehlin teyidinin alınması halinde kredi sözleşmesi düzenlenmek suretiyle kredi kullandırılır ve araç satıcısına ödeme yapılır.

Şehir içi toplu taşıma işi yapanların kurdukları dernek/ oda/ vakıf veya kooperatif üyesi olan araç ve plaka sahiplerine, plaka değerlerinin bulunması kaydıyla ticari taksi, minibüs, özel halk otobüsü ve servis aracı alımı, yedek parça, servis, bakım, onarım, akaryakıt gideri gibi işletme sermayesinin finansmanı amacıyla taksitli kredi kullandırılmaktadır. Uygulamada plaka kredisine olarak adlandırılan bu kredinin azami limiti çalışılan hat, bulunulan şehir ve çalışan aracın cinsi (halk otobüsü, minibüs/dolmuş, taksi, servis aracı vb) ile bağlantılı olarak değişmekte olup, plaka/hat değeri, ilgili oda/dernek nezdinde araştırılmaktadır. Bazı il/ilçelerde çalışma ruhsatı halk otobüslerine belediyelerce belirli bir süre için verilmekte olduğundan, söz konusu süre sonunda ruhsatın iptal edilebileceği dikkate alınarak kredinin vadesi, çalışma ruhsatı süresine göre belirlenmektedir. Kredi; ticari araç ve sabit hat plakası üzerine rehin konulmak suretiyle kullandırılmaktadır.

Gerek taşıt alım gerekse plaka kredisinde krediye konu taşıtın Kasko Sigortası Banka adına yaptırılır veya taşıtın daha evvel yapılmış Kasko Sigortası bulunması halinde sigorta poliçesinin üzerine bankanın dain ve mürtehin sıfatı tesis edilir. Kredi vade süresince kasko sigortasının aynı şartlarla yenilenmesi sağlanır.

Son zamanlarda yeni bir kredi türü olarak kullanılmaya başlayan ve refinansman kredisine olarak adlandırılan krediler, müşterilerin diğer bankalardan kullandığı işyeri, taşıt, plaka kredilerini kapatabilmeleri için açılan ve müşterilerin diğer bankaya ait işyeri, taşıt, plaka kredisine hesaplarına aktarılacak kullandırılan taksitli işyeri, taşıt, plaka kredileridir.

Müşteriden, diğer bankadan temin edeceği, müşteriye ait refinansman kredisinin kullandırılacağı tarih itibarıyla kapamaya esas borç tutarını, kalan vadeyi, kredinin aktarılacağı müşteri hesap numarasını, krediye konu işyerinin, taşıtın, plaka/hat ile plaka/hattın üzerinde kayıtlı olduğu taşıtın özelliklerini ve kapamaya esas borç tutarının diğer banka nezdindeki müşteri hesabına aktarılması halinde ipoteğe/rehne konu kredinin kapatılarak müşteriye derhal ipotek/rehin fek yazısının verileceğine ilişkin taahhütleri içeren ve diğer banka yetkililerince onaylanmış bir taahhütname ile taksitli krediye ait geri ödeme planı alınmaktadır.

Refinansman kredisinin azami tutarı müşterinin diğer bankadan kullanmış olduğu işyeri/ticari taşıt/plaka kredisinin diğer Bankaca bildirilen kapamaya esas borç

tutarını aşmamaktadır. Kredinin kullandırımını müteakip kredi, müşteriden diğer bankadan kullanmış olduğu kredinin kapatılması amacıyla alınacak EFT talimatı ile diğer bankadaki kredi hesabına EFT yolu ile gönderilmektedir.

2.2.1.1.4. İskonto-İştira Kredisi

İskonto kredisi, borçlusu banka şubesi ile aynı belediye sınırları içinde ikamet eden, henüz vadesi gelmemiş bir ticari senet bedelinden, vade tarihine kadar olan süreye tekabül eden faiz, komisyon ve bunlar üzerinden BSMV gibi yasal kesintiler ile haberleşme giderlerinin (senedin tahsil için borçlu veya muhatabın bulunduğu yere gönderilmesi, borçlu veya muhataba ihbarname çıkarılması, senet alındı mektubunun geri gelmesi, senet tahsilinin bildirilmesi, teyit mektubunun gelmesi vb.) düşülmesinden sonraki bakiyenin, son cirantaya ödenmesine imkan veren bir nakdi kredidir. İştira kredisinin iskonto kredisinden farkı ticari senedin borçlusunun banka şubesi ile aynı belediye sınırları içinde ikamet etmemesidir. Bu itibarla iştira edilen kıymetli evrakın bir senet olması durumunda iştira kredisini kullandıran şube, senedi borçluya ibraz ve ihbar için borçlunun bulunduğu yerdeki şubeye göndermek durumundadır. Çeklerin takas odası aracılığıyla tahsili mümkün olduğundan, iştira işleminin yapılmasına gerek bulunmamaktadır.

İskonto kredisi, iskonto edilen senedin ciro ve teslim yolu ile bankaya satılması işlemidir. Dolayısıyla söz konusu ticari senedin (çek/senet) ortalama vadesi, tahsil kabiliyeti, tahsil edilememe durumunda senedi bankaya veren tarafa rücu edilme durumuna dikkat edilmekte ve faiz oranı bu değerlendirmelerin sonucunda belirlenmektedir.

Her iki kredinin de vadesi senedin vadesi/çekin keşide tarihi ile sınırlı olup, uygulamada vadesine en çok 6 ay kalmış ticari senetler karşılığı kredi kullandırılmaktadır. Senetlerde protesto süresine ait, çeklerde ise takas odası aracılığıyla tahsilde geçecek süreye ait iki iş günü kalan vadenin hesabında dikkate alınmamaktadır.

Senet ve çek portföyü yüksek hacimli olan ve nakit döngüsü yoğun firmalarda kısa vadeli nakit ihtiyaçlarının giderilmesinde kolaylık ve esneklik sağlar.⁴⁰ Firmalara ayrıca senedin vadesine kadar geçen süre içinde kredi faiz oranlarının yükselmesi

⁴⁰ Denizbank İnternet Sitesi, *İskonto İştira Kredisi*, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2010.
http://www.denizbank.com/TR/Bankacilik/Ticari_Bankacilik/Krediler/nakdikrediler.htm

halinde kredinin ucuz kalması avantajını da sağlamaktadır.⁴¹ Firma ticari senetlerinin kaybolma ve takip riskini ortadan kaldırır.⁴² Yani çek/senedin mülkiyeti Bankaya geçtiğinden kredinin kullandırıldığı tarih ile senedin vade tarihi/çekin keşide tarihi arasındaki faiz riski bankaya aittir. Senet bedelleri vadede veya vadeden önce ödenir ise, sadece protesto müddetine ait faiz kredi lehdarı müşteriye ödenir.

İskonto-İştira işlemine konu senetlerin protestosuz, masrafsız iade, belli bir tarihten önce kabule arz yasağı, ödeme yasağı gibi herhangi bir kısıtlayıcı kayıt taşınamaması, çek yasağı kapsamında bulunan kişilerce keşide edilmemiş olması, Çek Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine uygun ve gerekli unsurları taşıması gerekir. Hatır senedi niteliği taşımayan gerçek ticari ilişkiden doğma çek/senetler krediye konu edilmeli, keşide yeri yurtdışında olan çekler işleme alınmamalı, tahsil kabiliyeti yüksek, borçlusunun moralitesinin yerinde olduğu ticari senetler işleme alınmalıdır.

Temlik ciroyuyla kayıtsız ve şartsız bir şekilde işleme alınan senetler üzerindeki ciroların zincirleme olup olmadığına bakılmalı, mümkün olması halinde cirantaların imzalarının imza sirkülerine uygunluğu kontrol edilmeli, ayrıca protestonun ihbarı açısından, muhatabın yanı sıra keşideci, son ciranta ve aval verenlerin adreslerinin senet üzerinde varlığı sağlanmalıdır. Senedin, iştira kredisinde tahsil amacıyla diğer bir şubeye gönderilmesi, borçlu veya muhataba ihbarname çıkarılması ve ihbarnamenin ulaşması için gerekli süreler dikkate alınarak vadesi çok yakın olan senetler kredi konusu edilmemelidir.

İskonto kredisinde, senet borçlusu veya muhataba, beklenilmeksizin vade ihbarnamesi gönderilmeli, iştira kredisinde yine beklenilmeksizin borçlu veya muhatabın bulunduğu yerdeki şubeye gönderilmelidir. Senet tutarı tahsil edildiğinde, arkasına “tahsil edilmiştir” damgası basılıp imzalanmak suretiyle senet, ödeyene iade edilir, bedeli krediye mahsup edilir.

Vadesinde ödenmeyen senetler ise, süresi içerisinde protestoya gönderilir. Senedin protesto edilmesi halinde, son ciranta, keşideci ve varsa aval verenlere gerekli

⁴¹ Anadolu Bank İnternet Sitesi, *İskonto İştira Kredis*, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2010.

http://www.anadolubank.com.tr/girisimci/?page=iskonto_istira_kredisi

⁴² Vakıfbank İnternet Sitesi, *İskonto İştira Kredis*, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2010.

<http://www.vakifbank.com.tr/iskonto-kredisi.aspx>

ihbarda bulunulur. Vade tarihinden daha sonraki bir tarihte ödenen senetler ile keşide tarihinden sonraki tarihlerde ödenen çeklerde, geçen süreler için hesaplanan gecikme faizi BSMV'si birlikte kredi müşterisinden tahsil edilir. Bu senet ve çekler için ayrıca senet tutarı üzerinden gecikme komisyonu alınabilir.

2.2.1.1.5. Spot Krediler

Spot kredi, kredi tutarı, vadesi ve faizi kullanım aşamasında belirlenen ve vade sonuna kadar sabitlenen kredi türüdür. Vadesinden önce kısmen ya da tamamen geri ödeme yapılamayan spot kredinin anapara ve faizi vade sonlarında tahsil edilir. Kredinin vadesini haftalık, aylık ve hatta günlük olarak tespit edebilmeniz ve vade sonunda ödenecek olan faiz tutarının belli olması sebebi ile nakit yönetiminde kolaylık sağlar. Bu özelliği ile spot kredi, piyasalardaki faiz dalgalanmalarının etkisinden kredi müşterisini korumaktadır.⁴³

Kredinin faiz oranı banka üst kredi pazarlama makamından işlem bazında alınır. Müşterilerin kısa süreli nakit ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ve genellikle bankanın fon akışı paralelinde şekillenen, kısa vadeli kredilerdir. Kredinin azami vadesi 1 yıl olmakla birlikte, müşteri talebine göre günlük, haftalık, aylık vade belirlenebilmekte kredi bir defada kullanılmaktadır. Müşterinin her spot kredisi yeni bir kredi hesabında takip edilmektedir.

Teminatı senet olan spot kredilerde, komisyon alınabileceği tabii olup, senetlerin vadesinin kredi vadesi ile aynı olması yada önceki bir vadeye sahip olmasına özen gösterilmelidir. Kredi vadesinden önce vadeli senetler teminata alındığı takdirde, tahsil edilen senet tutarları teminat bloke hesaba alınıp kredi vadesine kadar bekletilebilmekte ve vadede bu hesapta biriken tutar ile kredi kapatılabilmektedir. Ancak müşteri kredinin vadesini aşmayan ve gerekli unsurları taşıyan yeni senetler getirdiği ve tahsil olunan senet bedellerinin kendisine ödenmesini talep ettiği takdirde, teminat açığına yer verilmeyecek şekilde müşterinin isteği yerine getirilebilmektedir.

Spot Krediler vadelerinde kapatılmadığı takdirde, kredi BCH kredisine dönüşmekte ve BCH kredi faiz oranı spot kredi faiz oranından yüksek ise krediye kullandırılmadan itibaren BCH kredi faiz oranı uygulanmaktadır. Kredinin vadesinden

⁴³ Fortis Bank İnternet Sitesi, *Spot Krediler*, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2010.
http://www.fortis.com.tr/ticari_bankacilik/nakdi_krediler.jsp

önce kapatılmak istendiği durumlarda bankanın spot kredi faiz oranından daha yüksek yeni faiz oranı belirleyebileceği tabidir.

2.2.1.1.6. Ticari Kredili Mevduat Hesabı (Ticari KMH)

Vadesiz mevduat hesabına tanımlanan belirli bir limit dahilinde hesap bakiyesinin, bu hesaptan yapılacak ödemeler için (nakit çekimler dahil) yeterli olmaması halinde devreye girmek ve mevduat hesabını eksi (-) bakiyeye geçirmek suretiyle ödemelerin yapılmasına imkan veren kredi uygulamasıdır.⁴⁴

Bu kredi uygulamasında faiz mevduat hesabının eksi (-) bakiyede olduğu (borç bakiye verdiği) süre için ve günlük olarak hesap edilmekte, tahakkuk aylık ya da üçer aylık (Mart, Haziran, Eylül, Aralık) dönem sonlarında veya hesabın tahsil ve tasfiyesinde yapılmakta ve BSMV gibi yasal kesintiler ve varsa masrafları ile birlikte aynı gün tahsil edilir. Vadesiz mevduat hesabına para yatırılması durumunda, kredi bakiyesi azalabilir veya kapanabilir. Artı Para olarak da adlandırılan bu kredi türünde, hesap bakiyesinin en azından yılda bir kez artı (+) bakiyeye (alacak bakiye) geçirilmesi gerekmektedir. Hesaptan para çekme ya da ödeme yapılması (borç hareket görmesi) durumunda işlemin yapıldığı gün valörü, tatil günlerinde ise önceki ilk iş günü valörü esas alınır.

Firmanın günlük, kısa vadeli, küçük montanlı nakit ihtiyacı karşılaması, bu sayede fatura, çek, sigorta, vergi, maaş gibi ödemelerinin gününde gerçekleşmesine imkan sunması, firmanın bankamatik, internet bankacılığı gibi şube dışı kanalları kullanarak krediyi kullanabilmesi ve geri ödeme yapabilmesi gibi nedenlerle tercih edilen bir kredi türüdür.

2.2.1.1.7. Gün İçi Kredi

Kredi müşterisinin gün içindeki çok kısa süreli nakit, provizyon açığı ve/veya havale gibi ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak mevcut kredi limitleri içinde kullandırılan bir nakit kredi türüdür. Vadesi bir gün olup, anapara ve gün sonunda tahakkuk eden faiz, BSMV ve varsa masraflar tahsil edilerek kredi kapatılır. Gün sonunda kapatılamayan krediler normal ticari kredi (BCH) gibi işleme tabi tutulur.

⁴⁴ Akbank İnternet Sitesi, *Artı Para Kredisi*, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2010.
<http://www.akbank.com/ticari-arti-para-kredisi-714.aspx>

2.2.1.1.8. Nakit Yönetimi Kredisi

Bankanın aracılık ettiği Sosyal Güvenlik Kurumu Primleri, vergi ödemeleri, elektrik, su, telefon, doğalgaz gibi fatura ödemelerinin gerçekleştirilmesi amacıyla müşteriye kullandırılan kredilerdir. Banka ilgili kurumların hesaplarına yapılan tahsilatların devir vadesine kadar sahip olduğu valör kazancının belirli bir kısmını Nakit Yönetimi Kredisi olarak kullandırmakta ve böylece bankadan nakit fon çıkışının önüne geçilmektedir.

Kredi vadesi en fazla kurum tahsilatlarının devir vadesine kadar olan süre ile sınırlı olmakta, kullandırılan kredi ile banka tarafından direk kullandırım amacına uygun ödeme işlemi gerçekleştirilmekte, böylece kredinin başka amaçla kullanılması önlenmektedir.

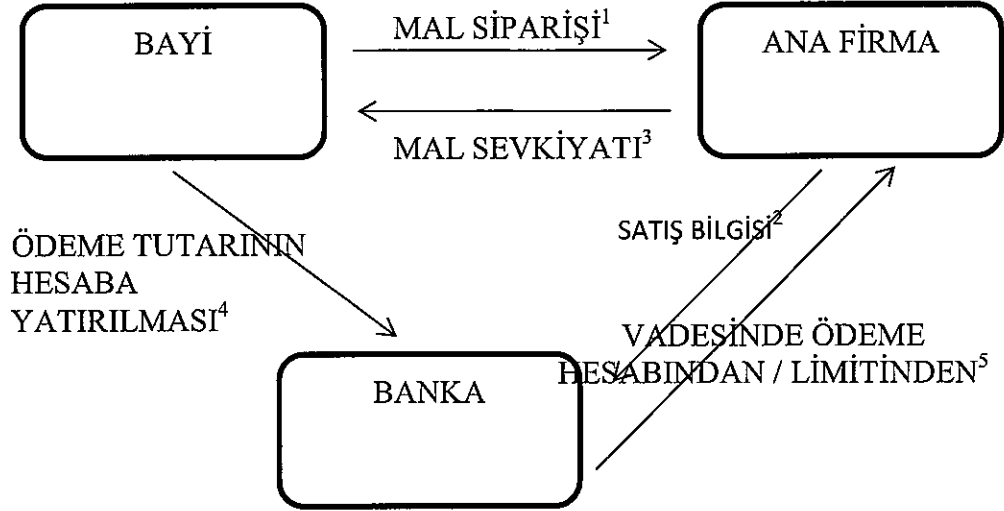
Bazı bankalarda nakit yönetimi kredisi, müşterinin keşide ettiği banka çeklerinin ödenmesi amacıyla da kullandırılabilir.

2.2.1.1.9. Doğrudan Borçlandırma Sistemi (DBS) Kredisi

Çok sayıda müşteri ya da bayiye mal ve/veya hizmet sunan bir firmanın (ana firma) müşterisi/bayisi konumundaki firmalara kullandırılan bu kredi ile ana firmayı ticari ilişkisinden doğacak alacaklarının banka tarafından kurulacak bir Bilgi İşlem Ağı üzerinden otomatik olarak tahsilatı gerçekleştirilmektedir.

Bu sistemin işleyebilmesi için öncelikle ana bayi ile banka arasında DBS anlaşması yapılmış olması gereklidir. İkinci olarak kredi müşterisinin DBS kredisi kullanarak ana firmaya olan fatura borçlarını ödeyebilmesi için banka nezdinde DBS kredi limiti tahsis edilmiş olması gereklidir. Tahsilat yapacak ana firmadan fatura bilgileri alınan kredi müşterinin, fatura ödeme vadesinde hesap bakiyesi uygunsa hesabından; uygun olmaması halinde bankaca tanımlanan kredi limitleri dahilinde bilgi işlem ağı üzerinden otomatik olarak kredi kullandırımı ile alacaklı firma hesabına otomatik virman yoluyla fatura ödenmesi sağlanmaktadır.

Sistemin işleyişine yönelik şekil aşağıda sunulmuştur:

Şekil 2.1. DBS Sistemi

DBS ana firmaya; bayi/müşterilerinden olan alacaklarını tam zamanında tahsil etme, dolayısıyla nakit döngüsünü kesin ve sağlıklı bir biçimde izleme imkanı sunduğu kadar, tahsilatların takip işlemlerinin asgariye indirilmesine, müşteri/bayiden alınacak teminat mektubu, çek/senet gibi teminatların takibinin getireceği operasyonel risklerin ve iş yükünün ortadan kalkmasına, dolayısıyla emek, zaman, kaynaktan yapılan tasarrufların başka alanlara yönlendirilmesine olanak sunmaktadır.

DBS kredi müşterisine; fatura ödemelerini zamanında gerçekleştirmesi sayesinde nakit akışının kontrolüne, ana firma nezdinde moralitesinin yükselmesine, gerek pazarlık gücündeki artış neticesinde ana firmadan ürün/hizmet alışlarında vade, maliyet avantajına, yüklü miktarda mal/hizmet alışına, gerekse ana firmaya teminat mektubu, çek/senet verme, ana firmaya fatura bedellerinin havale ve/veya eft masraflarından muafiyete imkan sunmaktadır.

2.2.1.1.10. Döviz Endeksli Kredi (DEK)

Her türlü ticaretin finansmanı amacıyla, kredi müşterisinin nakit kredi limiti içinde kalınarak, belirli bir konvertibl döviz (genellikle EURO veya USD) endekslenen ve banka veya TCMB ilgili döviz alış kuru üzerinden Türk Lirası olarak kullandırılan ancak riskin döviz olarak izlendiği kredilerdir. Kredinin kullandırılmasında ve kapatılmasında Döviz Alım Belgesi (DAB) veya Döviz Satım Belgesi (DSB) düzenlenmesine gerek bulunmamaktadır. DEK krediler çoğunlukla faiz tahakkuk yöntemi açısından Borçlu Cari Hesap şeklinde kullandırılmakla birlikte bazı bankalarca

kredinin Spot kredi ya da taksitli olarak kullanılması, vadenin bir yıldan uzun bir zamana yayılması da mümkündür.

Kredinin inancasını kambiyo senetleri oluşturmakta ise senetlerin vadesinin, kredinin vadesi ile aynı olmasına özen gösterilir. Kredi vadesinden önce tahsil edilen senet bedelleri bloke hesaba alınıp kredi vadesine kadar bekletilir ve vadede kredi hesabına aktarılacak suretiyle kredi hesabı kapatılır. Kredinin BCH olarak kullanılması halinde faiz dönemlerinde senet karşılığı olan kredilerde ayrıca komisyon alınabilmektedir.

Kredi faiz, varsa komisyon ve anapara geri ödemeleri veya kredinin kapatılmasında, endekslenen döviz üzerinden ve tahakkuk tarihindeki banka döviz kredilerine uygulanan döviz satış kuru üzerinden Türk Lirasına çevrilmek suretiyle hesaplama yapılmaktadır. Bu geri ödemeler sırasında oluşabilecek kur farkları kredi müşterisinden tahsil edilmektedir. Ancak geri ödeme tarihinde müşteri lehine bir kur farkı olması durumunda banka iade yapmamakta olup, kur farkı ortaya çıkmamış gibi işlem yapılmaktadır. Elde edilecek faiz ve komisyon gelirlerine göre BSMV ödeneceği de tabiidir.

DEK kredilerin kredi müşterisine sağladığı avantajlar aşağıda sıralanmaktadır:

Vadeli mal alımı yerine mal bedelinin hemen ödenmesini sağlayacağından, ithalatçının(kredi müşterisinin) pazarlık gücünü arttırmaktadır. Faiz oranları yükselse bile müşteri, vade sonuna kadar kredinin açıldığı tarihteki faiz oranıyla krediyi kullanmaktadır. Döviz kurlarındaki artış TL faizlerinin altında kaldığı müddetçe firmalar için ucuz finansman sağlamakta, ayrıca firmalar için taahhüt ve müeyyide riski bulunmamaktadır.⁴⁵

2.2.1.1.11. Şirket Kredi Kartı

Kredi müşterisinin nakit kredi limiti içinde kalınarak, adına harcama yetkisine sahip olan çalışan, yetkili ve/veya temsilcilerine; yurt içi ve yurt dışında seyahat, konaklama, yemek gibi mal/hizmet alımı harcamalarının ödemesinde ve/veya nakit çekimlerinde kullanılmak üzere verilen bir kredi kartıdır. Belirlenen şirket kredi kartı limitinden hareket görmek kaydıyla kredi müşterisinin dilediği kimselere ve dilediği

⁴⁵ Alternatif Bank İnternet Sitesi, *Döviz Endeksli Kredi*, Erişim Tarihi: 13 Haziran 2010.
<http://www.abank.com.tr/pages.aspx?pgID=324>

(alışveriş ve nakit avans) limitte verebildiği kartların hesap kesim tarihlerini de kredi müşterisi belirlemektedir. Hesap kesiminden itibaren 10 gün içinde kredi kartı borcunun tamamı veya asgari ödeme tutarı ödenebilmekte olup, son ödeme tarihi tatil gününe denk gelmekte ise bir sonraki iş günü son ödeme günü olarak kabul edilmektedir.

Şirket Kredi Kartı, iş harcamalarının kişisel harcamalardan ayrı tutulmasına, bu sayede şirket harcamalarının kontrol altına alınmasına ve bütçeleme çalışmalarında planlamanın daha sağlıklı yapılmasına, şirketin çalışanlarına nakit avans verme külfetinin önüne geçilmesine, şirket yetkililerinin nakit taşıma zorunluluğunun ve riskinin ortadan kalkmasına, ödemelerin daha güvenli bir yöntemle yapılmasına imkan sunmaktadır.

2.2.1.1.12. İhracat Kredileri

Yurt dışına satılacak malların satın alınması ya da üretilmesi ile bedelinin ödenmesi arasındaki süre dış satım süresi olarak adlandırılmakta ve ihracatçıya söz konusu süreyi finanse etmek amacıyla bankalarca ihracat kredileri sunulmaktadır.⁴⁶ İhracat, ihracat sayılan satış ve teslimler, döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetler ile ihraç kayıtlı satışlar için kullandırılan sevk öncesi kredilerdir.

Kredi banka kaynaklarından kullandırılabilceği gibi, Merkez Bankası ve Eximbank'ın bankalara belirli kıstaslara göre belirledikleri limit dahilinde de kullandırılabilir. Bankalar kredi limitleri dahilinde müşterilere bu kredileri kullandırmaktadır.⁴⁷

İhracat kredilerinin vadesi, akreditif şartları veya ihracat bağlantı belgelerindeki ihracat süresine göre belirlenmekte olup, kredinin vadesi genellikle 1 yıldır. Ancak zorunlu hallerde 24 aya kadar uzatılması mümkündür. Kredinin dilim dilim kullandırılması halinde vade başlangıcı ilk dilimin kullanıldığı tarih olmaktadır.

İhracat kredilerinin tahsisinde dikkat edilmesi gereken noktalardan en önemlileri, ihracatta deneyim kazanmış firmalarla çalışmaya öncelik vermek ve firmaların dövizleri ilgili kredi kurumu üzerinden getirmeleridir.⁴⁸ Kredi müşterisinin

⁴⁶ Seval, Seval, Age., s.90.

⁴⁷ Belkıs Seval, *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı. Avcıol Matbaası, İstanbul 1990, Yayın No.11, s.85.

⁴⁸ Aras, Age. s.20.

ihracat deneyimi kadar taahhütlerine bağlılığı, kullanılacak kredinin zamanında ödenip ödenmeyeceği hususları da incelenmelidir.

İhracat kredilerinde diğer teminat türleri ile kullandırım yanında, ihracatçı lehine açılmış olan gayrikabilirücu (dönülemez) teyitli bir akreditif karşılığında, ihracatçıya avans verilmek suretiyle de kullandırım yapılabilir.

İhracat taahhüt tutarı; TL ihracat kredi tutarının, kullanıldığı tarihteki TCMB cari döviz alış kuruna bölünmesi suretiyle hesaplanır. Taahhüt edilen ihracat gerçekleştirilmeden kredi riskinin kapatılması, ihracat taahhüdünü ortadan kaldırmaz. İhracatın kredi süresinde yapıldığının belgelenmesi gerekir. İhracat taahhüdünün kapatılmasında FOB ihracat bedeli dikkate alınır. İhracatın teşviğini temel amaç edinen bu tür kredilerin faiz oranları diğer kısa vadeli kredilere kıyasla daha düşük olup, Teşvik Tebliği gereğince, ihracat kredilerinden alınan faiz ve komisyonların BSMV'si istisna edilir.

2.2.1.1.13. Döviz Kredileri

Türkiye'deki bankalar Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda belirtilen kişilere yurt dışındaki döviz ödemesi gerektiren işlemlerinde kullanılmak üzere döviz olarak, Türkiye'deki harcamaları için Türk Lirası olarak kullanılmak kaydıyla, döviz kredisi açabilirler. Bunun dışında Türkiye'de yerleşik kişilere döviz kredisi açılması mümkün değildir. Bankalar tarafından açılan döviz kredilerinin süresi, açıldığı faaliyete göre belirlenir. Bankalar, kullandıracakları döviz kredilerine ait anapara, faiz ve diğer masraf karşılıklarının zamanında yurda getirilmesi ile ilgili önlemleri almak ve bu hususu izlemekle yükümlüdürler. Zamanında yurda getirilmeyen dövizler hakkında Hazine Müsteşarlığı'na söz konusu bankalarca yazılı bildirimde bulunulacaktır.⁴⁹

Türkiye'de yerleşik bankalarca Türkiye'de yerleşik kişilere açılacak döviz kredileri, Türkiye'de yerleşik başka bir bankaya, bu banka nezdinde açılacak geçici

⁴⁹ Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Kambiyo Mevzuatı Müdürlüğü, *TCMB Sermaye Hareketleri Genelgesi*, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara 2002.

döviz hesabına döviz kredisi olduğu hususu belirtilerek devredilmek suretiyle yurt dışı döviz ödemeleri için döviz olarak kullanılabilir. ⁵⁰

Döviz kredisine uygulanacak faiz oranı banka ile müşteri arasında serbestçe kararlaştırılmaktadır. Banka tarafından gelirlerini ve kar marjını karşılayan bankaya özgü bir spread hesaplanmakta, dövizin cinsine göre uluslararası piyasalarda geçerli bir faiz oranı LIBOR (London İnterbank Offering Rate-Londra Bankalararası faiz oranı) ve bunun üzerine spread eklemektedir. Buna göre Türkiye’de bir bankanın döviz kredisinden sağladığı gelir (G) şu şekilde hesaplanabilmektedir:

$$G = \text{LIBOR} + \text{Spread} + \text{Bankanın Spreadi} \quad ^{51}$$

Döviz kredilerine uygulanan faiz oranları TL kredilerine uygulanan faiz oranlarına göre daha düşük kalmaktadır. Zira kur riskini müşterinin taşıması nedeniyle bu kredinin maliyeti TL kredilerin maliyetinden daha yüksek olmaktadır. ⁵²

Döviz kredisinin kullandırılmasındaki temel amaç, döviz kazandırıcı faaliyette bulunan firmaların bu faaliyetlerine yönelik işletme sermayesi ihtiyaçlarını finanse etmektir. ⁵³ Bu tür kredilerin işletmelere sağladığı diğer avantajlar; TL olarak verilen kredilere göre daha düşük maliyetli olması, vergi, resim ve harç istisnaları, ihracata verilen vergi iadelerinden yararlanma, döviz girdisine göre maliyetinin düşük olması ve kaynak kullanımı destekleme fonundan sağladığı prim olanağı olarak sıralanabilir. ⁵⁴

Bankalarca açılacak döviz kredisi şekilleri ve yaygın olarak kullanılanlara ilişkin açıklamalar aşağıda yer almaktadır.

- İhracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerin finansmanı için Türkiye’de yerleşik kişilere açılacak döviz kredileri

Döviz kredilerinde amaç ihracatın finansmanı ise azami vade 18 ay; gemi inşa ve ihracının finansmanı ise (hazır gemi hariç) azami vade 24 aydır. Döviz kredileri, dahilde işleme izin belgesi veya vergi, resim ve harç istisnası belgesi kapsamında gemi inşa ve ihracı ile diğer ihracatların finansmanı amacıyla kullandırılıyor ise kredinin

⁵⁰ Hazine Müsteşarlığının 9 Haziran 2008 tarih ve 26058 sayılı yazısı.

⁵¹ Aras, Age., s.23.

⁵² Niyazi Berk, *Finansal Yönetim*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul 1990, s.155.

⁵³ Seval, Age., s.83.

⁵⁴ Berk, *Finansal Yönetim*, s.155.

vadesi sayılan belgelerin süresi kadar (ek süreler dahil) olabilmektedir. Döviz kredisi, müşterinin krediyi kullandığı tarihte banka aktiflerine döviz olarak intikal ettirilmekte ve muhasebe kayıtlarında döviz olarak takip edilmektedir. Kredinin vadesi müşteri tarafından kullanılmaya başladığı tarihten (aktife girdiği tarihten) itibaren başlamaktadır. Aktifte geçici bir hesaba alınan kredi, geçici hesaptan TL veya döviz olarak kısım kısım kullanılabilen olup, döviz alım veya döviz satım belgesi düzenlenmesine gerek yoktur.

İhracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyeti yapanların krediyi döviz olarak kullanabilmeleri için mutlaka dahilde işleme izin belgesi almış olmaları ve söz konusu belgede döviz tahsisinin öngörülmüş olması gerekmektedir. Kullanımlar, geçici bir döviz hesabından dahilde işleme izin belgesi kapsamındaki ithalat işlemleri ile yine bu kapsamdaki döviz ödemesi gerektiren diğer işlemler için yurt dışındaki lehdarlara döviz veya TL transferi suretiyle gerçekleştirilecektir. Bankalar bu kredilerin dahilde işleme izin belgesi kapsamı ithalat ve döviz ödemesi gerektiren diğer giderlerin ödenmesinde kullanılıp kullanılmadığının tespiti için bedelleri krediden ödenen ithalatla ilgili gümrükçe tasdikli Gümrük Beyannamesi veya hizmet ithali ile ilgili belgelerin üzerine kredi referans numarası ve dahilde işleme izin belgesinin tarih ve sayısını yazarak onaylayacaklardır. Ayrıca dahilde işleme izin belgesine krediden ödenen ithalata ait gümrük beyannamesi tarih ve sayısı ile ithalat tutarı ve döviz tahsis edilen diğer giderler konusu döviz tutarı, transferi yapan bankalar tarafından yazılıp onaylanacaktır.⁵⁵

İhracatın finansmanı için belgesiz olarak TL cinsinden döviz kredisi kullandırılabilen, ancak ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetler için mutlaka dahilde işleme izin belgesi veya vergi, resim ve harç istisnası belgesi alınmış olması gerekmektedir. Kredinin kısım kısım kullanılması veya vadeden önce kısmen veya tamamen ödenip tekrar kullanılmaya başlanması halinde, tahsilat ve ödemeler aynı kredi sözleşmesine istinaden yapıldığından, her bir kısmi kullanım yeni bir kredi olarak mütalaa edilmeyecek ve ilk kullanımla belirlenen kredi vadesinde değişiklik yapılmayacaktır. Döviz alım belgesi, kredi kullandırıldığında düzenlenmez,

⁵⁵ Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Kambiyo Mevzuatı Müdürlüğü, Age., s.28.

ancak ihracat veya döviz kazandırıcı işlemlerden sağlanan dövizlerin alışı sırasında düzenlenir.

Her iki belge kapsamındaki faaliyetlerin finansmanı için TL olarak kullanılan döviz kredilerinin banka riskinin kapatılmasında da, ilgili banka Dış Ticaret Müdürlüğünün talimatlarına göre hareket edecektir. İhracat, ihracat sayılan satış ve teslimler veya döviz kazandırıcı faaliyetlerden sağlanan bedellerle kredi riski kapatılabileceği gibi vadesinde TL ile de kapatılabilmekte olup, kredinin Türk lirasının iadesi suretiyle kapatılması sırasında döviz satım belgesi düzenlenmemektedir.

- Transit ticaretin finansmanı amacıyla açılan döviz kredileri

Bankalar tarafından Türkiye’de yerleşik kişilerce gerçekleştirilecek transit ticarete, transit ticarete konu malların satış bedeli henüz tahsil edilmeden alış bedelinin transferinde kullanılmak üzere, Transit Ticaret Formunda beyan edilen alış tutarı kadar döviz kredisi kullanılabilir. Satış bedeli tahsil edilmiş ise finansman ihtiyacı kalmayacağından, kredi kullandırılmaz.

Kredinin döviz olarak kullandırılması sebebiyle bir döviz satışı gerçekleşmemekte olup, Döviz Satım Belgesi düzenlenmeyeceği tabiidir. Kredi geri ödemesi transit ticaretten elde edilen satış bedeliyle yapılıyor ise döviz alışının yapıldığı (Döviz Alım Belgesinin düzenlendiği) tarihte Döviz Satım Belgesi düzenlenecektir. Kredi, Türk lirası ile geri ödeniyor ise geri ödeme tarihinde döviz satışı yapılarak Döviz Satım Belgesi düzenlenecektir.

- 3226 Sayılı finansal kiralama kanunu çerçevesinde Türkiye’de faaliyet gösteren finansal kiralama şirketlerine açılan bir yıl vadeli döviz kredileri

Türkiye’de yerleşik finansal kiralama şirketlerinden, kiracıları ihracatçılar ile yurt içinde veya yurt dışında döviz kazandırıcı hizmet ve faaliyetlerde bulunan kişiler olanlara kullandırılan kredilerdir. Finansal kiralama konusu malların yurt dışından ithali söz konusu ise döviz olarak, Türkiye’den temini söz konusu ise Türk lirası olarak kullanılabilir.

- Yatırım teşvik belgesi kapsamında Türkiye’de yerleşik kişilere açılacak döviz kredileri ile kamu kuruluşlarınca teşvik belgesiz yatırım malı alımlarının finansmanı için açılacak döviz kredileri

- Yurt dışında iş yapan Türkiye’de yerleşik Türk müteşebbislerine yurt dışındaki işleriyle ilgili olarak açılan krediler

Bankalar tarafından alınmış izinler çerçevesinde yurt dışında iş yapan Türkiye’de yerleşik Türk müteşebbislerine;

- yurt dışı müteahhitlik hizmetleri,
- gümrük hattı dışı satış mağazacılığı,
- dış sularda denizyolu taşımacılığı,
- yurt dışına karayolu taşımacılığı,
- yurt dışına havayolu taşımacılığı

faaliyetlerinin finansmanı amacıyla döviz kredisi açılabilecektir. Bu şekilde kredi kullanacak Türk firmalarının yurt dışındaki faaliyetlerini tevsik etmeleri gerekmektedir.

56

- Uluslararası yurtiçi ihalelerle ilgili işler veya Savunma Sanayi Müsteşarlığı’nca onaylanan savunma sanayi projelerini üstlenen Türkiye’de yerleşik kişilere açılacak döviz kredileri
- Yurtdışında yerleşik kişilere açılacak döviz kredileri
- Döviz üzerinden düzenlenen çeklerin ve diğer menkul kıymetlerin iskonto-istira edilmesi
- Bankaların birbirine açacakları döviz kredileri

Bankaların (Katılım Bankaları dahil) birbirlerine, bankacılık teamülleri çerçevesinde doğrudan veya uluslararası sendikasyona katılım yoluyla vade sınırı bulunmaksızın döviz kredisi açabilmeleri mümkündür.⁵⁷

- Türkiye’de yerleşik kişilere, yatırım malları ithalatının finansmanı için açılacak döviz kredilerinin en fazla üçte bir oranında olmak koşuluyla, işletme ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla açılacak döviz kredileri
- Bankaların kredi kartları karşılığında açtıkları döviz kredileri

⁵⁶ Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Kambiyo Mevzuatı Müdürlüğü, Age., s.37.

⁵⁷ Hazine Müsteşarlığı’nın 14 Eylül 2006 tarih ve 48212 sayılı yazısı.

Bankalar kredi kartları karşılığında 50.000,- ABD doları tutarındaki limit dahilinde ve rotatif olarak döviz kredisi kullanılabilecek olup, kredi vadeleri, kredi kartının geçerlik süresi ile sınırlı tutulmuştur.

- Elektrik enerjisi santrallerini devralacak firmalara kullanılacak döviz kredileri
- Bakanlıkça belirlenecek esaslar dahilinde Türkiye’de yerleşik kişilere açılacak döviz kredileri

Yukarıda belirtilenler dışındaki şartlarla döviz kredisi açılması Bakanlığın ön iznine tabidir. ⁵⁸

2.2.1.1.14. Prefinansman Kredileri

Prefinansman; ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ve döviz kazandırıcı faaliyetlerle ilgili mal ve hizmet alımının finansmanında kullanılmak üzere firmalar tarafından yurt dışından (kişi, kurum ve kuruluşlardan) sağlanarak Türkiye’deki bankalar aracılığıyla (garanti verilerek veya verilmeksizin) yurda getirilerek alışı yapılmak suretiyle kullanılan, istisnalar hariç azami 18 ay vadeli kredilerdir. Bu krediler döviz olarak kullanılamaz. Kredinin anapara, faiz ve masraflarının ihracat, ihracat sayılan satış ve teslimler ile döviz kazandırıcı faaliyetlerden sağlanan bedellerle ödenmesi gereklidir. Prefinansman kredilerinin İhracat Sayılan Satış ve Teslimler ile Döviz Kazandırıcı Hizmet ve Faaliyetler için sağlanması halinde, bu faaliyetlerle ilgili olarak Dahilde İşleme İzin Belgesi veya Vergi, Resim ve Harç İstisnası Belgesi alınmış olması gerekir.

İhracatın finansmanı için sağlanan prefinansman kredilerinde ise bu belgeler aranmayacaktır. Mal veya hizmet ihracının gerçekleşmemesi halinde uygulanacak müeyyideler bakımından vade başlangıcı, Türk lirasına hiç çevrilmese veya kısım kısım çevrilse dahi lehdar adına açılan hesaba alacak kaydedildiği tarih; hesaba alınmaksızın tamamının doğrudan alışının yapılması halinde ise Döviz Alım Belgesi tarihidir. ⁵⁹

⁵⁸ Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Kambyo Mevzuatı Müdürlüğü, Age., s.47.

⁵⁹ Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Kambyo Mevzuatı Müdürlüğü, Age., s.49.

2.2.1.2. Gayrinakdi Krediler

2.2.1.2.1. Teminat Mektupları

Bankaların muhatap kuruluşlara veya kişilere hitaben verdikleri ve bir işin yapılması, bir malın teslim edilmesi, bir borcun ödenmesi gibi hususlarda lehine teminat mektubu verilen müşterinin edimlerini yerine getirmemesi halinde, muhatabın ilk yazılı talebi üzerine herhangi bir koşula bağlı olmadan ödeme taahhüdünde bulundukları garanti sözleşmesi niteliğindeki belgelere teminat mektubu denir.

İhale yasağı kapsamında olan müşterilere teminat mektubu kredisi kullandırılmamaktadır. Teminat mektupları Türk Lirası olarak düzenlenebileceği gibi esasları Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Kambiyo Mevzuatı Müdürlüğünce yayınlanan TCMB Sermaye Hareketleri Genelgesi ile belirlendiği üzere döviz cinsinden de düzenlenebilmektedir.

Teminat mektubunun tarafları

Teminat mektuplarında aşağıda da açıklandığı üzere üç taraf bulunmaktadır.

a) Muhatap : Teminat mektubu güvencesi ile iş yaptırmak isteyen kişi ya da kuruluştur.

Bankalar teminat mektuplarını bu kişilere hitaben düzenlerler.⁶⁰

Başlıca teminat mektubu muhatapları aşağıda sayılmıştır:

- Vergi dairelerine hitaben düzenlenen teminat mektupları

Tarh olunan vergi ve cezalarına itiraz edilmesi, vergi borcunun takside bağlanması, ertelenmesi ve ihracatta Katma Değer Vergisi iadesi konuları için limit dışı ve süreli veya süresiz olarak düzenlenebilen teminat mektuplarıdır.

- Gümrüklere hitaben düzenlenen teminat mektupları

Gümrük işlemlerinde gümrük rejimi veya antrepo rejimleri gereğince, gümrük, vergi, resim ve harçlar gibi kamu alacaklarının teminata alınması, teşvik tedbirlerinden yararlandırılan yatırım mallarının teminatlı olarak ithali, geçici olarak ithal edilen

⁶⁰ M. Vefa Torosoğlu, *Teminat Mektupları*, Erişim Tarihi: 16 Haziran 2010.
archive.ismmmo.org.tr/docs/.../12%20-%2046%20m.vefa%20toroslu.doc

malların belirli süre sonunda ihraç edilememesi halinde tahakkuk ettirilecek her türlü vergi resim ve bunların cezalarının garanti edilmesi, Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) kapsamındaki ithalatta gümrük, KDV ve fonlara uygulanan muafiyetin teminata bağlanması gibi işlemlerle ilgili ve süresiz olarak düzenlenen teminat mektuplarıdır.

- Mahkeme ve icra dairelerine hitaben düzenlenen teminat mektupları

İhtiyatı tedbir, ihtiyatı haciz vb. kararlarda yürütmenin durdurulması, icra dairesine taahhütte bulunulması vb. konuları içeren, süresiz ve limit dışı olarak düzenlenen teminat mektuplarıdır.

- Yurtiçi bankalara hitaben düzenlenen teminat mektupları

Müşterinin bir bankadaki kredisinin teminatını oluşturmak üzere başka bir banka tarafından düzenlenen teminat mektuplarıdır.

- Bankalararası teminat mektubu işlemleri

Bir bankanın resmi kurumlara, mahkeme ve icra dairelerine hitaben vermesi gerekli teminat ve kefalet mektupları, diğer banka tarafından lehdar banka lehine tesis edilen kredi limiti ve kararlaştırılan karşılık sağlanarak düzenlenebilir.

- İhracatçı birliklerine hitaben düzenlenen teminat mektupları

İhracatta yatırılması gereken teminat veya kota kullanımı ile ilgili ve süresiz olarak düzenlenen teminat mektuplarıdır.

- Bayilik, acentelik için düzenlenen teminat mektupları

Lehdarın faaliyet konusuna uygun olarak bayisi veya acentesi olduğu muhataba hitaben verilen ve lehdarın edimlerini yerine getireceği hususunda garanti veren teminat mektuplarıdır.

b) Lehdar : Muhataba karşı bir işin yapımını, bir malın teslimini veya bir borcun ödenmesini taahhüt eden aynı zamanda teminat mektubu kredisi talebinde bulunan bankanın müşterisi olan kişi ya da kuruluştur.

c) Banka : Muhataba karşı lehdarın edimini gerektiği şekilde ve zamanda yerine getireceğini, aksi halde kendisinin ödeme yapacağını garanti eden taraftır.

Teminat mektubu türleri

Teminat mektupları aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır.

Tablo 2.2. Teminat Mektubu Türleri

Biçimlerine Göre Teminat Mektupları	Geçici Teminat Mektupları
	Kesin Teminat Mektupları
	Avans Teminat Mektupları
Kapsamına Göre Teminat Mektupları	Limitiçi Teminat Mektupları
	Limitdışı Teminat Mektupları
Vadesine Göre Teminat Mektupları	Süresiz Teminat Mektupları
	Sürelili Teminat Mektupları
Metnin İçeriğine Göre Teminat Mektupları	Standart Metinli Teminat Mektupları
	Serbest Konulu Teminat Mektupları
Diğer Mektuplar	Referans Mektupları
	Niyet Mektupları

1. Biçimlerine göre teminat mektupları

a) Geçici teminat mektupları

Açılan ihalelere katılanlar (lehdar) lehine ihale makamına (muhatap) hitaben düzenlenen ve bankanın muhataba karşı; ihalenin lehdar üzerinde kaldığı usulüne uygun olarak tebliğ edildiğinde, lehdarın; kesin teminat verme, sözleşmeyi imzalama, ilgili kanun ve şartname hükümlerine uyma taahhütlerini garanti ettiği teminat mektup türüdür.

2886 sayılı Devlet İhale Kanunu uyarınca düzenlenen geçici teminat mektupları süresiz olarak verilmekte, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu uyarınca düzenlenen geçici teminat mektupları belirtilen süre boyunca geçerliliğini korumaktadır.

b) Kesin teminat mektupları

İhale sonuçlanmasını müteakip sözleşmenin imzalanmasından önce muhatap kuruma verilen ve bankaca lehdar tarafından ihale edilen işe ilişkin sözleşme ve şartname hükümlerinin eksiksiz olarak yerine getirilmemesinden doğacak zararlar ile iş başkasına yaptırılmak zorunda kalınırsa doğacak fiyat farkının ilk yazılı talep üzerine ve koşulsuz olarak karşılanacağını taahhüt edildiği teminat mektuplarıdır. Süreli ya da süresiz olarak verilebilirler.

c) Avans teminat mektupları

Lehdarın üstlendiği iş için hazırlık amacıyla önceden yapacağı giderleri karşılamak üzere muhataptan avans alabilmesine imkan sunan mektuplardır. Bankalarca muhataba hitaben verilen bu tür teminat mektupları ile işin ilgili kanun, sözleşme, ihale dokümanı veya şartname hükümlerine uygun olarak yapılmaması halinde avansın muhataba geri verileceği taahhüt edilmektedir. Geri ödeme lehdarın kesin istihkakından mahsup veya ayrıca tahsil edilecek olup, lehdar tarafından ödenmediği takdirde banka ödemeyi kendisinin yapacağı hususunda taahhütte bulunmaktadır.

Lehdarın avans tutarını kısım kısım hak edeceği ve ödemenin de kısım kısım yapılacağı durumlarda tek mektup değil küçük tutarlı birkaç mektup verilerek bedeli ödenen mektubu iade almak suretiyle mektup tutarı düşürülebileceği gibi, muhatap tarafından ödeme bildiriminde bulunulan tutarın teminat mektup tutarından düşülebilir ve bulunan mektup kalanı üzerinden komisyon tahsil edilir.

2. Vadesine göre teminat mektupları

a) Süresiz teminat mektupları

Üzerinde belli bir geçerlilik süresi bulunmayan teminat mektupları süresizdir. Süresiz teminat mektuplarında bankaların sorumluluğu, zamanaşımı süresi sonuna kadar devam edecektir. Zamanaşımı; garanti edilen işin bitiş tarihinden, taahhüdün muaccel olduğu, riskin ortaya çıktığı tarihten başlayarak 10 yıldır. Bu tür teminat mektuplarında banka teminat olarak genellikle ipotek talep etmektedir.

b) Süreli teminat mektupları

Süreli teminat mektupları; üzerinde belirli bir geçerlilik süresi bulunan mektuplardır. Muhatap, geçerlilik süresi sonuna kadar bankanın eline geçecek şekilde

yazılı olarak tazmin talebinde bulunmadığı takdirde süreli teminat mektupları hükümsüz olmaktadır. Söz konusu teminat mektuplarının içeriğinde geçerlilik süresi ve bu süre sonunda mektubun hükümsüz kalacağı hususları açıkça yer almakta olup, vade bitiminde banka teminat mektubunu res'en iptal edebilmektedir. Uygulamada süreli teminat mektupları çoğunlukla 1 yıl vadeli olarak verilmektedir.

Süreli olarak verilen teminat mektuplarında vade tarihinden önce lehdar tarafından mektubun iadesi söz konusu ise muhataptan iade teyidi alınmasında fayda vardır. Teminat mektubunun süresi dolmadan (dolmaya yakın) lehdar tarafından mektup vadesinin uzatılması yönünde yazılı bir talep bulunması ve talebin kredi komitesince de uygun görülmesi halinde vade uzatımı yapılabilir. Muhataba da vade uzatımı yapıldığı ve yeni vade tarihi banka tarafından yazılı olarak bildirilir.

3. Kapsamına göre teminat mektupları

a) Limit içi teminat mektupları

Limit içi teminat mektupları, 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu kapsamında genel bütçeli idareler ile hazine yardımı alan özel bütçeli idareler, düzenleyici denetleyici kurumlar, özel idare ve belediyeler ile sosyal güvenlik kurumlarının mal ve hizmet satımı ile aynı hak verilmesine (kiralama, tahsis, irtifak vb.) ilişkin işleri düzenlenen teminat mektuplarıdır.

2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu kamuya gelir getirecek mal ve hizmet satımı, aynı hak verilmesi ile ilgilidir.

İhaleyi yapan resmi daire, kurum veya kuruluşun limit içi teminat mektubu talep etmesi halinde, limit içi kapsamında olmamakla birlikte, limit içi teminat mektubu düzenlenebilir.

b) Limit dışı teminat mektupları

Limit içi teminat mektupları olarak sayılan yukarıdaki mektupların dışında kalanların tamamı limit dışı olarak düzenlenir.

4. Metnin içeriğine göre teminat mektupları

a) Standart metinli teminat mektupları

2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamında düzenlenen teminat mektupları standart metinli teminat mektuplarıdır. Kamu harcamalarını gerektiren mal ve hizmet alımı ve yapım işleri 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamı içindedir.

b) Serbest konulu teminat mektupları

Genellikle belli bir metne bağlı olmayan, muhatap tarafından istenilen şekle uygun olarak hazırlanabilen teminat mektuplarıdır.

5. Diğer mektuplar

a) Referans mektupları

Banka nezdinde onaylı kredi limiti bulunan müşteriler lehine müşterinin talebi üzerine düzenlenen, müşterinin mektup tarihi itibari ile mevduatını ve onaylı kredileri ile risklerini gösteren mektuplara referans mektubu denir

b) Niyet mektupları

Banka nezdinde onaylı kredi limiti bulunan müşteriler lehine verilen, çoğunlukla bankanın herhangi bir risk ve sorumluluk üstlenmediği teminat mektuplarıdır. Mektup içeriğinde yer alan şartların gerçekleşmesi durumunda, belirli bir projenin finansmanı konusunda bankanın görüşlerini net bir şekilde belirtmesi suretiyle, muhatabına ciddi izlenim veren bir teminat mektup türüdür.

Teminat Mektubu İle İlgili Diğer Hususlar

Herhangi bir hataya meydan vermemek üzere müşteriden düzenlenmesi istenen teminat mektubu muhatabı, tutarı, vadesi, konusu ve türü hakkında bilgi alınarak teminat mektubu düzenlenir. Teminat mektuplarında garanti edilen tutar yazı ve rakam ile açıkça gösterilir. Vadeli teminat mektuplarında geçerlilik süresi sonu mutlaka belirtilir. Kredi müşterisinin talebi halinde kullanılabilir mevcut limitinden her türlü risk ve sorumluluk müşteriye ait olmak üzere üçüncü kişiler lehine teminat mektupları düzenlenebilmektedir.

Teminat mektuplarında banka, mektubun türüne göre değişen tutar ve sürelerle, veya peşin olarak olmak üzere komisyon geliri elde etmektedir. Ancak, Teminat mektubunun süreli olması ve vade sonuna kadar yazılı tazmin veya yenileme isteminde bulunulmaması halinde, mektup süre sonunda geçersiz hale geleceğinden, söz konusu sürenin bitiminden sonra müşteriden komisyon istenmez. Aynı şekilde, zamanaşımı, muhatabın Bankayı ibra etmesi, mektubun hükümsüzlüğünü belirleyen kesin mahkeme kararının alınması gibi durumlarda da komisyon alınmaz. Komisyonlar devrelerinde tahsil edilemediği takdirde, geciken günler için temerrüt faizi alınır.

Teminat mektubunda garanti edilen borcun lehdar tarafından yerine getirilmediği durumlarda, muhatabın bu durumu ve tazmin nedenini belirterek, mektup metninde belirtilmiş olan ve bankanın ödeme yükümlülüğü bulunan tutarı, teminat mektubunun tarih ve numarasını da belirtmek suretiyle yazılı olarak tazmin talebinde bulunması ve mektubu iade etmesi koşuluyla mektup tutarı muhataba ödenir. Muhatap teminat mektubunun tamamen tazminini isteyebileceği gibi, kısmen tazminini de isteyebilir. Kısmen tazminde teminat mektubu muhatapta kalır ancak, mektuba bankanın sorumlu kaldığı tutar açıkça belirtilir. Ödemeyi gerçekleştiren banka, ödediği tutar için lehbara başvurabileceği gibi, aynı zamanda veya sadece kefile de başvurabilir.

Mahkeme tarafından teminat mektubu için alınmış bir ihtiyati tedbir kararı bulunması ve kararın bankaya tebliği durumunda, ihtiyati tedbir kararı kaldırılıp kaldırılma kararı bankaya tebliğ edilmeden teminat mektubu bedeli bankaca muhataba kesinlikle ödenmez. Ancak 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu kapsamındaki işlerle ilgili olarak verilen teminat mektuplarının, hiçbir şekilde haczedilemeyeceği ve üzerine ihtiyati tedbir konulamayacağı hususu bahsi geçen kanunlar ile hükme bağlanmıştır.

2.2.1.2.2. Gayrinakdi Çek Kredisi

Çek bir bankaya hitaben yazılmış ve TTK da belirtilen hükümlere göre düzenlenmiş, ödeme emri niteliğinde olan kıymetli bir evraktır.

Çek, keşide eden bankaya verdiği bir ödeme talimatıyla çeki getirene hesabından belirli bir meblağın ödenmesini ve çeki verdiği kimseye de çeki bankaya götürüp yazılı olan meblağı alma yönünde yetki vermektedir.⁶¹

Bankalar bastırdıkları çek defterlerini müşterilerine vermek suretiyle onlara dolaylı olarak nakit kredi limiti tahsisinde bulunmuş olmaktadır. Çünkü bankanın çek kanununda esasları belirtildiği ve aşağıda da açıklandığı şekilde, çekin karşılıksız çıkması durumunda çek alacaklısına çek yaprağı başına TCMB tarafından her yıl ocak ayında belirlenen ve Resmi Gazete’de yayımlan tutarı ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu husus hesap sahibi ile çeki veren banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi hükmündedir.

Resmi Gazete’nin 20.12.2009 tarih ve 27438 sayılı nüshasında yayınlanan 5941 sayılı Çek Kanunu gereğince banka, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için;

- Çek karşılığının hesapta hiç bulunmaması halinde,

Bedeli altıyüz elli beş Türk Lirası veya üzerinde olan çekler için altıyüz elli beş Türk Lirası,

Bedeli altıyüz elli beş Türk Lirasının altında olan çekler için çek bedelini,

- Çek karşılığının hesapta kısmen bulunması halinde,

Bedeli altıyüz elli beş Türk Lirası veya altında olan çekler için, çek bedelini aşmamak kaydıyla, hesaptaki kısmi karşılığı altıyüz elli beş Türk Lirasına tamamlayacak bir tutarı,

Bedeli altıyüz elli beş Türk Lirasının üzerinde olan çekler için, çek bedelini aşmamak kaydıyla, hesaptaki kısmi karşılığa ek olarak altıyüz elli beş Türk Lirasını,

ödemekle yükümlüdür.

Yukarıda anılan kanunun bankalara getirdiği yükümlülerin bir kısmı aşağıda sayılmıştır.

⁶¹ Halil Can, Semih Güner, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1999, s.215.

- Bankalar, çek hesabı açtırmak isteyenlerin yasaklılık durumuna ilişkin adli sicil kayıtlarını, açık kimliklerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport veya sürücü belgesi örneklerini, yerleşim yeri belgelerini, vergi kimlik numaralarını, tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını, esnaf ve sanatkâr olanların ise esnaf ve sanatkâr sicili kayıtlarını almak ve çek hesabının kapatılması hâlinde bunları, hesabın kapatıldığı tarihten itibaren on yıl süreyle saklamakla yükümlüdür. Yerleşim yeri yurt dışında bulunan kişiler, bankaya kendileri ile ilgili olarak Türkiye’de bir adres bildirmek zorundadır. Çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması hâlinde, çek düzenleyenin bankaca bilinen adresleri, talebi hâlinde hamile verilir. (5941 sayılı Çek Kanunu Madde 2)
- Çek hesabı ilgilinin, vekilin veya yasal temsilcisinin imzası olmadan açılmaz. Çek hesabı açılmasını veya mevcut çek hesabından çek defteri verilmesini isteyen kişi, her defasında tacir veya esnaf ve sanatkâr olup olmadığı ve kendisi hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı hususunda bankaya yazılı beyanda bulunur. Tüzel kişiler adına verilecek beyannamede ayrıca, tüzel kişinin yönetim organında görev yapan, temsilcisi olan veya imza yetkilisi olan kişilerin çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunmadığı belirtilir. (5941 sayılı Çek Kanunu Madde 3)
- Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı, temsilcisi veya imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilmez. (5941 sayılı Çek Kanunu Madde 4)
- Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekler, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılır. Hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı çek hesapları açılır. Hamiline düzenlenecek çeklerde, hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması gerekir. Çek yapraklarının üzerinde “hamiline” ibaresi matbu olarak yer alır. (5941 sayılı Çek Kanunu Madde 5)
- Çek hesabı, ancak sahibinin veya yasal temsilcisinin yazılı talebi ya da mevduat veya katılım fonu zamanaşımı süresinin dolması üzerine kapatılabilir. Çek hesabı kapatıldıktan sonra, üzerinde yazılı bulunan

düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibraz edilen çekler karşılıksızdır işlemine tabi tutulur. (5941 sayılı Çek Kanunu Madde 10)

5941 sayılı çek kanunu yukarıda belirtilen maddelerin ihlal edilmesi halinde bankaya ve banka çalışanlarına cezai yaptırımlarda bulunulacağını da hükme bağlamış olup, banka için belirlenen sözkonusu yaptırımlar aşağıda açıklanmıştır.

Banka çekin karşılığının hesapta bulunmasına rağmen çek tutarını ve çekin karşılığının bulunmaması veya kısmen bulunması halinde kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödenmeyi geciktirmesi halinde çek hamiline, her geçen gün için binde üç gecikme cezası ödemekle yükümlüdür. Ayrıca aynı hallerde banka görevlisi, şikayet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Kanunun 2. maddesinde belirtildiği üzere, sağlanması ve saklanması gereken bilgi ve belgelere ilişkin hükme aykırı hareket eden veya hamilin talep etmesine rağmen karşılıksız çıkan çekin düzenleyicisinin banka kayıtlarındaki adreslerini hamile vermeyen bankaya Cumhuriyet savcısı tarafından beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir.

Gayrinakdi çek kredisi limitleri ticari kredi açma yetki limitleri dışında tutulmakla birlikte yukarıda açıklandığı üzere gerek bankanın çek yaprağı başına ödeme yükümlülüğü, gerekse kanunda belirtilen cezai yaptırımlar nedeniyle çoğunlukla nakit değerlerin rehni veya ipotek gibi maddi teminat karşılığında verilmektedir.

2.2.2. Vadeleri Açısından Krediler

Vadeleri açısından krediler üçe ayrılmaktadır.⁶² Bunlar:

2.2.2.1. Kısa Vadeli Krediler

Vadesi 12 aya kadar (12 ay dahil) olan kredilerdir.

2.2.2.2. Orta Vadeli Krediler

Vadeleri 12 aydan 5 yıla kadar olan kredilerdir.

⁶² Erel, Özbek, Yüceer, Bodur, Elma Atmaca, Canefe Yalız, Age., s.15.

2.2.2.3. Uzun Vadeli Krediler

Vadeleri 5 yıldan fazla olan kredilerdir.

2.2.3. Veriliş Amacı Açısından Krediler

Veriliş amacı açısından krediler üç ana başlık altında incelenebilir. Bunlar:

2.2.3.1. Yatırım Kredileri

Firmaların sabit kıymetlerinin finansmanı amacıyla açılan uzun vadeli kredilerdir.

2.2.3.2. Donanım Kredileri

Firmaların genişletilmesi, yenilenmesi ve modernizasyonu için açılan orta ve uzun vadeli kredilerdir.

2.2.3.3. İşletme Kredileri

Firmaların kısa, orta ve uzun vadeli net işletme sermayesi gereksinimlerinin finansmanı için kullandırılan kredilerdir.⁶³

2.2.4. Teminatları Açısından Krediler

2.2.4.1. Teminatsız Krediler

Sadece kredi müşterisinin itibar ve kredibilitesine güvenilerek, hiçbir teminat alınmadan açılan kredilerdir. Açık kredi olarak da adlandırılmaktadır.

2.2.4.2. Teminatlı Krediler

Kredi müşterisinin imzasına ek olarak diğer başka güvenceler de alınmak suretiyle açılan kredilerdir. Teminatlı krediler iki gruba ayrılır:

Şahsi teminatlı krediler: Kredi müşterisinin imzası dışında bir veya birden fazla gerçek/tüzel kişinin imzası (kefaleti) karşılığında verilen kredidir. Kefalet karşılığı kredi şahsi teminatlı bir kredi türüdür.

Maddi teminatlı krediler: Maddi değerlerin rehni karşılığında açılan kredilerdir. Hisse senedi, tahvil, mevduat ve nakit karşılığı, altın karşılığı, emtia rehni, ticari işletme

⁶³ Ayşegül Öker, *Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi Riski Yönetimi –Bir Uygulama*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.

rehni, kambiyo senetleri rehni ve taşınmaz ipoteği karşılığı krediler bu tür kredilere örnektir.⁶⁴

2.2.5. İzin Açısından Krediler

Bankalarda genellikle gözlenen yapılanma tüm yetkilerin topladığı genel müdürlük birimi, genel müdürlük yetkilerinin bir bölümünün devredildiği bölge başkanlıkları ve bölge başkanlıklarının bir kısım yetkilerini devrettiği şubeler şeklindedir. Bu yapılanmanın gereği olarak izin açısından krediler üç ana başlık altında incelenebilir. Bunlar:

2.2.5.1. Şube Yetkisinde Krediler

Şube kredi komitesinin şubeye tanınan yetki limitleri çerçevesinde kredi değerlemesini yaparak kullandığı kredilerdir. Bu krediler başka bir makamın iznine gerek olmadan şubece açılabilmektedir.

2.2.5.2. Bölge Başkanlığı Yetkisinde Krediler

Şube yetki limitlerini aşan ancak bölge başkanlığı yetki limiti dahilinde kalan ve bölge başkanlığı kredi komitesince değerlendirilen (onaylanan) kredi türüdür.

2.2.5.3. Genel Müdürlük Yetkisinde Krediler

Bankacılık kanunu gereği kredi açma yetkisi yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu ise bu yetkisini kurulca belirlenecek usul ve esaslar dahilinde kredi komitesine veya genel müdürlüğe devredebilmektedir. İşte bankaların yönetim kurulu veya kredi açma yetkisinin devredildiği en üst merci olan genel müdürlük birimince onaylanan kredilere genel müdürlük yetkisinde veya diğer adıyla otorize krediler denilmektedir.

2.2.6. Kaynakları Açısından Krediler

Kaynakları açısından krediler, iki ana başlık altında incelenebilir. Bunlar:

2.2.6.1 Banka Kaynaklı Krediler

Öz kaynak, mevduat vs. gibi banka içi kaynaklardan kullanılan kredilerdir.

⁶⁴ Erel, Özbek, Yüceer, Bodur, Elma Atmaca, Canefe Yalız, Age., s.15.

2.2.6.2. Dış Kaynaklı Krediler

Kaynağını TCMB, Eximbank ve diğer fonların oluşturduğu kredilerdir.

2.3. TEMİNAT TÜRLERİ

2.3.1. Şahsi Teminatlar

Kefil, borçlunun borcunu ödememesi halinde kendisinin kişisel olarak sorumlu olacağını taahhüt eden, ödenmemesi durumunda borçlu ile birlikte borcu üstlenen kişidir.⁶⁵ Geçerli bir kefalet sözleşmesinin varlığından suz edebilmek için aşağıda sayılan kefalet şartlarının varlığı gereklidir.⁶⁶

- 1- Geçerli bir asli borç olmalıdır.
- 2- Kefalet veren medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmalıdır.
- 3- Kefalet akdi mutlaka yazılı olarak yapılmış olmalıdır.
- 4- Kefalet sözleşmesinde kefilin sorumlu olacağı miktar muayyen (belirli) bir para ile ifade edilmelidir.

2.3.1.1. Kefaletin Türleri

Kefalet sözleşmesinin çeşitli türleri vardır. Bunlar aşağıda açıklanmıştır.

1- Adi Kefalet: Kefalet sözleşmesinde kural olarak kefilin borcu asıl borçludan sonra gelir. Buna adi kefalet denir. Yani alacaklı, alacağını önce borçludan istemeli, borçludan alacağını tahsil edemezse kefile başvurmalıdır. Asıl borçlunun iflas etmiş olması, aleyhine açılan icra takiplerinin semeresiz kalmış olması ya da asıl borçlunun aleyhine icra takibi yapmanın borçlunun Türkiye’de olmaması nedeniyle olanaksız olması durumunda, kefil alacaklıya karşı doğrudan doğruya sorumlu olacak ve itirazda bulunamayacaktır.⁶⁷

Eğer alacak, kefaletten önce veya aynı zamanda rehinle de teminat altına alınmış bulunuyorsa, kefil alacağın önce rehinden sağlanmasını, yani borcun rehnin paraya çevrilmesi yoluyla ödenmesini isteyebilir.⁶⁸

⁶⁵ Can, Karaman, Mandacı, Koçu, Age., s.24.

⁶⁶ Berrin Demir, F. Nurdan Batum, Fazilet Çapın, Nuray Özdemir, Özden Pank, Zehra Yılmaz, *Temel Hukuk*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2006, s.43.

⁶⁷ Demir, Batum, Çapın, Özdemir, Pank, Yılmaz, Age., s.43.

⁶⁸ Turgut Akıntürk, *Borçlar Hukuku*, Savaş Yayınları, Ankara 1998, s.230.

2- Müteselsil Kefalet: Müteselsil (zincirleme) kefalet, adi kefaletin aksine alacaklının önce borçluyu takip etmek ve rehlin paraya çevrilmesini istemek yollarına gitmeksizin doğrudan doğruya kefile başvurabileceği kefalet türüdür. Uygulamada kullanılan kefalet türü budur.⁶⁹ Alacaklı ister kefile, ister borçluya, isterse ikisine birden başvurabilir. Yani kefil, asıl borçlu ile aynı anda ve aynı şeylerden sorumludur.⁷⁰ Sözleşme metninden kefaletin müteselsil kefalet olduğu hükmü açıkça çıkarılamıyorsa o kefalet adi kefalet olarak kabul edilir.

3- Birlikte Kefalet: Birden fazla kefilin bölünebilir bir borca kefil olmalarıdır. Bu kefalet ya adi birlikte kefalet veya müteselsil birlikte kefalet şeklinde olabilir.⁷¹ Adi birlikte kefalette, kefillerden her biri kendi payı bakımından adi kefil gibi, diğerlerinin payları bakımından ise kefile kefil gibi sorumlu olur.⁷² Müteselsil birlikte kefalet, kefillerin gerek kendi aralarında gerekse borçlu ile beraber müteselsilen sorumlu olmayı taahhüt etmiş bulunmaları halinde ortaya çıkan birlikte kefalet türüdür. Ancak böyle bir taahhüdün kefalet senedinden açıkça anlaşılması gerekir. Aksi halde yani tereddüt edildiği takdirde, kefaletin adı birlikte kefalet olduğunu kabul etmek gerekir.⁷³

4- Kefile Kefalet: Kefile kefalet sözleşmesi alacaklı ile kefile kefil arasında yapılır. Burada kefil, alacaklıya karşı kefilin taahhüdünü garanti eder. Kefil kefil adi kefil gibi sorumlu olacağından alacaklı asıl borcu borçludan veya kefileden talep etmedikçe kefile kefileden isteyemez. Şayet kefile kefil açıkça müteselsil olarak taahhüt altına girmişse, bu takdirde alacaklı doğrudan doğruya kefile kefil olana başvurma hakkına sahip olur.⁷⁴

5- Rücua Kefalet: Rücua kefalet sözleşmesi asıl kefil ile rücua kefil arasında yapılır. Burada rücua kefil, borçludan rücu sebebiyle alacağını alamayan kefilin bu alacağını garanti eder. Yani rücua kefil de asıl kefil gibi borçlunun edimini garanti etmektedir. Fakat bu teminat asıl kefilinki gibi alacaklıya karşı değil, bilakis asıl kefile karşı verilmektedir.⁷⁵

⁶⁹ Akıntürk, Age., s.231.

⁷⁰ Demir, Batum, Çapın, Özdemir, Pank, Yılmaz, Age., s.44.

⁷¹ Can, Karaman, Mandacı, Koçu, Age., s.25.

⁷² Akıntürk, Age., s.233.

⁷³ Akıntürk, Age., s.233.

⁷⁴ Akıntürk, Age., s.233.

⁷⁵ Akıntürk, Age., s.233-234.

2.3.2. Maddi Teminatlar

2.3.2.1. İpotek

İpotek karşılığı kredide alacaklı olan banka, borçlunun borcunu vadesinde ödememesi halinde ipotek aldığı gayrimenkulü satarak alacağını tahsil etme hakkına sahiptir. Nitelik olarak bankalar açısından en çok tercih edilen teminat türüdür.

Ancak ipotek alınacak gayrimenkulün tapu ve belediye nezdinde gerekli araştırmalarının yapılması ve gayrimenkul üzerinde başkaca ipotek, haciz, şerh, ihtiyati tedbir, intifa hakkı gibi kısıtlayıcı hükümlerin bulunmadığı, yeşil alan, yol vb. gibi faktörlerden etkilenmediği teyit edilmelidir.

Daha sonra gayrimenkulün ekspertiz işlemleri gerçekleştirilmeli ve açılacak kredi tutarı ekspertiz raporundaki değer de göz önünde bulundurularak belirlenmelidir. Burada dikkat edilecek husus gayrimenkulün gerçek değerinin üzerinde bir değer belirlenmemiş olmasıdır. Bunu teyit için gayrimenkulün sigortaya esas bina ve/veya arsa değerine, emlak piyasası istihbaratına, daha önce aynı yerde teminata alınan gayrimenkullerin ekspertiz değerlerine bakılabilir.

2.3.2.2. Ticari İşletme Rehni

Ticari işletmenin ticaret sicil kaydının bulunduğu bölgede bulunan bir noter tarafından rehin sözleşmesinin düzenlenmesi gerekli olup, sözleşmede rehlin kapsamında olan unsurların tam listesi, bulunduğu yer ve sigorta durumları gösterilmektedir. Rehin hakkı, ticari işletmesini rehin verecek sahibi ile bankanın yazılı talebinin ticari işletmenin kayıtlı olduğu Ticaret ve Sanayi Odası veya Esnaf ve Sanatkarlar Siciline tescil edilmesi ile doğar.

2.3.2.3. Taşınır Rehni

Altın ve diğer kıymetli madenler, hisse senedi, vesaik, emtia, ürün ve mal, taşıt ve plaka rehni taşınır rehni kapsamında değerlendirilir.⁷⁶

Rehin alınacak basımlı altınların, sahte ve düşük tartılı külçe altınlar ile altın ürünlerinin 14 ayardan düşük olmamasına dikkat edilir.

⁷⁶ Erel, Özbek, Yüceer, Bodur, Elma Atmaca, Canefe Yalız, Age., s.63.

Taşınır rehni olarak taşıt veya plaka rehni söz konusu ise aracın ve hattın değeri araştırılmalıdır. Sıfır kilometre taşıtlar için faturada belirtilen toplam fiyat, ikinci el taşıtlarda ise; araç yaşının tespitinde model yılı esas alınarak Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği tarafından üç ayda bir yayınlanan araç değer listesi dikkate alınır. Ayrıca aracın model yılına dikkat edilmelidir. Uygulamada 5 yaşına kadar olan araçlar teminat olarak kabul edilmektedir.

2.3.2.4. Alacağın/İstihkakın Temliki

Alacağın temliki, bir alacağın alacaklı tarafından başka bir kimseye devredilmesidir. Alacağın temliki sonunda borç ilişkisinin taraflarından alacaklının şahsında bir değişiklik olmakta, eski alacaklının yerini (temlik eden) yeni alacaklı (temellük eden) almaktadır. Alacağı istemek hakkı artık yeni alacaklıya geçmektedir.⁷⁷

Alacağın temlikinin hüküm ifade edebilmesi için aşağıda belirtilen şartların bulunması gereklidir.⁷⁸

- Bir alacağın bulunması: Alacağın temlik edilebilmesi için öncelikle temlik edilecek (devredilecek) bir alacağın bulunması gerekir. Kural olarak bütün alacaklar temlik edilebilir. Halen kazanılmış bir alacak kadar ileride kazanılacak bir alacak da; aynı şekilde muaccel bir alacak kadar bir vadeye veya şarta bağlanmış olan alacaklar da temlik olunabilir.

- Anlaşma: Alacağın temliki, mahiyeti itibariyle iki taraflı bir hukuki muamele yani sözleşmedir. O halde temlik eden ile temellük edenin iradelerini karşılıklı ve birbirine uygun surette açıklamalarıyla meydana gelebilir. Yazılı surette yapılmadıkça alacağın temlikinin bir hükmü yoktur. Temlik senedinde sadece temlik edenin imzasının bulunması yeterlidir. Senede tarih konulması da şart değildir.

-Temlik edenin tasarruf yetkisinin bulunması: Temlik edenin alacak üzerinde tasarruf yetkisi bulunmadığı takdirde, yapılmış olan temlik geçerli olmaz. Temlikin geçerli hale gelebilmesi için alacaklının temliki sonradan onaylaması gerekir.

Bankalar alacağın temliki karşılığı kredilerde kamu kurum ve kuruluşları nezdinde doğmuş ve ödenmesi sadece belli formalitelerin tamamlanmasına bağlı olan,

⁷⁷ Akıntürk, Age., s.114.

⁷⁸ Akıntürk, Age., s.115.

ödenmesinin herhangi bir şarta bağlı olmadığı, temlikinin men edilmemiş olduğu alacakları temlik ederek kullandırım yapmaktadırlar. Tabi ki aynı alacak üzerinde başkaca öncelikli temliklerin ve rehin, haciz vs. gibi sınırlayıcı hallerin bulunmaması gerekmektedir.

2.3.2.5. Kambyo Senetleri

Henüz ödeme vadesi gelmemiş ve gerçek ticari işlemlerden doğan kambyo senetlerinin rehin cirosu ile teminata alınması karşılığında kredi kullandırılabilir. Teminata alınan gerçek müşteri çek ve senetlerinin aynı şahıs/firma/lar üzerinden yoğunlaşmamasına özen gösterilmeli, moralitesi yüksek, karşılıksız çek, protestolu senet kayıtları temiz olan kişilerin keşide ettiği kambyo senetleri olmasına dikkat edilmelidir. Çek/senetler tahsil oldukça kredi hesabından düşülmekte veya bankada teminata yeterli çek/senet bulunması halinde bedelleri müşteriye nakit olarak ödenebilmektedir. Kambyo senetlerinin vadesi ile kredinin vadesinin uyumlu olmasına dikkat edilmeli, çok uzun vadeli kambyo senetleri teminat olarak alınmamalıdır.

2.3.2.6. Likit Değerler Rehni

Müşterinin veya müşteri lehine likit değerlerini rehin vermeyi kabul eden üçüncü kişinin banka nezdindeki vadeli/vadesiz mevduatı/döviz tevdiat hesaplarına bloke konulması karşılığı kullandırılan kredi türüdür. Teminat olarak alınan likit değer belli bir yüzdesi kadar kredi kullandırımı söz konusu olmaktadır. Rehinle ilgili olarak yazılı sözleşme düzenlenir ve ilgili hesap üzerine teminat blokesi konulur. Genellikle vadeli mevduatın para çekme işlemi sonucu vadesinin bozulmaması veya değerinin yükseleceği beklentisi bulunan dövizin bozdurulmaması için nakit avans şeklinde kullandırılan kredilerdir.

Bankanın pos cihazını kullanan ve komisyon ödemeksizin, pos cirosunu işyeri üyelik sözleşmesinde yer alan bloke süresi kadar bankada bloke tutan üye işyeri sahibi müşterilere bloke süreleri ile uyumlu vadelerle, faiz ve diğer masraflar vade sonunda tahsil edilmek üzere, nakdi kredi olarak kullandırılabilir. İmzalanan kredi sözleşmeleri ile üye işyeri sözleşmeleri arasında hukuki bir bağ kurulur.⁷⁹

⁷⁹ Erel, Özbek, Yüceer, Bodur, Elma Atmaca, Canefe Yalız, Age., s.60.

2.3.2.7. Banka Teminat Mektubu/Kontrgarantisi

Başka bir bankanın teminat mektubu/kontrgarantisi alınmak suretiyle de kredi kullanılabilir. Bu durumda ilgili bankaya müşterinin borcunu zamanında yerine getireceği aksi halde teminat veren bankanın borcu ödeyeceği taahhüt edilmektedir. Teminat veren bankanın kredi açan banka genel müdürlüğü nezdinde limit ve vade durumu araştırılır ve teminat olarak alınacak teminat mektubu/kontrgarantinin vadesinin kredi vadesinden uzun olmasına dikkat edilir.

2.4. TİCARİ KREDİLERLE İLGİLİ YASAL DÜZENLEMELER

19.10.2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun amacı, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanmasına, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasına, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek olarak belirtilmiştir. Anılan kanunun banklarca kullanılan ticari krediler ile ilgili bölümleri aşağıda yer almaktadır.

2.4.1. Tanımlar ve Kısaltmalar

MADDE 3-

Kontrol: Bir tüzel kişinin; sermayesinin, asgari yüzde ellibirine sahip olma şartı aranmaksızın, çoğunluğuna doğrudan veya dolaylı olarak sahip olunması veya bu çoğunluğa sahip olunmamakla birlikte imtiyazlı hisselerin elde bulundurulması veya diğer hissedarlarla yapılan anlaşmalara istinaden oy hakkının çoğunluğu üzerinde tasarrufta bulunulması suretiyle veya herhangi bir suretle yönetim kurulu üyelerinin karara esas çoğunluğunu atayabilme ya da görevden alma gücünün elde bulundurulmasını,

Ana ortaklık: Kontrolündeki ortaklıklar ile Kurul tarafından belirlenen usûl ve esaslarla tanımlanan ortaklıkların finansal tablolarını kendi nezdinde konsolide eden banka veya finansal holding şirketini,

Bağlı ortaklık: Ana ortaklığın kontrolü altında faaliyet gösteren ortaklıkları,

Nitelikli pay: Bir ortaklığın sermayesinin veya oy haklarının doğrudan veya dolaylı olarak yüzde on veya daha fazlasını teşkil eden paylar ile bu oranın altında olsa dahi yönetim kurullarına üye belirleme imtiyazı veren payları,

Hakim ortak: Bir ortaklığı doğrudan ya da dolaylı olarak, tek başına veya birlikte kontrol eden gerçek veya tüzel kişiyi,

2.4.2. Dolaylı Pay Sahipliği

MADDE 5- Bu Kanunun uygulanmasında, gerçek kişilere ait dolaylı pay sahipliğinin belirlenmesinde, bir gerçek kişi ile eş ve çocuklarına ve bunların sınırsız sorumlulukla katıldıkları ortaklıklara veya bu kişi veya ortaklıkların ayrı ayrı veya birlikte kontrol ettikleri ortaklıklara ait paylar birlikte dikkate alınır. Tüzel kişilere ait dolaylı pay sahipliğinin belirlenmesinde, bunlara ait paylar ile bunların kontrol ettikleri ortaklıklara ait paylar birlikte hesaplanır.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Kurul tarafından belirlenir.

2.4.3. Risk Grubu

MADDE 49- Bir gerçek kişi ile eşi ve çocukları, bunların yönetim kurulu üyesi veya genel müdürü oldukları veya bunların ya da bir tüzel kişinin birlikte veya tek başlarına, doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol ettikleri ya da sınırsız sorumlulukla katıldıkları ortaklıklar bir risk grubunu oluşturur.

Bir banka ile bu bankanın nitelikli pay sahipleri, yönetim kurulu üyeleri ve genel müdürü, bunların birlikte veya tek başına, doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol ettikleri ya da bunların sınırsız sorumlulukla katıldıkları veya yönetim kurulu üyesi ya da genel müdürü oldukları ortaklıklar bankanın dahil olduğu risk grubunu oluşturur.

Yukarıda belirtilen risk gruplarının belirlenmesinde birlikte kontrol edilen ortaklıklar, bu ortaklıkların kontrolünü birlikte sağlayan her bir hissedarın risk grubuna dahil edilir. Bu maddenin uygulanmasında aralarında birinin ödeme güçlüğüne düşmesinin diğer bir veya birkaçının ödeme güçlüğüne düşmesi sonucunu doğuracak boyutta kefalet, garanti veya benzeri ilişkiler bulunan gerçek ve tüzel kişiler ilgili risk gruplarına dahil edilir.

Sermayesinin çoğunluğu ayrı ayrı veya birlikte Hazineye, Özelleştirme İdaresi Başkanlığına, genel veya katma bütçeli dairelere ait bankalar; doğrudan veya dolaylı olarak kontrol ettikleri ortaklıklar ile birlikte bir risk grubu oluşturur.

Bankalar dışındaki kamu iktisadi teşebbüslerinin veya hisselerinin çoğunluğu Özelleştirme İdaresi Başkanlığının elinde bulunan diğer kamu kurum ve kuruluşları,

sermaye, yönetim ve denetimlerine hâkim oldukları bağlı ortaklık, iştirak ve müesseseler ile birlikte bir risk grubu oluşturur.

Bu maddenin uygulanmasına, banka ve ortaklıklarda yönetim kurulu üyesi ve genel müdür olarak görev yapanlar ve velayet altında olmayan çocuklar bakımından aynı risk grubuna dahil edilecek gerçek ve tüzel kişilerin tespitine ilişkin usûl ve esaslar Kurulca belirlenir.

2.4.4. Dahil Olunan Risk Grubu ve Mensuplara Kredi Kullandırma Koşulları

MADDE 50- Bankalar;

a) Yönetim kurulu üyelerine, genel müdüre, genel müdür yardımcılara ve kredi açmaya yetkili mensuplarına; bunların eş ve velayet altındaki çocuklarına; tek başlarına ya da birlikte sermayesinin yüzde yirmibeş veya fazlasına sahip oldukları ortaklıklara,

b) (a) bendinde sayılanlar dışında kalan mensupları ile bunların eş ve velayeti altındaki çocuklarına,

c) Mensuplarının kurduğu veya bunlar için kurulan sandık, dernek, sendika veya vakıflara,

Her ne şekil ve surette olursa olsun nakdi ve gayrinakdi kredi veremez, tahvil ya da benzeri menkul kıymetlerini satın alamazlar.

Birinci fıkra hükümleri, yönetim kurulu üyeliklerinde aslen bulunan veya temsilci bulunduran ve banka sermayesinde doğrudan veya dolaylı olarak nitelikli paya sahip olan gerçek kişi ortaklar ile tüzel kişi ortaklar hakkında uygulanmaz.

Bir bankanın ortaklıklarının yönetim ve denetim kurullarında bulunan kimselerin aynı zamanda ilgili bankanın mensubu olması, bu ortaklıkların ilgili banka ile işlem yapmasına engel değildir.

Bankanın dâhil olduğu risk grubunda bulunan gerçek ve tüzel kişilere kredi kullandırılması hâlinde, gerekli kararların yönetim kurulunun üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile alınması ve bunlara sağlanan kredi koşullarının kredi kullananın lehine diğer kişi ve gruplara kullandırılanlardan ve piyasa koşullarından farklılık arz etmemesi şarttır.

Bir bankanın yönetim kurulu üyelerine, mensupları ile bunların eşlerine ve velâyet altındaki çocuklarına, aylık net ücretleri toplamının beş katını aşmamak üzere verilecek krediler, üç katını aşmamak üzere çek karnesi veya kredi kartı verilmesi suretiyle kullanılacak krediler ile bu Kanunun 55 inci maddesinin (a) ve (b) bentlerinde belirtilen menkul kıymetler karşılığı kullanılan krediler birinci ve dördüncü fıkra hükümlerine tâbi değildir.

Banka, bankanın risk grubunda yer alan kişilere açtığı kredileri Kuruma düzenli olarak raporlar.

Sonradan bu madde hükümlerine aykırı hale gelen kredilerin en geç altı ay içinde tasfiye edilmesi zorunludur.

2.4.5. Kredi Açma

MADDE 51- Kredi açma yetkisi yönetim kuruluna aittir. Yönetim kurulu; kredi açma, onay verme ve diğer idarî esaslara ilişkin politikaları oluşturmak, bunların uygulanmasını ve izlenmesini sağlamak ve gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Yönetim kurulu kredi açma yetkisini Kurulca belirlenecek usûl ve esaslar çerçevesinde kredi komitesine veya genel müdürlüğe devredebilir. Genel müdürlük kendisine devredilen kredi açma yetkisini diğer birimleri, bölge müdürlükleri veya şubeleri aracılığıyla da kullanabilir. Kredi komitesinin oluşumu ile çalışma ve karar alma esasları Kurulca belirlenir. Bu Kanunun kredi sınırlarına ilişkin hükümlerine tâbi olmayan krediler için kredi açma yetkisi yönetim kurulunca belirlenecek usûl ve esaslar çerçevesinde devredilebilir.

Kredi açma yetkisini haiz olanlar, kendileri ile eş ve velâyeti altındaki çocuklarının veya bunlarla risk grubu oluşturan diğer gerçek ve tüzel kişilerin taraf olduğu kredi işlemlerine ilişkin değerlendirme ve karar verme aşamalarında yer alamaz ve bu hususu yazılı olarak yetkililere bildirir.

Kurul, bu madde ve 50 nci madde hükümlerine aykırı olarak kullanıldığı tespit edilen kredilerin, ilgili bankanın öz kaynak hesabında indirim kalemi olarak dikkate alınmasına karar vermeye veya bu krediler tutarında ilave öz kaynak temin edilmesini zorunlu tutmaya yetkilidir.

2.4.6. Kredilerin İzlenmesi

MADDE 52- Bankalar, kredileri nedeniyle maruz kalınacak riskleri ölçmek, karşı tarafın malî gücünü düzenli olarak analiz etmek ve izlemek, gerekli bilgi ve belgeleri temin etmek ve bunlara ilişkin esasları belirlemek zorundadır. Kredi müşterileri bu çerçevede konsolide ve konsolide olmayan bazda istenilen bilgi ve belgeleri bankalara vermekle yükümlüdür.

2.4.7. Karşılıklar ve Teminatlar

MADDE 53- Bankalar, krediler ve diğer alacaklarla ilgili olarak, doğmuş veya doğması muhtemel zararların karşılanması ve bunlar dışında kalan varlıkların değer azalışları için yeterli düzeyde karşılık ayrılmasına, aktiflerin kalitesine ve sınıflandırılmasına, garantilerin ve teminatların alınmasına, bunların değerinin ve güvenilirliğinin ölçülmesine, takibe alınan kredilerin izlenmesine ve vadesi dolmuş kredilerin geri ödenmesine ilişkin politikaları oluşturmak ve uygulamak, bunları düzenli olarak gözden geçirmek, tüm bu hususları icra edebilecek gerekli yapıları tesis etmek ve işletmek zorundadır.

2.4.8. Kredi Sınırları

MADDE 54- Bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna kullandırılacak kredilerin toplamı öz kaynakların yüzde yirmibeşini aşamaz. Bu oran, 49 uncu maddenin ikinci fıkrasında tanımlanan risk grubu bakımından yüzde yirmi olarak uygulanır. Kurul, bu oranı yüzde yirmibeşe kadar yükseltmeye veya kanunî haddine kadar indirmeye yetkilidir. Bir adi ortaklığa verilen krediler, sorumlulukları oranında ortaklara kullandırılmış sayılır.

Bankalarca hakim ortak veya nitelikli pay sahibi olup olmadıklarına bakılmaksızın bankaların sermayesinin yüzde bir ve daha fazla payına sahip olup pay defterine kayıtlı olan tüm ortaklarına ve bunlarla risk grubu oluşturan kişilere kullandırılacak kredilerin toplamı öz kaynaklarının yüzde ellisini aşamaz.

Birlikte kontrol edilen ortaklıklara kullandırılan krediler, bu ortaklıkları birlikte kontrol eden hissedarların her birinin ortaklık sermayesinde sahip olduğu payların, birlikte kontrol ettikleri toplam paya oranı ölçüsünde ortaklığı birlikte kontrol eden her bir hissedarın dahil olduğu risk grubuna kullandırılmış sayılır.

Bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna öz kaynakların yüzde onu veya daha fazlası oranında kullandırılan krediler büyük kredi sayılır ve bunların toplamı öz kaynakların sekiz katını aşamaz.

2.4.9. Kredi Sınırlamalarına Tabi Olmayan İşlemler

MADDE 55- Aşağıdaki kredi işlemleri 54 üncü maddedeki sınırlamalara tâbi değildir:

- a) Karşılığı nakit, nakit benzeri kıymet ve hesaplar ile kıymetli maden olan işlemler.
- b) Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığıyla yapılan işlemler ile bu kurumlarca çıkarılan ya da ödenmesi garanti edilen bono, tahvil ve benzeri menkul kıymetler karşılığı yapılan işlemler.
- c) Merkez Bankası nezdindeki piyasalarda veya kanunla teşkilatlanmış diğer para piyasalarında yapılan işlemler.
- d) Aynı kişiye ya da aynı risk grubuna yeni kredi tahsisi halinde daha önce yabancı para cinsinden veya yabancı para ölçüsü ile verilen kredilerin, müteakiben tahsis edilen kredinin kullandırılmaya başlandığı tarihteki cari kurdan dikkate alınması kaydıyla çek ve kredi kartı kullandırmaları hariç, kredilerde kur değişikliklerinin doğurduğu artışlar ile vadesi geçmiş kredilere tahakkuk ettirilen faiz, kar payı ve diğer unsurlar.
- e) Her türlü sermaye artırımları dolayısıyla bedelsiz edinilen ortaklık payları ile ortaklık paylarının herhangi bir fon çıkışı gerektirmeyen değer artışları.
- f) Kurulca belirlenecek esaslar dâhilinde bankaların kendi aralarındaki işlemler.
- g) Kurulca belirlenecek esas ve süreler çerçevesinde elden çıkarılması kaydıyla halka arza aracılık yüklenimleri kapsamında edinilen ortaklık payları.
- h) Öz kaynak hesabında indirilecek değer olarak dikkate alınan işlemler.
- i) Kurulca belirlenecek diğer işlemler.

2.4.10. Ortaklık Paylarına İlişkin Sınırlamalar

MADDE 56- Bankaların; kredi kuruluşları ve finansal kuruluşlar dışındaki bir ortaklıktaki payı kendi öz kaynaklarının yüzde onbeşini, bu ortaklıklardaki paylarının toplam tutarı ise kendi öz kaynaklarının yüzde altmışını aşamaz.

Bu Kanunun 55 inci maddesinin (e) bendinde belirtilen işlemler, birinci fıkrada belirtilen sınırların hesabında dikkate alınmaz.

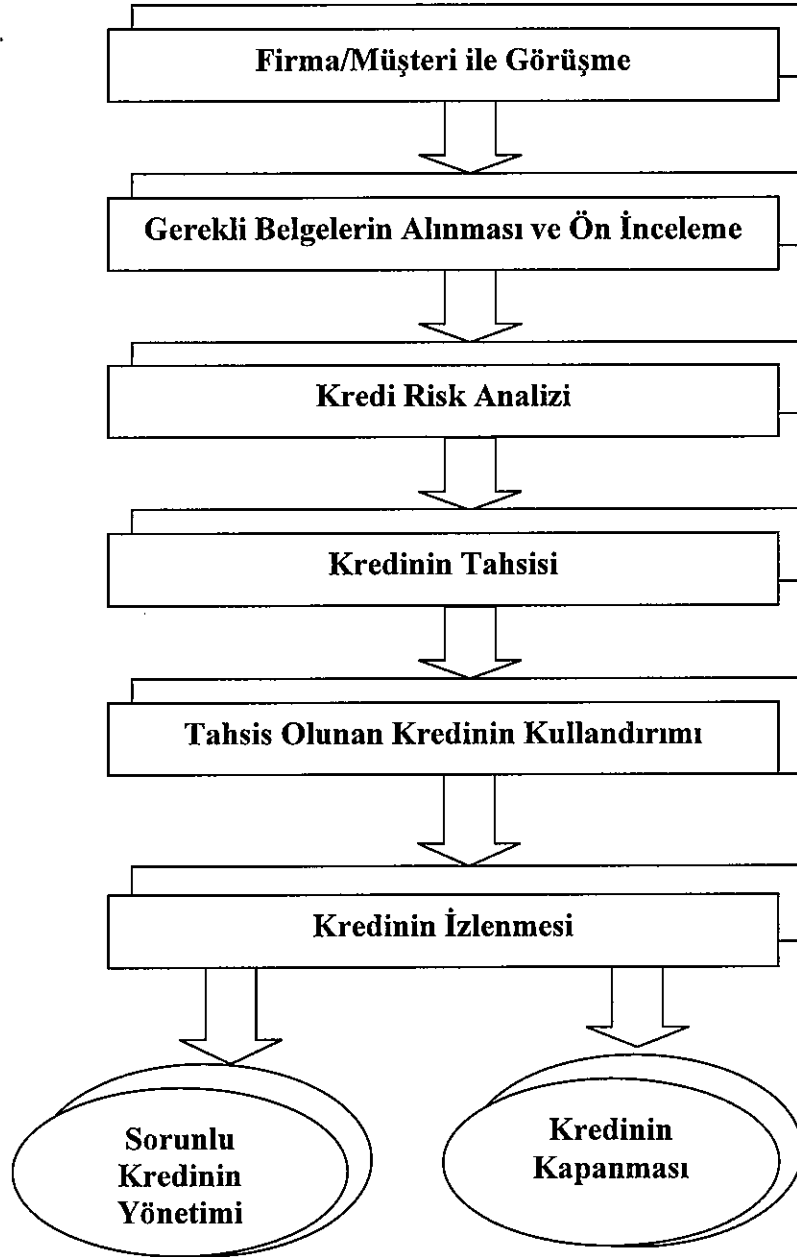
Birinci fıkrada zikredilen sınırların aşılması hâlinde, aşım tutarı öz kaynak hesaplamasında ana sermayeden indirim kalemi olarak dikkate alınır.

Bankalar, kendilerinde doğrudan veya dolaylı olarak pay sahibi olan ortaklık ve kuruluşlarda doğrudan veya dolaylı olarak pay sahibi olamazlar, bunların hisse senetlerini rehin olarak kabul edemezler ve karşılığında avans veremezler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KREDİLENDİRME SÜRECİ

Kredilendirme aşağıda yer alan şekilde de görüldüğü üzere, kredi müşterisi ile yapılan görüşmeyle başlayıp kredinin kapanması ile son bulan bir süreci kapsamaktadır.

Şekil 3.1. Kredilendirme Süreci ⁸⁰

⁸⁰ Can, Karaman, Mandacı, Koçu, Age., s.6.

3.1. MÜŞTERİ İLE GÖRÜŞME

Kredilendirme sürecinin başlangıcı olan müşteri ile görüşme, müşterinin kredi talebini bankaya bizzat iletmesi sonucu olabileceği gibi bankanın pazarlama faaliyetleri çerçevesinde müşteri ziyareti ile de olabilmektedir. Her iki durumda da bankanın etkin bir pazarlama stratejisinin bulunması önem arz etmektedir. Zira, diğer hizmetler gibi banka ürünleri de temelde soyut olup, özünde madde yer almamaktadır. Dolayısıyla, müşteriye soyut olan bu ürünlerin açıklanma gereği ortaya çıkmaktadır.

Müşteri ile görüşme ilk olarak müşteri tarafından kredi talebinin bankaya bizzat iletilmesi şeklinde yapılmakta ise ön görüşme niteliği taşıyan bu safhada müşterinin talep ettiği kredi tutarı, vadesi, kredinin kullanım amacı, müşterinin faaliyet ve faaliyet süresi, kredi için verilebilecek güvence türü, yaklaşık değeri gibi temel sorulara cevap aranır ve söz konusu kredi talebinin banka kredi politikası ile uyumlu olup olmadığı saptanır. Banka kredi politikasına uyan talepler için müşteri ziyareti planlaması yapılır.

Banka etkin pazarlama stratejisi gereği, bankanın çalışma arzusunda bulunacağı müşteriye tespit etmesi ve bankaca seçilen müşterinin banka ile çalışmaya ikna edilmesi gereklidir. Böylece, kredi süreci bankaca potansiyel kredi müşterisi olarak belirlenen hedef müşterinin ziyareti ile başlamaktadır. Gerek müşteri ziyareti gerek müşterinin bankaya gelmesi sonucu yapılan görüşmeler sonucu edinilen izlenim ve bilgiler hazırlanan görüşme formları ile raporlanmalıdır.

Müşteri ziyaret edilmeden önce müşteri hakkında bir ön inceleme yapılması ve yeterli bilgi edilmesi gereklidir. Müşterinin banka tarafından ne düzeyde tanındığı, mevcut bir müşteri mi, yoksa yeni bir müşteri mi soruları cevaplanmalıdır. Mevcut müşteri ise banka ile geçmişteki kredili çalışma koşulları, edimlerine bağlılığı, kredi dosyasındaki bilgi ve belgelerin güncelliklerini koruyup korumadığı hususları sorgulanır. Müşterinin gerek merkez bankası ve kredi kayıt bürosu nezdinde istihbaratı yapılarak karşılıksız çek, protestolu senet, ihale yasağı, ihtiyati tedbir kararı, icra, takibe alınan bireysel kredi borcu bulunup bulunmadığı, kısıtlayıcı haller, yasa dışı fiiller içinde bulunma durumu, gerekse faaliyet gösterdiği çevrede istihbaratı yapılarak moralite durumu araştırılmalıdır.

Firma ortak ve yöneticilerinin kişisel özellikleri, kumar, spekülatif faaliyetler, uyuşturucu madde bağımlılığı gibi olumsuz alışkanlıkları bulunup bulunmadığı konularında bilgi edinilmeye çalışılmalıdır.

Güven duyulan diğer müşterilerden, diğer banka çalışanlarından, müşterinin ilişkide bulunduğu firmalardan müşteri ile ilgili bilgi edinilmeye çalışılmalıdır. Fakat istihbarat kaynaklarının rakip firma, kötü niyetli kişiler veya müşterinin kredilendirilmesinde çıkar sağlamayı umut eden kişiler olabileceği ve yanıltıcı bilgiler verebileceği hususu da göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan istihbarat sonucunda ödeme ahlakı olmayan, varlık ve moralitesi yetersiz, piyasada muteber olarak anılmayan firmalara kredi açılması ve kullanılmasının krediyi baştan riske sokacağı tabiidir.

Firmanın faaliyet merkezinden değil de, başka bir bölgeden kredi talebinde bulunması halinde, sebepleri araştırılmalıdır. Zira, müşterinin bulunduğu yerde bankalar nezdinde olumsuzlukları bulunması ve tanınması nedeniyle başka bir yerden kredi talebinde bulunmuş olabilir. Ayrıca sık sık adres, unvan ve ortak değişiklikleri yaşanan firmalar hakkında daha detaylı araştırma yapılmalı ve bu hususlar şüphe ile karşılanmalıdır.

Yapılan ön incelemenin olumlu olması halinde, müşterinin ofisleri, tesisleri, inşaat taahhüt firmalarında kredibilitiyi etkileyebilecek büyüklükteki şantiyelerinden gerekli görülenler ziyaret edilir. Yapılacak görüşmede müşteriye karşı herhangi bir taahhüde girilmeden müşteri tanınmaya, ihtiyaç duyduğu kredinin niteliklerinin tespitine çalışılır. Örneğin firmanın faaliyeti, teknik ve sosyal yapısı, hacmi, birimleri, birimler arasındaki iş bölümü ve koordinasyon, yönetim kalitesi, yönetici ve ortaklarının ticari deneyimi, mesleki formasyonu, içinde bulunduğu sektör, sektördeki yeri, rakipleri, iş ilişkisinde bulunduğu firmalar yanında mevcut durumda diğer bankalarda nakit/gayrinakit kredili çalışmaların varlığı, türleri, teminatlarının niteliği, ihtiyaç duyabileceği kredi türleri, firma faaliyeti gereği kredinin ihtiyaç duyulacağı ve geri ödenebileceği dönemlerin tespiti gibi hususların cevaplanması gereklidir.

Firmaların yalnızca idari faaliyetlerinin yürütüldüğü merkez ofisi görmek yanıltıcı ve eksik olacağından fabrika, depo, şantiye vb. esas faaliyetlerinin yürütüldüğü mekanları mutlak suretle görmek gereklidir. Esas faaliyet bölümlerinin gösterilmek

istenmemesi hali şüphe uyandırmalıdır. Firma ziyareti sırasında ayrıca aşağıdaki hususlara zor olsa da tespit edilebileceği ölçüde dikkat etmekte fayda vardır.⁸¹

- Firmanın iştiğal konusu ve mali verileri ile orantılı stoğu bulunup bulunmadığı,
- Üretim tesisi ve kapasitesine göre çalışan işçi sayısının bariz bir şekilde az olup olmadığı,
- Firmanın ürettiği mal ile ilgili güncel aktüaliteyi takip edip etmediği,
- Alacaklıların alacağını alamadığı gerekçesiyle taciz edip etmediği (telefonla vs.),
- İş yeri fabrika ise sipariş alamaması nedeniyle fabrikanın kapasitesinin altında çalışıp çalışmadığı,
- Çalışan işçilerin maaşlarını zamanında alıp alamadığı,
- Şirket ortakları arasında uyum olup olmadığı,
- Teknolojiyi yakından takip edip etmediğidir.

Kredi başvurularının incelenmesinde firmanın faaliyet gösterdiği sektörün de derinlemesine analiz edilmesi gereklidir. Sektörün mevcut ekonomik durumu, ekonomideki yeri, gelişme potansiyeli, daralma durumu, kanun ve kararname gibi yasal yollarla sektöre tanınan teşvikler veya kısıtlayıcı hususlar, hatta sektörün ilişkide bulunduğu alt ve üst sektörler ile yan sektörlerdeki durumların firma faaliyetlerini etkileyeceği hususu göz önünde bulundurulmalıdır.

Kredi görüşmelerine muhasebe yöneticilerinin de katılması, birimin yapısı ve çalışma şekli, borç ve alacakların yapısı, iskontodan yararlanma olanakları, ödeme hedeflerine bağlılık, ödeme araçları ve ödeme biçimleri, uyarılar vb. bilgilerin alınmasını sağlar. Görüşmeler, aynı zamanda işletmenin ürünlerinin satış başarısı ve pazar payları ya da rekabet gücüne ilişkin yargı yürütmeye de katkıda bulunur. Satış,

⁸¹ Hakkı Yazganoğlu, Hikmet Doğan, İsmail Mandacı, Ayla Bodur, Aysun Dabağ, Haluk Demirtaçoğlu, Işın Özeler, Sibel Koçu, Erhan Yavuzoğlu, *Kredilendirme ve Riskin İzlenmesi*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2006, s.18.

ihracat ve müşteri hizmetlerine yönelik alanlarda aşağıda yer alan ve oldukça önemli bilgiler edinilebilir.⁸²

- Rakip firmalar aracılığıyla müşterinin değerlendirilmesi,
- Personel yapısındaki değişiklikler,
- Yapılmakta olan ve yapılması düşünülen yatırımlar,
- Varlıklardaki olağanüstü değişimler,
- İşletme sahibinin yaşam şekli ve özel harcamaları,
- Müşterinin pazar ve rekabet davranışları,
- Örgütsel yapı,
- Eksik belge kullanımı,
- Ödeme şekli ve alacak tahsil politikası,
- Siparişler ve siparişlerdeki değişme eğilimleri,
- İstihdam durumu ve personel sayısındaki değişmedir.

Kredi talebinde bulunan finansman biriminin isteğinin pazarlama birimi tarafından onaylanması oldukça önemlidir. Bu tip bir yaklaşım, özellikle kredi limitlerinin belirlenmesinde pazarlama ve finansman biriminin çabalarının koordine edilmesine katkı sağlar.

Talep edilen kredinin gerçekten firma faaliyetlerinin finansmanı ya da yatırımlarında mı kullanılacağı yoksa firmanın veya ortaklarının faaliyet dışı harcamaları (gayrimenkul, taşıt alımı, borç ödeme, borç verme vs.) için mi kullanılacağı konusu netleştirilmelidir. Firma ortakları ile yöneticilerinin mesleki eğitimlerinin bulunması, firma faaliyetleri ile ilgili gerekli bilgi ve deneyime sahip olmaları, birbirleri ile uyum içinde çalışmaları olumlu hususlar olmakla birlikte, firmanın alacağı kredi ile hiç deneyimi olmayan farklı bir iş koluna girmeyi planladığı durumlarda kredi taleplerine temkinli yaklaşmakta ve yatırım hakkında derinlemesine araştırma yapmakta fayda vardır.

⁸² Berk, *Finansal Yönetim*, s.78.

3.2. GEREKLİ BELGELERİN ALINMASI VE ÖN İNCELEME

Tahsis edilen ve kullandırılan kredilerin risk doğurmaması, geri ödemesinde sorun yaşanmaması bakımından kredilendirme sürecinde belgelerin temini aşaması çok önemlidir. Yapılan müşteri görüşmesi, ön inceleme ve değerlendirmelerin olumlu olması halinde, bankalarca genellikle aşağıda belirtilen belgeler müşterilerden alınır ve kredi dosyası oluşturulur.

- Gerçek kişi müşterinin kendisinin, tüzel kişi müşterinin ortaklarının, gerekli görülmesi halinde yönetim kurulu üyelerinin ve kredinin kefalet karşılığı tahsis edilmesi düşünülüyor ise gerçek kişi kefillerinin, tüzel kişi kefilin ortaklarının nüfus cüzdanı/ehliyet/pasaport gibi kimlik belgesi fotokopileri,
- Aynı şekilde ikametgah adresini belirten belgeleri (yerleşim yeri belgesi, elektrik/su/telefon vs. faturalar),
- Müşterinin ticari faaliyeti gereği üye olması gereken Ticaret Sicili, Ticaret Odası, Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Sicili, Esnaf ve Sanatkarlar Odası ile benzeri oda, dernek ve kuruluşlardan birine kayıtlı olduğunu tevsik edici oda kayıt belgesi,
- Kuruluş ve değişiklikleri içeren Ticaret Sicil veya Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Sicili Gazeteleri,
- Temsile yetkili kişilerin/kefillerin Noter Onaylı İmza Sirküleri,
- Varsa taşınmazların tapu fotokopileri, taşıtların ruhsat fotokopileri,
- Kefilin ücretli çalışan olması durumunda; en son aya ait kurumunca onaylı maaş bordrosu,
- Faaliyet konusu dışında elde edilen gelir varsa bunları tevsik edici belgeler,
- Vergi Levhası,
- Bilanço ve Gelir Tablosu veya İşletme Hesap Özeti (çoğunlukla son üç yıla ait olmak üzere) veya internet ortamından muhasebeci tarafından alınan e-beyannameler,

- İlk defa kredi ilişkisine girilecek müşterilerden TCMB Kredi Risk Beyannamesi ve Taahhütnamesi,
- Müşterinin diğer bankalarla çalışma koşullarının özetlendiği tablolar (limit, risk, teminat bilgilerini içerecek şekilde),
- Taksitli kredilere ilişkin itfa (geri ödeme) tabloları, leasing işlemi varsa itfa tabloları,
- Kullanılan teminat mektup bilgileri (hangi bankadan, ne tutarda, nerelere nitaben kullanılmış vs.),
- İmalat firmalarında var ise kapasite raporu,
- Mevcut ise Dahilde İşleme İzin Belgesi, Yatırım Teşvik Belgesi, gümrük beyannameleri,
- Mevcut ise dış denetim raporu, SMMM/YMM raporu, faaliyet raporu,
- Anonim şirketlerde hazırun cetveli,
- Firmayı tanıtıcı broşür, reklam, afiş, cd gibi ürünler,

İnşaat taahhüt işleri ile meşgul olan firmalar için yukarıdakilere ilaveten ayrıca:

- Makine parkı listesi,
- Biten işlerle ilgili iş bitirme veya deneyim belgeleri, yoksa geçici veya kesin kabul belgeleri,
- Yeni alınan işlerle ilgili sözleşmeye davet mektupları, kesinleşen ihale kararları,
- Sözleşme yapıldı ise sözleşme fotokopileri, hak ediş yapıldı ise son hak edişlere ilişkin belgeler,

Yatırım kredisi veya projeli finansman kredilerinde ayrıca:

- Proforma nakit akım, proforma gelir tablosu, proforma bilanço,
- Fizibilite raporları,
- Onaylı projeler,

gibi evraklar temin edilmeye çalışılır.

Bankacılık kanununda belirtilen sınırlamalara tabi olmayan krediler ve 250.000 TL'ye kadar kullanılacak krediler hariç, diğer krediler için yukarıda belirtilen belgelerle birlikte kredi kullandırımından önce Hesap Durumu Belgesi alınır.

Kullanılacak kredinin, BDDK tarafından belirlenen kredi tutarını aşması (2 Milyon TL) halinde Hesap Durumu Belgesi ve ekli bilanço, gelir tablosunun 3568 sayılı kanun gereğince denetim yetkisine sahip Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM)/Yeminli Mali Müşavir (YMM) onaylı olması gerekir.

Gerek bankanın müşteriye yakından tanıyabilmesi, gerekse müşteri ile çalışma koşullarının sağlıklı bir biçimde belirlenebilmesi açısından kredi talebinde bulunan müşterilerden yukarıda belirtilen belgelerin eksiksiz ve tam olarak alınması, ayrıntılı biçimde ve titizlikle incelenmesi ve dosyasında muhafaza edilmesi gereklidir.

Kredi talebinde bulunan müşteriden temin edilen ve yukarıda sayılan evraklar üzerinde bir ön inceleme yapılmak suretiyle müşterinin faaliyet konusu, kuruluşu, sermaye yapısı, ortak ve sermaye dağılımı, diğer bankalardaki kredi ve teminat durumu gibi çalışma şartları, firmanın merkez, şube vs. organizasyon yapısı, üretilen/pazarlanan mal/hizmet bilgileri, faaliyet gösterilen sektör ve sektörün özellikleri, durumu, firmanın fabrika, depo gibi tesisleri, firmanın, ortaklarının varsa kefil/kefillerinin istihbari durumları, moraliteleri gibi konularında bilgi sahibi olunur.

Ayrıca müşteriden alınan evraklardaki bilgilerin doğruluğu aşağıda da bahsedilen çeşitli yollarla teyit edilmeye çalışılır. İstihbaratın resmi kaynaklarından birini oluşturan ticaret sicil kayıtları ile ilgili bilgilerin doğruluğu <http://www.ticaret sicil.gov.tr/> adresine üye olunmak kaydıyla internet üzerinden kolayca teyit edilebilmektedir. Ticaret sicil memurluğuna kayıtlı her şirketlerin statüleri (ortaklığın türü, ticaret unvanı, adresi, ortakları, kuruluş tarihi, süresi, sermaye durumu, yetki ve sorumluluk, yöneticiler ve karın dağılımı), statü değişiklikleri, fesih ve tasfiyeleri ile şahıs işletmelerinin; ticaret unvanları, ticari ikametgâhları, kuruluş tarihleri, faaliyet konuları, unvan değişiklikleri, ticareti terk tarihleri gibi bilgiler ticaret sicil gazetelerinde yayınlanmaktadır. Firmanın ünvanı veya ticaret sicil numarası ile sistem üzerinden yapılacak araştırmada firma hakkında yayınlanan tüm ticaret sicil gazetelerinin tarih, sayı ve sayfa bilgilerine ulaşılabilen, ayrıca ticaret sicil

memurluğunca sisteme görüntüsü yüklenmiş gazetelerin (genellikle 2003 ve sonrasında yayınlanmış olanlar) görüntülenebilmesi hatta çıktısının alınabilmesi mümkün olmaktadır.

İstihbaratın bir başka resmi kaynağını oluşturan trafik sicil kayıtlarına e-devlet şifresinin temin edilmesi kaydıyla e-devlet uygulaması üzerinden erişilebilmekte, firma veya ortakların mülkiyetindeki veya kredinin teminatını oluşturması planlanan ve plakası bilinen araçların teknik özellikleri (marka, model, cinsi, tescil tarihi vb.) ile üzerinde herhangi bir haciz, rehin gibi hak mahrumiyeti bulunup bulunmadığına dair bilgilere ulaşılabilmektedir.

Tapu sicil kayıtları yine istihbaratın resmi kaynaklarından biri olup, aleni olma özelliği taşımaktadır. Yani ilgili olduğunu ispat eden herkes tapu sicil müdürlükleri nezdinde araştırmada bulunabilir ve istediği bilgilere ait bilgileri yazılı bir şekilde temin edebilir. Bu sayede firma ve ortakları adına kayıtlı veya kredinin teminatının oluşturması düşünülen gayrimenkuller üzerinde ipotek, haciz gibi herhangi kısıtlayıcı bir durum olmadığı tespit edilebilmektedir.

Vergi dairesi kayıtları istihbaratın bir diğer resmi kaynağı olup, <https://intvd.gib.gov.tr/internetvd/index.jsp> adresindeki İnternet Vergi Dairesi sitesi üzerinden firmanın vergi numarası ve kayıtlı olduğu vergi dairesi bilgileri girilerek yapılacak sorgulamada vergi levhası görüntülenebilmekte ve döküm alınabilmektedir. Böylece firma tarafından ibraz edilen vergi levhasındaki bilgiler resmi bir kaynaktan teyit edilebilmekte, herhangi bir uyuşmazlık halinde firmanın son iki-üç yıla ait kar/zarar durumu ve ödediği vergi miktarı sağlıklı bir şekilde öğrenilebilmektedir. Aynı bilgiler ile geçmiş yıllara ait vergi borçlarına ilişkin araştırmalar ilgili Vergi Dairelerinden de yapılabilmektedir. Ayrıca Vergi Usul Kanunu uyarınca, kesinleşen ve vadesi geçtiği halde ödenmemiş olan vergi ve cezaları, belirlenen tutardan daha fazla olan vergi mükellefleri ilgili Vergi Dairelerince her yıl kamuoyuna duyurulmaktadır.

Yine istihbaratın resmi kaynaklarından biri olan TCMB kayıtları içinde yer alan risk santralizasyonu kayıtları ile firmaya yurtiçi tüm finans kuruluşlarınca açılan ve kullandırılan krediler ayrıntılarıyla görülebilmektedir. Finans kuruluşları, müşterilerine açtıkları kredi limitleri ile risklerini her ay sonunda düzenli olarak T.C. Merkez Bankası'na bildirmekle yükümlüdür. T.C. Merkez Bankasında toplanan bu bilgiler

birleştirilmekte ve bildirimde bulunan finans kuruluşlarına konsolide olarak geri bildirilmektedir. Yani firmanın bir banka nezdinde kredi limitinin bulunması ve bankanın Merkez Bankasına bildirimde bulunması halinde, ilgili bankaya Merkez Bankası tarafından geri bildirimde bulunulması sebebiyle banka, müşterisinin kredi bilgilerine kendi sisteminden ulaşabilmektedir. Hakkında bildirimde bulunulmayan firmalara ait bilgiler ise ilgili müşterinin kaşe ve imzasını taşıyan matbu bir beyannamenin, T.C. Merkez Bankası şubelerine banka tarafından sunulması karşılığında alınmaktadır.

TCMB risk santralizasyonu (müşterinin birleştirilmiş kredi limit ve risk bilgileri) kayıtlarının incelenmesi ile aşağıda sayılan hususlarla ilgili bilgi sahibi olunmaktadır.

- Firmanın kredi türleri bazında toplam kredi limitleri ve kısa/orta/uzun vadeli ayrımları yapılmış olarak ve faiz/komisyon reeskontları ve tahakkuklarını kapsayan toplam riskleri,
- Firmanın kredi ilişkisi içinde bulunduğu banka sayısı,
- Firmanın limit doluluk oranı,
- Açılan veya kullandırılan kredi miktarının firmanın ödeme gücü ile orantısı,
- Yenilenen ve itfa planına bağlanan kredilerin bulunup bulunmadığı,
- Yeniden yapılandırma kapsamında kredilerin olup olmadığı,
- Tasfiye olunacak alacak ve takipteki risk kodlarında bakiye bulunup bulunmadığı,
- Tazmin edilen (nakde dönüştürülen) gayrinakdi kredilerinin olup olmadığı,
- Yukarıda sayılan bilgilerin dönemler itibarı ile değişimi,
- Firma kayıtları ile TCMB kayıtları arasında uyumsuzluk bulunup bulunmadığı.

TCMB risk santralizasyon kayıtları arasında yer alan protestolu senet, karşılıksız çek kayıtları ile negatif nitelikli bireysel kredi (bireysel kredi ya da kredi kartı kullanan müşterilerin takibe düşen kredileri) kayıtlarının incelenmesi ile firma, ortakları, kefillerinin ödeme ahlakı hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Firma, ortakları vs.

hakkında bu tür kayıtların var olup olmadığı, varsa düzeltme hakkının kullanıp kullanmadığı, yoğunluğu ve sürekliliği ile ilgili risk santralizasyon kayıtları ile firmaların taahhütlerine bağlılıkları ile mali durumları hakkında bilgi temin edilir.

Yine istihbaratın resmi kaynaklarından olan İcra/ İcra İflas Müdürlükleri kayıtlarından firmanın, ortaklarının ve kardeş kuruluşlarının icra/ıflas kayıtlarının bulunup bulunmadığı, var ise sebebi ve akıbeti; resmi gazete veya Kamu İhale Kurumu web sayfasındaki kayıtlardan kamu ihalelerinde yasaklı olan firmaların unvanları, yasağı koyan kurum, yasağın başlangıç ve bitiş süresi ile yasağın dayanağı; Sosyal Güvenlik Kurumu kayıtlarından prim borcu olan firmaların unvanları, prim borcu tutarları, prim borcunun ait olduğu yıl ve borcun akıbeti (taksite bağlanma, tahsil edilme vs); Asliye Hukuk/Ticaret Mahkemelerinden firma, ortaklar ve iştirakler hakkında ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz kararlarının bulunup bulunmadığı, bulunuyor ise bilgilerine ulaşılabilmekte ve bu sayede ödeme gücü, moralite durumları hakkında fikir sahibi olunmaktadır.

3.3. KREDİ RİSK ANALİZİ

Kredi analizinin asıl amacı, kredi isteklisinin, sözleşme şartlarına uygun olarak krediyi geri ödeme kapasitesine ve arzusuna sahip olup olmadığını saptamak suretiyle kredi riskini azaltmaktır. Diğer bir amacı ise, firmanın finansman gereksinmesine doğru tanı koymak ve uygun düşecek tutar, vade ve koşullarla kredi verilmesini sağlamaktır. Kredi analizine firmanın kredi talebinin hangi nedenden kaynaklandığının saptanması ile başlanmalıdır. Kredi isteği, bankaca kabul edilebilir bir ekonomik nedenden doğmadığı takdirde, inceleme daha ileri aşamalara götürülmeden kredi isteği geri çevrilmelidir.⁸³

Tüm kredi istekleri ayrıntılı bir analize tabi tutulabileceği gibi, ayrıntılı ve derinliğine bir analiz, ancak belirli türdeki krediler için yapılabilir. Bazı bankaların, derinliğine ve ayrıntılı analizi,

- Belirli bir büyüklüğün üstündeki kredilerle (örneğin hesap özeti istenmeksizin açılabilir 250.000 TL'nin üzerindeki krediler),
- Problemleri gördükleri sektörlerden gelen kredi istekleriyle,

⁸³ Akgüç, Age., s.2-3.

- Bankanın geçmişte kredilerinin donmuş olduğu firma ve sektörlerden gelen taleplerle,
- Belirli türdeki ve belirli amaçlar için finansman istekleriyle,
- sınırlandırdıkları görülmektedir.⁸⁴

Kredi risk analizi, mali tabloların mali tahlilini içermekte olup, mali tablolar, kredi talebinde bulunan firmalar hakkında bir bilgi kaynağı olduğu kadar kredi kararının verilmesinde de en önemli dayanağı oluşturmaktadır. Bu nedenle tabloların tahlili büyük önem taşımaktadır.

3.3.1. Kredi Risk Analizi Amacı

Bankalar için mali tabloların analizinde amaç;

- Tabloların düzenlendiği tarihte firmanın borç ödeme gücü olup olmadığını,
- Borç ödeme gücünün gelecekte devam olasılığını,
- Firmanın gelirlerinin geçmiş dönemlerde göstermiş olduğu eğilimi,
- Firmanın gelecek dönemlerde talep ettiği krediyi geri ödeyebilecek ölçüde fon yaratıp yaratamayacağını saptamaktır.⁸⁵

3.3.2. Risk Analizinde Kullanılan Kaynaklar

3.3.2.1. Bilanço

Bir işletmenin belli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren mali tablodur.⁸⁶

3.3.2.2. Gelir Tablosu

Belli bir hesap döneminde elde edilen gelirler ile aynı dönemde katlanılan bütün maliyet ve giderleri tasnifli bir şekilde gösteren ve dönem faaliyetinin net sonucunu kar veya zarar olarak özetleyen tablodur.

3.3.2.3. Öz Kaynak Oluşum Tablosu

⁸⁴ Akgüç, Age., s.7.

⁸⁵ Akgüç, Age., s.25.

⁸⁶ Sinan Aslan, *Finansal Muhasebe*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2008, Yayın No:21, s.22.

Bir hesap dönemi içinde öz sermayede meydana gelen değişiklikleri gösteren tablodur. Sermaye, sermaye ve kar yedekleri, geçmiş yıl ve cari dönem kar ve zararları ile yapılan düzeltmeler sonrasında öz kaynaklara eklenen ve öz kaynaklardan çıkarılan tutarların detaylı bir şekilde gösterildiği tablodur. Firmanın öz kaynak oluşum tablosu yorumlanırken birkaç dönemin karşılaştırılarak yorumlanması öz kaynaklardaki değişim eğiliminin yönünün daha sağlıklı analiz edilmesine yardımcı olur.

3.3.2.4. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosu

Bir hesap dönemi içerisinde işletme sermayesinin kaynaklarını ve kullanılış yerlerini belirtmek yoluyla o dönemde net işletme sermayesinde artış veya azalışı ortaya koyan tablodur.

3.3.2.5. Kaynak – Kullanım Tablosu

Firmanın belli bir dönem içerisinde sağladığı fonları ve bu fonların kullanılış yerlerini gösteren tablodur.

3.3.3. Kredi Risk Analizinde Kullanılan Teknikler

Mali tablolar incelenirken statik ve dinamik tahlile tabi tutulabilir;

Statik tahlil: Belirli bir tarihte düzenlenmiş veya belirli bir döneme ait mali tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin saptanması ve bu ilişkilerin incelenmesidir.

Dinamik tahlil: Birbirini izleyen dönemlere ait mali tablolarda yer alan kalemlerin zaman içerisinde göstermiş oldukları artış veya azalışların incelenmesi veya eğilimlerinin saptanmasıdır.

Statik ve dinamik tahlilde kullanılan teknikler ise dört grupta toplanmaktadır;⁸⁷

- Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)
- Yüzde Metodu ile Analiz (Dikey Analiz)
- Trend (Eğilim) Yüzdeleri Yöntemi ile Analiz

⁸⁷ Musa Ceylan, Recai Gören, Hülya Ceylan, Solmaz Işık, Nilgün Sonkan Önen, Mustafa Yalçın, *Detay 3000 Müfettişlik-Uzmanlık, Kaymakamlık, Hakimlik, Denetmenlik, KPSS Hazırlık Kitabı ve Soru Bankası*, Detay Yayıncılık, (6. Baskı), Ankara 2003, s.686.

- Oran Analizi

3.3.3.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)

Belli bir yıl temel olarak alınmakta ve tüm karşılaştırmalar bu yıla göre yapılmaktadır. Her yıl kendisinden önce gelen yıllarla karşılaştırılmaktadır.

Karşılaştırılmalı olarak düzenlenen gelir tablosu kalemleri ve bilançolardaki aktif ve pasif kalemler arasındaki artış ve azalışlar, mutlak rakamlar ve yüzdelerle ifade edilirler. Karşılaştırmalı mali tahlilin en belirgin özelliği incelenen firmanın gelişme yönü hakkında görüş verecek verileri sağlamasıdır.

3.3.3.2. Yüzde Metodu ile Analiz (Dikey Analiz)

Bilançoda, toplam 100 olarak kabul edilir ve her bir kalemin toplam ve grup içindeki yüzdesi hesaplanır. Gelir tablosunda ise, net satışlar 100 olarak kabul edilir ve diğer kalemlerin buna oranlaması yapılır. Böylece firmanın aktif, pasif ve gelir tablosu kalemlerinin, yüzdesel dağılımı bulunur.

3.3.3.3. Trend (Eğilim) Yüzdeleri Yöntemi ile Analiz

Herhangi bir yılın mali tablolarındaki tutarlar temel olarak baz alınır ve bu yılın tablolarındaki tutarlar 100 olarak kabul edilir. Diğer yıllardaki tutarlar temel yılın bir yüzdesi olarak ifade edilir. Böylece izleyen dönemlerde aynı hesaplarda meydana gelmiş olan değişim hesaplanmaya çalışılır.

3.3.3.4. Oran Analizi

Oran, mali tablolarda yer alan iki kalem arasındaki ilişkinin basit matematik ifadesi olarak tanımlanabilir. Çeşitli oranların hesaplanması, tek başına bir amaç olmadığı gibi, analiz için yeterli de değildir. Önemli olan hesaplanan oranların değerlendirilmesi, doğru şekilde yorumunun yapılmasıdır. Oran hesaplanırken dayanan rakamların sağlıklı olmaması, bu rakamların yılın çeşitli ay ve mevsimlerinde büyük farklar göstermesi, analisti yanıltabilir, hatalı sonuçlara götürebilir. Mali tablolara oranlardan yararlanılarak analiz edilirken, özellikle şu hususlar göz önünde tutulmalıdır:

- Çok sayıda oran hesaplamaktan kaçınmalı, az sayıda fakat firmanın durumunu belirleyecek oranların hesaplanmasına özen gösterilmelidir. Çok sayıda oran hesaplamak her zaman analize bir değer katmayabilir.
- Oranlar hatalı şekilde yorumlanmamalıdır. Hatalı bir yorum yapmaktansa, analizde oran kullanmamak daha yerinde olur. Oranlar tek tek değil, konuya ilişkin tüm oranlar birlikte değerlendirilmelidir.
- Oranlar değerlendirilirken mevsimlik ve/veya devresel (konjonktür) hareketlerin oranlar üzerine olan etkileri dikkate alınmalıdır.
- Bir oranın değerinde, geçmiş yıllara göre bir değişiklik meydana geldiği takdirde, bu değişikliğin oranın payında, paydasında veya her ikisinde meydana gelen bir değişikliğin sonucu olup, olmadığı irdelenmelidir.
- Oranlar yorumlanırken, çeşitli kaynaklardan sağlanan bilgilerden de yararlanılmalıdır.
- Yorumlarda, fiyatlar genel düzeyinde değişikliğin, fiyat artışlarının oranlar üzerine olabilecek etkileri dikkatten kaçmamalıdır.⁸⁸
- İşletmelerin aktif yapıları, finansman kaynakları, borç ödeme olanakları ve çalışma sonuçlarının değerlendirilmesinde oranlardan geniş ölçüde yararlanılmaktadır.

Oranlar;

- Likidite Oranları
- Aktivite Oranları
- Mali Bünye Oranları
- Karlılık Oranları
- Büyüme Oranları

olmak üzere beş ana başlık altında toplanabilir. Ayrıca taahhüt firmalarının değerlendirilmesinde farklı oranlardan da faydalanılmaktadır.

⁸⁸ Akgüç, Age., s.112-113.

Yukarıdaki oranlardan likidite ve aktivite oranları daha çok firmanın net işletme sermayesi durumunun tespitine yönelik olarak kullanılmaktadır. Net işletme sermayesi, firmanın kısa vadeli borçlarını karşılayacak tutarın üzerindeki kısa vadeli aktif varlıkları gösterir. “Dönen Varlıklar” toplamından “Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar” toplamı çıkarılarak bulunur. İşletmelerin özel durumlarına göre de farklılık gösterebilen makul net işletme sermayesi tutarının yıllar içerisinde gösterdiği gelişim, firmanın kısa vadeli mali durumunun doyurucu olup olmadığı hakkında fikir verecektir.

Net işletme sermayesinin, yeterli olup olmadığının tespitinde, cari ve likidite oranları, alacakların tahsil süresi, stokların devir hızı, sürüm olanağı ve firmanın fon yaratma gücü ile gelecek dönemlerdeki çalışma programı gibi hususların tümü birlikte ele alınmalıdır.

Net işletme sermayesi, esas itibarıyla dönen varlıkların paraya çevrilme yeteneği ile sınırlıdır. Çünkü, satış kabiliyeti az, yüksek stok düzeyleri ve/veya tahsil süresi uzun olan yüksek tutardaki alacaklar, net işletme sermayesinin yüksek tutarlara ulaşmasını sağlarlarsa da, firmanın kısa vadeli yabancı kaynakların ödenmesi hususunda bir bilgi vermez.

3.3.3.4.1. Likidite Oranları

- Cari oran

Dönen Varlıklar

Cari Oran = -----

89

Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Yukarıda belirtilen formülle bulunan cari oranın hesaplanmasındaki amaç, firmanın kısa vadeli yabancı kaynaklarını dönen varlıklarla karşılayabilme derecesini ölçmektir. Cari oranın; firmanın kısa süreli borçlarını ödeme gücünü net işletme sermayesi tutarına kıyasla daha iyi gösteren bir ölçü olduğu kabul edilmekle birlikte, sözü edilen oran yanında net işletme sermayesi tutarının da göz önünde tutulması yararlı bulunmaktadır.

⁸⁹ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.686.

Literatürde cari oranın %200 olması yeterli olarak görülmekle birlikte, %200'ün altında veya üstünde bir oran da yeterli olabilir. Bu durum firmanın faaliyet kolu, çalışma koşulları, iş hacmi, sektör yapısı, reel ekonomi gibi faktörler yanında firmanın dönen varlıklarının tahsil kabiliyeti, stoklarının nakde dönüşüm kabiliyeti, alacakların ve stokların devir hızı, dönen varlıkların dağılımı (hazır değerler, stoklar, alacaklar), gerçek değerleri ile değerlerindeki düşme olasılıkları, firmanın mal/hizmet alış ve satış koşulları, satıcılar nezdindeki kredibilitesi ve bankalar nezdindeki kullanılabilir limitlerinin varlığı gibi hususlar dikkate alınarak değerlendirilir.

Satışlarını peşin yapan firmanın likiditesi vadeli yapan firmaya oranla daha yüksek olmakta, alışlarını vadeli yapabilen firmanın likiditesi peşin ödemede bulunan firmaya göre daha düşük belirmektedir. Firmanın kısa süreli borçlarının sağlanmış olduğu kaynaklar da cari oran yorumlarında dikkate alınması gereken hususlardır. Kısa vadeli borçların banka kredilerinden veya iştiraklerden sağlanmış olması, satıcı borçlarından, alınan avanslardan kaynaklanması veya ortaklara borçlardan oluşması gibi durumlar cari oran yorumlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Zira iştiraklerden alınan borçlar ile ortaklara olan borçların diğer kısa vadeli borçlar kadar firma üzerinde bir fon baskısı yaratmayacağı, ayrıca satıcılarından ödeme için ilave süre alabilen firmanın likidite sıkışıklığına kolayca girmeyeceği de açıktır.

Dönen varlıkların kendi içindeki dağılımı da işletmenin borç ödeme yeteneğini etkilemektedir. Örneğin ticari mal mevcudu oranının fazla veya artmakta olması, likiditenin azalmakta olduğunu belirtmektedir.

Üretim süreci uzun olan ve bu nedenle yüksek düzeyde stokla çalışılan faaliyet kollarında cari oran genellikle yüksek belirirken, ulaştırma sektörü, kamu hizmet işletmeleri, elektrik enerjisi üreten şirketlerde düşük seviyede belirmektedir.

Firmanın bankalar nezdinde henüz kullanılmamış kredileri var ise olası bir likidite sıkışıklığı durumunda kredi kullanılabilecek olduğundan cari oranın biraz düşük seviyede belirmesi makul karşılanabilir.

Özellikle faaliyetleri mevsimlik hareketlerin etkisi altında bulunan firmalarda cari oranın hesaplandığı tarih büyük önem taşır; firma faaliyetinin en yüksek düzeye ulaştığı dönemlerde cari oran düşük, buna karşılık firmanın stoklarını satıp, alacaklarını tahsil edip, kısa süreli borçlarının bir bölümünü ödediği, diğer bir deyişle faaliyetinin

asgari düzeye indiği mevsimlerde cari oran yüksek görülebilir.⁹⁰ Bu çeşit bir değerlendirmeye gidebilmek için işletmenin çalışma devrelerinin bilinmesi gerekir. Her iş alanının gerek duyduğu likidite farklı olduğu gibi, aynı iş dalında farklı kapasite ile çalışan işletmelerin de likidite gereksinimleri farklı olabilmektedir. Ayrıca daha önce de belirtildiği gibi cari oranın tek başına değil, net işletme sermayesi tutarı ile birlikte değerlendirilmesi daha faydalıdır.

- Likidite oranı

Dönen Varlıklar – (Stoklar + Diğer Dönen Varlıklar)

Likidite Oranı = ----- 91

Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Likidite (Asit-Test) Oranı; aktifteki dönen varlıklar içerisinde gösterilen Kasa + Banka + Diğer Hazır Değerler + Menkul Kıymetler + Alacaklar toplamının pasifteki kısa vadeli yabancı kaynaklar toplamına bölünmesi ile bulunur.

Cari oranı tamamlayan bir oran olan likidite oranı, firmanın ani kısa vadeli borç ödeme yeteneğinin daha duyarlı bir ölçüsüdür. Likidite oranı hesaplanırken, alacaklarla ilgili bazı düzeltmelerin yapılması gereklidir.⁹² Pasifte karşılıklar bölümünde “şüpheli alacaklar karşılığı” yer almış ise bu karşılık alacak tutarından indirilmelidir.

- Gelecek hesap dönemine ait olarak peşin ödenen giderlere diğer alacaklar arasında yer verilmiş ise, peşin ödenmiş giderler alacak tutarından çıkartılmalıdır.
- Senetli alacaklar tasarruf değeri ile, bilanço gününe indirgenmiş değerleri ile değerlendirilmelidir.
- Şahıs firmalarında ve adi ortaklıklarda firmanın işletme sahibi ve/veya ortaklarından olan alacağı, gerçek bir alacak gibi düşünülmemeli, alacaklar tutarından düşülmelidir.

⁹⁰ Akgüç, Age., s.122.

⁹¹ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.686.

⁹² Akgüç, Age., s.125.

- Satıcılara verilen avanslar da alacaklar hesabında gösterilmiş ise alacak tutarından düşülmelidir.

Genel olarak literatürde %100 (bire-bir) oranı ideal bir ölçü olarak kabul edilmekle birlikte oranın yorumunda, aktivite oranlarına da dikkat edilmelidir. Şöyle ki, alacakların tahsil süresi borç ödeme süresinden kısa, stok devir hızı yüksek olan, müşteri avansı ile çalışan ve satışları düzenli, kısa vadeli borçları da dengeli bir şekilde zamana yayılmış olan firmaların, nakit ihtiyacı asgari düzeydedir.

Firmanın faaliyet konusu ile kullandığı, senet karşılığı avans gibi karşılığında kambiyo senedi bulunan, kredi türlerine göre, likidite oranının daha düşük oranda belirlemesi makul karşılanabilmektedir.

- Nakit oranı

$$\text{Nakit Oranı} = \frac{\text{Hazır Değerler} + \text{Menkul Kıymetler}}{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}} \quad 93$$

Nakit Oranı; para mevcudu ve para benzerlerinin (nakde eşdeğer varlıkların) toplamının kısa vadeli yabancı kaynaklara bölümü ile hesaplanmakta olup, işletmelerin ani ödeme gücünü yansıtmakta ve cari ve likidite oranlarına göre daha duyarlı bir ölçü olmaktadır.

İşletmenin satışlarının durması ve alacaklarını tahsil edememesi gibi bir durumda kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü göstermektedir. Oran, literatürde %20 olarak kabul edilmektedir.

3.3.3.4. 2. Aktivite Oranları

- Ortalama ticari alacakların satışlara oranı

$$\text{Ortalama Ticari Alacakların Satışlara Oranı} = \frac{\text{Ortalama Ticari Alacaklar}}{\text{Net Satışlar}} \quad 94$$

⁹³ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.686.

⁹⁴ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.688.

Ortalama ticari alacaklar (Önceki Dönem K.V. ve U.V. Ticari Alacaklar + Cari Dönem K.V. ve U.V. Ticari Alacaklar) /2 formülü ile hesaplanmaktadır. Bu oran, ortalama ticari alacakların satışlar içerisinde yüksek bir oran oluşturup oluşturmadığını gösterir. Oranın yüksek çıkması, satışların çoğunlukla kredili (vadeli) yapıldığına veya kredili satışlarda uzun süreler tanındığına işarettir.

Bulunan bu oranın 365 ile çarpılması sonucu ticari alacakların ortalama tahsil süresi hesaplanır. Örneğin oran %40 ise, ortalama tahsil süresi $0.40 * 365 = 146$ gündür. Hesaplanan alacak ortalama tahsil süresi firmanın kredili satışlarında belirttiği ortalama vadeden daha uzun ise , firmanın vadesi geçmiş alacağının bulunduğu bir göstergesi olabilir. Aynı sektörde faaliyet gösteren diğer firmalar veya sektör ortalamaları ile kıyaslandığında firmanın alacaklarını ortalama tahsil süresinin daha yüksek olması, firmanın satışlarında bazı sıkıntıların olduğu veya alacaklarının bir bölümünün şüpheli alacak niteliği taşıdığı hususlarında ipucu verebilir.

- Alacak devir hızı

$$\text{Alacak Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Ticari Alacaklar}} \quad 95$$

Alacak devir hızının yüksek oluşu, firma alacaklarının tahsil kabiliyeti konusunda önemli bir gösterge olabilmektedir. Alacak devir hızı yüksek olan bir işletmenin, cari ve likidite oranlarının göreceli olarak düşük olması borç ödeme gücü yönünden bir olumsuzluk teşkil etmeyebilir.

- Stok devir hızı ve süresi

$$\text{Stok Devir Hızı} = \frac{\text{Satılan Malın Maliyeti}}{\text{Ortalama Stok}} \quad 96$$

⁹⁵ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.688.

⁹⁶ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.687.

Ortalama Stok; devre başı ve devre sonu stoklarının toplanıp ikiye bölünmesi ile hesaplanır. Stok Devir Hızı; stokların yılda kaç kez devrettiğini yani stokların nakde dönüşüm hızını gösterir.

Stok devir hızı yüksek olan firmanın nakit döngüsü de hızlı olacağından finansman gereksinimi azalabilir veya kısa süreli olabilir. Aynı nedenle, firmanın daha düşük bir cari oranla çalışması da makul karşılanabilir. Stok devir hızı stoktaki malların kalitesi, satış çalışmalarının verimi, yönetimin etkinliği, malların satış kabiliyeti vb. hakkında fikir edinmek için kullanılabilecek bir mali tahlil aracıdır. Stok devri ne kadar süratliyse, kar toplamı o oranda fazla, stoklara bağlı sermayenin işlerlik derecesi de o derece yüksek olur. Yüksek stok devir hızı firmaya benzer firmalardan daha ucuza satış yapma ve sürümden kazanma olanağı verir. Ancak stok devir hızının yüksekliği stokların tedarik güçlüğü, nakit sıkıntısı gibi nedenlerle yenilenememesi veya stokların yetersiz olması gibi nedenlerden kaynaklanmakta ise, bu durumların varlığında yüksekliğin olumsuz olarak değerlendirilmesi gereklidir.

Stok devir hızının yavaş olması veya yavaşlama eğilimi göstermesinin; stok tutma maliyetinin yükselmesi, firmanın finansman gereksiniminin artması, stokta bulunan malların çeşitli nedenlerle (tüketici zevklerinde değişme, fiziki özelliklerin ve kalitenin bozulması, daha iyi rakip malların ortaya çıkması sonucu) satış kabiliyetini yitirme olasılığının artması gibi riskli ve sakıncalı yönleri vardır. Firmanın aşırı stoğa sahip olması ve stok devir hızının yavaşlığı, kötü ve etkinlikten yoksun bir yönetim varlığını da gösterebilir. Firma başka bir sahada daha verimli olarak kullanabileceği kaynakları stoklara yatırmak suretiyle olası bir gelirden yoksun kalmış olabilir.⁹⁷

$$\text{Stok Devir Süresi (Stok Tutma Süresi)} = 365 / \text{Stok Devir Hızı} \quad 98$$

Stok Devir Süresi, işletmenin stoklarının yıl içerisinde kaç günde bir devrettiği, diğer bir deyişle stokta kaldığı süreyi göstermektedir. Stok devir hızı yüksek olan firmaların stok tutma süreleri, stok devir hızı düşük olan firmalara kıyasla daha az olmaktadır.

⁹⁷ Akgüç, Age., s.132-133.

⁹⁸ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.687.

Stok devir hızının yeterli düzeyi her iş kolu için ayrı ayrı olmak üzere saptanabilir. Aynı firmanın mali analizinde stok devir hızının yıllar itibariyle seyri özellikle incelenmelidir.

- Aktif devir hızı

Net satışlar

$$\text{Aktif Devir Hızı} = \frac{\text{Net satışlar}}{\text{Ortalama Aktif Toplamı}} \quad 99$$

Ortalama Aktif Toplamı

Ortalama aktif toplamı, dönem başı ve dönem sonu aktif toplamlarının 2'ye bölünmesi ile elde edilir.

Firmanın mevcut kaynaklarını, etkin kullanıp kullanmadığının göstergesi olan oran; firmada sermaye ve emek yoğunluğu hakkında bilgi verir. Firmanın aktif yapısı aktif devir hızını belirleyen bir unsur olmaktadır. Şöyle ki, maddi duran varlıkları aktif toplamı içinde önemli paya sahip firmaların ortalama aktif toplamları da çoğunlukla yüksek belirmekte ve aktif devir hızı yavaş olmaktadır. Bu durum karlılığı etkilemekte ve iş riskini yükseltmektedir. Çünkü, bu tür firmalar varlık devir hızındaki yavaşlığın karlılık üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için yüksek kar marjları ile çalışmak durumunda kaldıklarından riskleri de yüksek olmaktadır. Bu nedenle duran varlıkların aktif içindeki payı yüksek olan alanlarda faaliyet gösteren firmaların ürünlerine olan talep önem kazanmaktadır. Çünkü talepteki dalgalanmalara göre aktif büyüklüğünün ayarlanması konusunda firma esnekliği büyük ölçüde azalmaktadır.

Aktif devir hızının yavaş olması firmada tam olarak kullanılmayan varlıkların bulunduğu işaret edebilir. Buna karşın firmanın duran varlıklarını yeniden değerlemeye tabi tutup tutmadığı hususu aktif devir hızını hesaplarken ve yorumlarken dikkate alınmalıdır.

- Ortalama ticari borçların satışların maliyetine oranı ve ticari borçların ortalama tediye süresi

Ortalama ticari borçlar (Önceki Dönem K.V. ve U.V. Ticari Borçlar + Cari Dönem K.V. ve U.V. Ticari Borçlar) / 2 formülü ile hesaplanır.

⁹⁹ Ümit Gücenme, *Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi*, Aktüal Yayınları, İstanbul 2005, s.196.

Ortalama Ticari Borçlar

$$\text{Ortalama Ticari Borçların SMM'ye Oranı} = \frac{\text{Ortalama Ticari Borçlar}}{\text{Satılan Malın Maliyeti}} \times 100$$

Bu oran, ticari borçların satışların maliyeti içerisinde yüksek bir oran oluşturup oluşturmadığını, yani kredili (vadeli) alışların peşin alışlardan fazla olup olmadığını gösterir. Oranın yüksek olması, faaliyetler kapsamında mal alışlarının çoğunlukla kredili (vadeli) olduğuna ve finansman gereksiniminin azaldığına işaret etmekle birlikte firmanın vadesi gelen borçlarını yenilediği ve ödeme gücü içinde bulunduğu durumları da ifade edebilmektedir. Bu durumların hangisinin geçerliği olduğu belirlenmelidir.

Bulunan oranın 365 ile çarpılması sonucu ticari borçların ortalama tediye süresi hesaplanır. Örneğin; oran %40 ise ortalama tediye süresi $0.40 * 365 = 146$ gündür.

- Finansman süresi

$$= \text{Alacakların Ort.Tahsil Süresi} + \text{Stok Tutma Süresi} - \text{Borçların Ort.Tediye Süresi}$$

Finansman süresi; firmanın finansmana ihtiyacı olan gün sayısını vermektedir.

- Öz sermaye devir hızı

Firmanın öz sermayesini verimli kullanıp kullanmadığı hususunda bir gösterge niteliğindedir. Bu oranın yüksek olması iyi olarak yorumlanabilse de, bu yüksekliğin sermaye yetersizliğinden kaynaklanıp kaynaklanmadığına bakmak gerekir.¹⁰¹

Net Satışlar

$$\text{Öz Sermaye Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Ortalama Öz Sermaye}} \times 102$$

¹⁰⁰ Akgüç, Age., s.133.

¹⁰¹ Cahit Yılmaz, *Bilanço Okuma ve Arındırma Teknikleri*, Focus Eğitim ve Danışmanlık, İstanbul 2008, s.53.

¹⁰² Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.688.

Yapılan mali analiz sonucunda firmanın öz sermayesi yeterli bulunmuş ise öz sermaye devir hızının yüksek oluşu firmada sermayenin etkin bir şekilde kullanıldığını anlatmaktadır. Ancak, firmada yabancı kaynak kullanımı yüksek ve öz sermayenin yabancı kaynaklara göre tutarı büyük ölçüde düşük kalmakta ise, oranın yüksek belirmesi öz sermaye yetersizliğine işaret etmektedir. Bu durumda firma, özellikle dönen varlık yönetimine büyük önem vermek, alacak devir hızını yükseltmek, aşırı stok birikiminden kaçınmak, likiditeyi yüksek tutacak bir politika izlemek zorundadır. Stok ve alacakların vadesinde tahsiline önem vermek, öz sermaye yetersizliğinin doğurabileceği sakıncaları hafifletebilecek önlemler olarak görülmektedir. Öz sermayesi yetersiz olan bir firmanın stok ve alacak devir hızları da yavaş ise söz konusu firma; kredilendirme açısından riski fazla olan firmadır.¹⁰³

3.3.3.4.3. Mali Bünye Oranları

- Finansman oranı

$$\text{Finansman Oranı} = \frac{\text{Yabancı Kaynaklar}}{\text{Öz kaynaklar}} \quad 104$$

Finansman oranı; işletmenin öz kaynaklara göre ne oranda borçlandığını gösterir. Literatürde; oranın %100'ü (bire bir) geçmemesi ideal kabul edilmektedir.

Varlıklarının büyük bölümünü öz sermaye ile finanse etmiş olan (finansman oranı 1'den düşük) bir firma, bankalar açısından riski düşük olması sebebiyle tercih edilir. Ancak finansman oranının tek başına değerlendirilmesi geçerli bir ölçü olmayabilir. Bu oranla birlikte yabancı kaynakların yapısı, vadesi, içerisinde ortak fonlarının bulunup bulunmadığı, alınan avansları içerme durumu, firmanın iş hacmi ile uyumlu olup olmadığı gibi hususlar yanında öz kaynakların içinde ödenmemiş sermaye payının bulunup bulunmadığı, öz sermayenin nakden artırılıp artırılmayacağı gibi hususlar da göz önünde bulundurulmalıdır.

- Toplam yabancı kaynaklar / aktif toplamı¹⁰⁵

¹⁰³ Akgüç, Age., s.139.

¹⁰⁴ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.687.

¹⁰⁵ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.687.

Kaldıraç veya borçlanma oranı olarak da adlandırılan bu oran, firmanın varlıklarının % kaçının yabancı kaynaklar ile finanse edildiğini göstermektedir. Firmanın yabancı kaynak kullanım düzeyi; faaliyet gösterdiği iş kolu, varlık dağılımı, borçlanmanın niteliği ve amacı gibi etmenler göz önünde tutularak değerlendirilmelidir. Oranın yüksek seviyede olması firmanın faiz ve anapara edimlerini yerine getirmede zorlanabileceği, kredi verenler açısından riskin yüksek olduğuna işaret olabilmekte, firmanın daha maliyetli ve daha ağır şartlarla borçlanma zorunluluğu ortaya çıkabilmektedir.

- Öz kaynaklar / pasif toplamı ¹⁰⁶

Öz kaynakların pasif toplamına oranı; aktiflerin % kaçının işletme sahip ortakları tarafından finanse edildiğini göstermektedir. Oranın yüksek olması, firmaya kredi verenlerin emniyet marjının yüksek olduğunu göstermektedir.

- K.V. yabancı kaynaklar / öz kaynaklar ¹⁰⁷

Firmanın öz kaynaklarının % kaç oranında kısa vadeli borç yükümlülüğü olduğunu göstermektedir. Firmanın borç/öz kaynak oranının yüksekliği kısa vadeli yabancı kaynaklarının fazlalığından kaynaklanıyor ise, bu durumdaki firma daha riskli olarak yorumlanır.

- K.V. mali borçlar / öz kaynaklar

Firmanın öz kaynaklarının % kaç oranında kısa vadeli mali borç yükümlülüğü olduğunu göstermektedir.

- Toplam mali borçlar / pasif toplamı

Toplam kaynakların % kaçının, mali borçlardan oluştuğunu ifade eder. Oranın yüksekliği firmanın işletme dışı kaynak olarak daha çok banka kredisi ve diğer mali borçlara başvurduğunu göstermektedir.

- Duran varlıkların öz kaynak ve uzun vadeli yabancı kaynak toplamına oranı

Duran Varlıklar / (U.V.Y.K.+ Öz Kaynak)

¹⁰⁶ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.687.

¹⁰⁷ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.687.

Duran varlıklar toplamının prensip olarak öz kaynaklarla karşılanması gerekir. Öz kaynakların yetersiz kaldığı durumlarda uzun vadeli yabancı kaynaklardan da yararlanılabilir. Bulunan oran; öz kaynak ve uzun vadeli yabancı kaynakların duran varlıklara bağlanmış olan kısmını verir.

3.3.3.4.4. Karlılık Oranları

Kar elde etmek, işletmenin temel amaçlarından biridir. Mali tablolarda işletmenin elde ettiği karlar gösterilmektedir. Bir işletmenin elde ettiği kar ile ilgili bir değerlendirmede bulunabilmek için, genel ekonomik koşullar, işletmenin faaliyet gösterdiği sektör ve hatta yörenin ekonomik durumu, aynı faaliyet kolandaki diğer işletmelerin kar durumları, işletme sermayesinin alternatif alanlarında kullanılması durumunda sağlayacağı muhtemel gelir ve geçmiş yıllarda firma karının göstermiş olduğu eğilim gibi faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekir.

- Brüt satış karının net satış tutarına oranı

$$\text{Brüt Satış Karının Net Satış Tutarına Oranı} = \frac{\text{Brüt Satış Karı}}{\text{Net Satışlar}} \quad 108$$

Firmanın brüt kar marjını ortaya koymaktadır. Oranın yükselme eğiliminde olması firma açısından olumlu olarak değerlendirilir. Orandaki yükselme satışların, satışların maliyetinden daha hızlı arttığını veya daha yavaş azaldığını ifade etmektedir.

- Dönem karının net satışlara oranı

İşletmenin vergi öncesi karının net satışlarının yüzde kaçını oluşturduğunu ortaya koyan söz konusu oranın yüksek olması ve yükselme eğilimi göstermesi firma için olumlu bir gelişmedir. Firmanın karlılık durumunu daha net bir şekilde görebilmek için aynı oran (Vergi Sonrası Kar) net kar için de benzer şekilde hesaplanabilir.

$$\text{Bilanço Karlılığı} = \frac{\text{Dönem Karı (Vergi Sonrası Kar)}}{\text{Net Satışlar}} \quad 109$$

¹⁰⁸ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.688.

¹⁰⁹ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.688.

- Faaliyet karı / finansman gideri

$$\text{Faiz Karşılama Oranı} = \frac{\text{Faaliyet Karı}}{\text{Finansman Gideri}} \quad 110$$

Firmanın faizleri karşılama gücünü göstermektedir.

- Faaliyet karının net satış tutarına oranı

$$\text{Faaliyet Karının Net Satış Tutarına Oranı} = \frac{\text{Faaliyet Karı}}{\text{Net Satışlar}} \quad 111$$

Firmanın esas faaliyetlerinin ne ölçüde karlı olduğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak oranın yüksek olması ve yükselme eğilimi göstermesi, firma yönünden lehe yorumlanabilecek bir gelişme ¹¹² olmakla birlikte; oranla ilgili değerlendirme yapmadan önce aynı firmanın geçmiş dönemlerindeki oranları ile aynı sektörde faaliyet gösteren benzer niteliklere sahip diğer şirketler ile kıyaslama yapmak daha doğru bir sonuca ulaşmaya yardımcı olur.

- Net karın aktif toplamına oranı

$$\text{Aktif Karlılığı} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Aktif Toplamı}} \quad 113$$

İşletmenin kaynaklarını ne ölçüde karlı kullandığını saptamaya yarar. Oran ne derece yüksek olursa, kaynaklar da o derece karlı kullanılmış demektir.

- Net karın öz kaynaklara oranı

Öz kaynakların karlılığını ifade eden söz konusu oran ne kadar yüksek olursa sermaye sahiplerinin firmaya temin ettiği fonların karlılık derecesi de o kadar yüksektir.

¹¹⁰ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.689.

¹¹¹ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.689.

¹¹² Cahit Yılmaz, Age., s.53.

¹¹³ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.689.

Bir başka deyişle oran, işletme sahipleri tarafından sağlanan kaynağın bir birimine düşen kar payını gösterir.

$$\text{Öz Sermaye Karlılığı} = \frac{\text{Net Kar}}{\text{Öz Sermaye}} \quad 114$$

İşletmenin yeni yatırımları, geçmiş veya gelecek yıllara ait giderlerin incelenen yılda gösterilmesi gibi nedenlerden dolayı öz sermaye karlılığı düşük belirmiş ise, bu durum normal karşılanabilir. Yani, yorum yapılırken orandaki düşüklük ya da düşme eğiliminin nedenleri tam olarak belirlenmeli ve analiz edilmelidir. Oranın yüksek olduğu, ancak borç yükü de çok olan firmalara ihtiyatla yaklaşılmalıdır. Yine, oranın yüksek çıkmasının nedeni net karın yüksekliğinden kaynaklanıyor ise net karın daha çok işletmenin esas faaliyetleri sonucu mu elde edildiği yoksa olağan veya olağanüstü diğer gelirlerden mi elde edildiği iyi araştırılmalıdır.

Firmanın aktif ve öz kaynak karlılığı aynı zamanda yönetimin başarısını da yansıtmaktadır.

3.3.3.4.5. Büyüme Oranları

- Reel aktif büyüme oranı:

$$\text{Reel Varlık Artışı} = \frac{\text{Cari Dönem Aktif Toplamı} - \text{Bir Önceki Dönem Aktif Toplamı}}{\text{Bir Önceki Dönem Aktif Toplamı}} \cdot (1 + \text{Enflasyon Oranı}) - 1$$

Oran varlık toplamındaki reel gelişimi göstermektedir.

- Satışlardaki reel büyüme oranı:

Oran net satışların enflasyon karşısındaki gelişimi göstermektedir. Oran ile ilgili değerlendirme yapılırken firmanın satış fiyatları, maliyet yapısı ve üretim ile satış miktarlarının göz önünde bulundurulmasında fayda vardır.

¹¹⁴ Ceylan, Gören, Ceylan, Işık, Sonkan Önen, Yalçın, Age., s.688.

$$\text{Reel Net Satış Artışı} = \frac{\text{Cari Dönem Net Satış Toplamı} - \text{Bir Önceki Dönem Net Satış Toplamı}}{\text{Bir Önceki Dönem Net Satış Toplamı}} \cdot 100$$

3.4. KREDİNİN TAHSİSİ

Bankacılık Kanunu, kredi açma yetkisini yönetim kuruluna vermiştir. Ancak, yönetim kurulunun bu yetkisini kredi komitesine veya genel müdürlüğe devredebileceğini de hükme bağlamıştır. Uygulamada bankaların genel müdürlük birimleri kendisine devredilen kredi açma yetkisini bazı limitler dahilinde bölge başkanlıkları veya şubelerine devretmekte olup, belirlediği limitlerin üstündeki talepleri ise bizzat değerlendirmektedir.

3.4.1. Kredi Açılması ve Kullanılmasına İlişkin Engeller

3.4.1.1. Yasal Engeller

Kredi açılmasına ve kullanımına ilişkin esaslar başta bankalar kanunu olmak üzere bu hususları düzenleyen ilgili kanun, kararname ve yönetmelik hükümlerine tabi olup, bu doğrultuda işlem yapılır. İlgili kanun ve düzenlemelerde yer alan hükümlere aykırı olarak kredi açılmaz ve kullanılamaz. Bankalar kanunu , bir gerçek veya tüzel kişiye verilebilecek kredi limitlerini belirlediği gibi, bazı tür kredilerin verilmesini (örneğin taşınmaz mal ticareti için kredi) yasaklamakta ve kabul edilebilecek güvenceler konusunda sınırlamalar getirebilmektedir.¹¹⁵ Örneğin, bankalar kanunu bir işletmenin mali verileri dikkate alınmadan bir banka tarafından o işletmeye verilebilecek kredi tutarını sınırlamakta ve buna hesap durumu aranmaksızın kredi limiti ismini vermektedir. Aynı şekilde, bankaların kullanılabileceği kredileri öz kaynaklarına göre belirlenen sınırlamalar getirilmiştir. Örneğin, bankalarca bir gerçek ya da tüzel kişiye veya bir risk grubuna kullanılabilecek kredilerin toplamı öz kaynakların yüzde yirmibeşini aşmamaktadır.

¹¹⁵ Akgüç, Age., s.252.

3.4.1.2. İdari Engeller

Bankalarca belirlenen, aşağıda belirtilen ¹¹⁶ durumların varlığı halinde firmalara ticari kredi açılmamaktadır. Kredi açıldıktan sonra bu durumların meydana gelmesi halinde ise yeni kredi kullanırlımayacağı gibi, riskin tasfiyesi yoluna gidilmektedir.

1- Ticari işletmesi bulunmayanlara ve fiilen ticari işlerle iştigal etmeyenlere (kamu kurum ve kuruluşları, kooperatifler, odalar, dernekler, sendikalar vb. kanunla kurulmuş kuruluşlara verilecek krediler hariç),

2- Ticari faaliyeti gereği üye olması gereken Ticaret Sicili, Ticaret Odası, Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Sicili, Esnaf ve Sanatkarlar Odası ile benzeri oda, dernek ve kuruluşlardan birine kayıtlı olmayanlara,

3- Devlet taahhütlerine girmeleri yasaklananlara (yeniden itibarını kazananlar hariç), iflas ve konkordato ilan edenlere, ticaretten men edilenlere,

4- Vergi, gümrük ve diğer parasal suçlardan, kaçakçılıktan ağır hüküm giymiş olanlara,

5- Kanun, kararname, tebliğ v.s. ile yasaklanmış malların ticareti, alım ve satımı ile uğraşanlara,

6- Kendilerine vasi tayin edilmemiş olup, medeni haklarını kullanma ehliyetine sahip olmayanlar veya mahkeme kararıyla bu haktan yoksun kılınanlara,

7- Çek kullanım yasağı bulunanlara ve/veya karşılıksız çek ve senet protestoları süreklilik arz eden ve/veya karşılıksız çek/ açık senet protestoları bulunan müşterilere (yapılan son istihbaratın olumlu olduğu durumlar hariç),

8- Negatif Nitelikli Ferdi Kredi ve Kredi Kartı Riskleri Listesi'nde yer alanlara,

9- Öz kaynaklarını yitirmiş olanlara,

10- Ticari deneyimi olmayan veya mevcut bir firmanın devamı niteliğinde olmayan yeni kurulmuş firmalara (Bazı bankalarda iş kurma için kredi kullanırlılabilmektedir. Uygulamada moraliteleri yerinde olanlara teminat mektubu

¹¹⁶ Erel, Özbek, Yüceer, Bodur, Elma Atmaca, Canefe Yalız, Age., s.27.

kredisi kullanılabilmektedir) (Proje finansmanına, iş ortaklığına, konsorsiyuma proje bazlı olarak yetki limitleri çerçevesinde kredi açılabilir/kullanılabilir.)

11- Riskleri donuk alacak haline gelenlere (Kredileri Tasfiye Olunacak Alacaklar Hesabında bulunanlara),

3.4.1.3. Diğer Engeller

- 1- Kredi talebinin firmanın yetkili organınca yapılmamış olması,
- 2- Firmanın mali verilerinin talepte bulunduğu krediyi geri ödemeyeceğine dair izlenim oluşturmaması,
- 3- Kredi talebinin bankaca kabul edilebilir ekonomik bir nedene dayanmaması,
- 4- Talep edilen kredi türü ve tutarının firma faaliyeti ve faaliyet hacmi ile uyumsuz olması,
- 5- Firmaca talep edilen vadenin bankanın kabul edebileceği vadeden uzun oluşu,
- 6- Firmanın borç yükünün fazla olması,
- 7- Firmanın ve ortaklarının istihbari olumsuzlukları,
- 8- Firma yönetiminin yöneticilik fonksiyonlarının gereğini yerine getirebileceği konusunda kuşkunun bulunması,
- 9- Firmanın faaliyet gösterdiği sektörün riski yüksek bir sektör oluşu,
- 10- Firmanın mali verilerinin gerçeği yansıtmaması, firmadan edinilen bilgilerin çelişkili ve sağlıklı oluşu sonucu firmaya güven duyulmaması,
- 11- Krediye teminat verilememesi veya teminatların tutar ve/veya nitelik olarak yetersiz oluşu,
- 12- Projeli yatırım veya uzun vadeli işletme kredisi taleplerinde, gelecek dönemlerde yaratılacak fonların kredinin geri ödenmesinde yetersiz kalma olasılığının yüksek oluşu,

13- Bankanın kredi talebinin geldiği sektör veya kredi türü ile ilgili kredi limitinin dolu olması, daha genel bir deyişle bankanın olanaklarının kredi talebini karşılamaya elverişli olmaması,¹¹⁷

14- Firmanın, bankada kredinin belirli oranında mevduat bulundurmayı kabul etmemesi (bankanın öngördüğü tutarda telafi edici balans bulundurmaması) veya kredinin verimini yükseltecek şekilde bankaya ek gelir temin edecek işler sağlamaması, kredinin veriminin düşük düzeyde kalmasıdır.¹¹⁸

3.4.2. Firmanın Finansman İhtiyacı Nedenleri

Firmalarda finansman ihtiyacı doğuran başlıca nedenler aşağıda belirtilmiştir.¹¹⁹

a) Firmanın hızla büyümekte oluşu,

Alacakları, stokları, para mevcudu ve sabit değerlerinde artışa yol açarak finansman gereksinimi doğurabilir.

b) Firmanın zarar etmesi veya karlılığın yetersiz oluşu,

Firmanın zarar etmesi, işletme sermayesini azaltan etmenlerden biridir. Sorun yalnız, firmanın fon ihtiyacının, zarar etmesinden doğduğunu saptamak değil, zararın nedenini de ortaya koymaktır. Firmanın zarar etmesi:

(i) Ekonomik hayattaki durgunluktan,

(ii) İlgili sektörlerdeki geçici bir nedenden,

(iii) Hükümetlerce izlenen politikaların firma üzerindeki olumsuz etkilerinden,

(iv) Yönetim hatalarından,

(v) Firmanın rekabet gücünün azalmasından

(vi) Firmanın durgun hatta gerileyen bir endüstri kolunda faaliyette bulunmasından,

(vii) Doğal yıkımlardan doğabilir.

¹¹⁷ Akgüç, Age., s.251.

¹¹⁸ Akgüç, Age., s.251.

¹¹⁹ Akgüç, Age., s.3.

c) Firmanın aşırı ölçüde kar dağıtımı yapması veya firmadan büyük ölçüde kıymet çekilmesi,

d) Firmanın duran varlıklara yapmış olduğu yatırımları kısa vadeli fonlarla karşılaması,

e) Mevsimlik hareketler

Özellikle iş hacimleri mevsimlik hareketlerin etkisi altında bulunan firmaların, faaliyetlerinin canlı olduğu dönemlerde finansman ihtiyaçları artmakta ve stokların satıldığı ve alacakların tahsil edilmediği dönemlerde de azalmaktadır.

f) Vurgunsal amaç (spekülasyon),

g) Mevcut bir borcun ödenmesi,

Vadesi gelmiş veya yaklaşmış bir borcun ödenmesi zorunluluğu ilgili firmayı yeni finansman kaynakları bulmaya, yeni krediler aramaya itebilir.

h) Sermaye taahhüdünün yerine getirilmesi,

Firma, sermayesine katıldığı (iştirak ettiği) bir ortaklığa karşı olan sermaye yükümlülüğünü yerine getirebilmek için kredi isteminde bulunabilir.

1) Satın alınmak istenen bir varlığın finansmanı içindir.

3.4.3. Kredi Onayının Hazırlanması

Kredi komitesinin bir kredi talebini değerlendirmeye alabilmesi için öncelikle kredinin yasal bir engel veya bankanın mevzuatı ve kredilendirme politikaları gibi idari bir engele takılmaması gerekmektedir. Kredi talebinde bulunan müşteri ile görüşme, kredi talebinin içeriğinin netleştirilmesi, gerekli bilgi ve belgelerin temin edilmesi, kredi müşterisinin risk analizinin yapılması sonrasında kredi dosyası yetki limitlerine göre, kredi tahsis veya red kararını verecek olan şube, bölge veya genel müdürlük kredi komitesine sunulur.

Kredi açılması ve kullandırılmasına ilişkin engellere takılmayan kredi talepleri kredi komitesince değerlendirerek müşteri lehine açılacak kredi türleri, limit, vade, alınacak teminat türleri, değerleri gibi kredi kullandırım koşullarını belirlenir ve kredinin onayı hazırlanır. Kredinin onaylanması için kredi komitesinin kredi kararını oy birliği ile alması esastır.

Kredi onayı, kredinin geri dönüşünü sağlamlaştıracak şekilde ve müşteri taleplerini de karşılayacak şekilde yapılmamıştır. Kredi tutarının müşterinin karşılayabileceği mali gücün üstünde tutulmaması, geri ödemelerinin rahatlıkla sağlanabileceğinden emin olunan bir ödeme planına bağlanması, dolayısıyla vadenin uzun ya da kısa değil gereken uzunlukta ayarlanması, kredinin müşterinin faaliyet konusu ile uyumlu olması gibi hususları göz önünde bulundurarak verilmelidir. Aksi takdirde yanlış kredilendirme kararı, kredinin baştan sorunlu hale gelmesine neden olabilir.

3.5. TAHSİS OLUNAN KREDİNİN KULLANDIRIMI

Müşteriler lehine tahsis edilmiş kredi limiti olmadan, kredi onayı verilmeden, ilgili kredi sözleşmesi düzenlenmeden, kredi kullandırım koşullarında belirtilen teminatlar alınmadan, özel ve genel kullandırım koşulları yerine getirilmeden kredi kullandırılmaz.¹²⁰

3.5.1. Sözleşmenin Düzenlenmesi

Kredilendirme sürecinin tahsis aşamasında yer alan ve kredi komitesince kredi kullandırım koşullarının belirlendiği kredi onayında yer alan şartlar sağlanmadan kredi kullandırılmaz. Öncelikle kredi sözleşmesinin düzenlenmesi gerekmektedir. Kredi sözleşmeleri, banka ile kredi müşterisi arasında bir dizi kısıtlayıcı kurallar koyan anlaşmalardır.¹²¹ Kredi sözleşmeleri bankaların genel müdürlük birimlerince hazırlanan matbu nitelikte olan evraklardır. Sözleşmede yer alan olumlu hükümler olarak adlandırılan hükümler, kredi müşterisinin düzenli olarak yapmayı taahhüt edeceği şartları belirlemektedir. Örneğin, faiz ve anapara borcunun belirlenen koşullara göre uygun olarak ödenme, mali tabloların bankalara düzenli olarak verilme gibi taahhütler sözleşmede yer alan olumlu hükümlerdendir. Olumsuz sözleşme hükümlerinde ise bankanın kredi müşterisinin faaliyetlerinin denetimini yapmasına hatta firma faaliyetlerini kısıtlamasına imkan sunulmaktadır. Müşterinin kar dağıtım yapmasının, yeni bir yatırımda bulunmasının önlenmesi veya önceden belirlenmiş şartların gerçekleşmesi halinde kredinin geri çağırılması gibi hükümler olumsuz sözleşme hükümlerinin birer örneği olarak sıralanabilir.

¹²⁰ Erel, Özbek, Yüceer, Bodur, Elma Atmaca, Canefe Yalız, Age., s.71.

¹²¹ Aras, Age., s.64.

Kredi sözleşmeleri, kredi vadeli olsa dahi süresiz olarak düzenlenir. Kredi sözleşmelerinde kredi borçlusu ve varsa müşterek borçlu ve müteselsil kefillerin ad soyad, adresleri, borç miktarları ve sözleşme içeriğinin okunup anlaşıldığına dair beyanları açıkça belirtilmek suretiyle, tarih kaydedilerek imzaları alınır.

Tüzel kişilerde yapılacak işlemlerde, tüzük ve ana sözleşmelerine, ticaret sicil gazetesine ve varsa değişikliklerine bakılmak suretiyle, tüzel kişiliği temsile yetkili olanların belirlenmesi gerekmektedir. Bu incelemede, temsil yetkisinin miktar, işlem türü vb. hususlar açısından sınırlandırılmış olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.¹²²

Gerçek kişilerde imzanın el ile atılması kuraldır. Kredi lehdarı ve kefilleri, sözleşme ve taahhütnameleri vekilleri aracılığıyla imzalattıyorsa, bu durumda noter tarafından res'en düzenlenmiş uygun bir vekaletname aranması şarttır. Bu vekaletnamede; vekilin kredi lehdarı veya kefil adına bu kapsamda sözleşme ya da taahhütnameyi imzalamaya tam yetkili olduğunun, vekilin kefalet verebileceğinin ve verebileceği kefalet tutarının açıkça gösterilmesi, ayrıca sözleşmenin üzerine "vekaleten" ibaresi ve vekilin adı ve soyadının yazılması ve imzasının yanı sıra vekaletnameyi düzenleyen noterin ismi, vekaletnamenin tarih ve numarası sözleşmeye not edilir. Vekaletnamede açıkça vekilin kefil olmaya yetkili olduğu yazılmamışsa vekilin vekalet veren adına atacağı kefalet imzası kabul edilmemelidir.¹²³

Tacirlerin ticari işletmeleri ile ilgili işlemlerinde imzaladıkları sözleşmelerin geçerli olması için imzanın mutlaka ticaret ünvanı altında atılması zorunludur.¹²⁴

Kredi kullandırımını gerçekleştirecek olan şubenin ismi yazılarak şube yetkililerince de imzalanan sözleşmede müşterinin bankadaki müşteri numarası bilgisi de dahil olmak üzere ilgili boşluklar doldurulur.

Kredi sözleşmesinde yazı ve rakamların okunaklı bir şekilde yazılmasına ve sözleşme üzerinde şüphe uyandıracak herhangi bir silinti veya kazıntı olmamasına özen gösterilmelidir.

Kredi sözleşmeleri genel olarak düzenlendikleri için kullanılacak kredi türüne sözleşmeye bazı metinlerin eklenmesi gerekebilir. Bu ek metinlere alonj denilmektedir.

¹²² Yazganoğlu, Doğan, Mandacı, Bodur, Dabağ, Demirtaşoğlu, Özeler, Koçu, Yavuzoğlu, Age., s.45.

¹²³ Yazganoğlu, Doğan, Mandacı, Bodur, Dabağ, Demirtaşoğlu, Özeler, Koçu, Yavuzoğlu, Age., s.45.

¹²⁴ Yazganoğlu, Doğan, Mandacı, Bodur, Dabağ, Demirtaşoğlu, Özeler, Koçu, Yavuzoğlu, Age., s.45.

Kredi müşterisine yabancı para cinsinden bir kredi limitinin tahsis edildiği durumlarda kredi sözleşmesinin de krediye konu olan yabancı para cinsinden düzenlenmesi gerekmektedir.

Düzenlenen kredi sözleşmelerinin bir nüshası da müşteriye verilmekte olup, banka nüshası kasalarda muhafaza edilmektedir.

3.5.2. Teminatların Alınması

Müşterinin borcunu ödeyememesi durumunda, teminatlı bir kredide bankanın teminatı nakde dönüştürerek kredinin kapatılmasında kullanmaya hakkı vardır.¹²⁵ Kredi komitesince kredinin onayında açıkça belirtilen teminatlar gerekli marj oranları da sağlanarak ve teminat açığına yer verilmeksizin alınmalıdır.

Krediye ilişkin alınan teminatın niteliği ve müşterinin borcunu ödeyememe durumuna düşmesi halinde nasıl kullanılacağına ilişkin esaslar kredi sözleşmesinde belirtilir. Ayrıca, teminatın kredinin kapatılmasında kullanılmasına ilişkin gerekli dökümanlar hazırlanır. Bu aşamada, banka tarafından teminat olarak alınan değerlerin mevcudiyetine ve belirtilen değerde olup olmadığına ilişkin gerekli araştırmalar yapılır.

126

Örneğin kredinin teminatını taşıt rehni oluşturmakta ise taşıtın kasko değeri veya proforma fatura bedeli, araç üzerinde başkaca bir kısıtlayıcı hak bulunup bulunmadığı araştırılır. Kredi teminatı olmaya uygun araç üzerine banka lehine rehin tesis edilip, rehin tesisi e-devlet uygulaması veya trafik tescil şube müdürlüğünün cevabı yazısı yollarından biri ile teyit edilir.

Kredinin teminatı kefalet ise kredi sözleşmesinde kefillerin müşterek borçlu ve müteselsil kefil olarak kefalet imzaları sağlanır. Kefil ile alacaklı arasında yapılan bir sözleşme ile kefil, borçlunun borcunu ifa etmemesi halinde alacaklıya karşı şahsen sorumlu olacağını, yani kendisinden borcun ifasının talep edilebileceğini kabul etmektedir.¹²⁷

Kredinin teminatının gayrimenkul ipoteği olması durumunda teminata alınacak gayrimenkulün değeri, banka teknik personeli, belediye teknik elemanları veya

¹²⁵ Aras, Age., s.62.

¹²⁶ Aras, Age., s.63.

¹²⁷ Demir, Batum, Çapın, Özdemir, Pank, Yılmaz, Age., s.43.

gayrimenkul değerleme şirketi elemanlarınca ekspertiz yapılmak suretiyle tespit edilir. İlgili gayrimenkul üzerinde herhangi bir kısıtlayıcı hak olup olmadığı ilgili tapu müdürlüğü ve belediye nezdinde araştırılır. Teminat olarak alınması uygun bulunan gayrimenkul üzerine banka lehine birinci dereceden faydalanılarak ipotek işlemi tesis edilir. Tapunun ipotek tesis yazısı ve rehin senedinin şubeye ulaşmasını müteakip kredi kullandırılır.

Kredinin teminatı çek/senet ise banka mevzuatında yer alan hususlar göz önünde bulundurularak, gerçek ticari işlemten doğma çek/senetler gerekli marj oranları da dikkate alınarak teminata alınır.

Nakit mevduat rehni gibi teminatlarda ise, kredi kullandırılmadan önce ilgili hesap üzerine bloke konulmalıdır.

Kredinin teminatını kredi müşterisinin kamu kurum ve kuruluşları ile güvenilirliği yüksek diğer kuruluşlar nezdindeki hak edilmiş ancak henüz ödenmemiş alacakları oluşturacak ise, öncelikle ilgili kurum veya kuruluş nezdinde böyle bir alacağın olup olmadığı, alacak üzerinde başkaca öncelikli hak bulunup bulunmadığı resmi bir yazı ile teyit edilir. Cevabın olumlu olması halinde noter kanalıyla alacak üzerinde temlik işlemi gerçekleştirildikten sonra kredi kullandırılır.

Kredinin teminatsız kalmasının önlenmesi amacıyla, kredi teminatını oluşturan değerler bedelleri müşteriden tahsil edilmek koşuluyla sigorta ettirilir. Sigorta poliçelerinin üzerine ilgili banka ve şubesinin ismi yazılmak suretiyle dain-i mürtehin (rehinli alacaklı) sıfatı sağlanır. Sigorta poliçelerinin sigorta bitiş süreleri takip edilerek kredi vade süresince poliçelerin yenilenmesi sağlanır.

3.5.3. Kredinin Fiyatlandırılması

Banka bilançosunda varlıklar içinde yer alan en çok gelir sağlayıcı kalemi krediler oluşturmaktadır. Bu nedenle, kredilerin faiz ve komisyonlarının belirlenmesi bankaların karlılığını belirlemede en önemli unsur olmaktadır. Bir kredinin banka açısından verimli olarak değerlendirilebilmesi için; bankanın o kredi anlaşmasından elde edeceği gelirler ile ödünç olarak verilen paranın zaman değerini de kapsayan kredinin maliyetlerini ve kredinin risk primi veya bankanın kar payı olarak adlandırılan farkı karşılayabilmesi gereklidir.

Bir kredinin fiyatlandırılması yapılırken aşağıda yer alan unsurlar dikkate alınmaktadır:¹²⁸

- Banka politikası,
- Fonlama maliyeti,
- Kredi vadesi,
- Teminat,
- Geri ödeme koşulları,
- Müşteri verimliliği,
- Risk,
- Rekabet,
- Kredi portföy yapısı,
- Satış maliyeti.

Nakit kredilerde fiyatlama, faiz oranındaki fiyatlama ile genellikle taksitli kredi gibi bazı kredi türlerinde bulunan komisyon oranının fiyatlanması suretiyle yapılmakta olup, faiz oranı belirlenirken fon maliyetine bir kar marjı eklenmektedir.

Nakit kredilerden farklı olarak, gayrinakdi krediler, nakit krediler gibi para vermek şeklinde değil, firmalara şartlı kefil olmak yoluyla kullandırılan kredilerdir. Nakit çıkışı gerektirmedikleri için de maliyetleri fon maliyeti değil, yarattıkları riske ve sermaye yeterlilik rasyosuna bağlı olarak alınması gereken sermaye maliyetidir. Gayrinakdi kredili işlemlerde fon maliyeti olmadığı için verilen taahhüt yani alınan riskin boyutu fiyatlandırmayı belirler. Bu kredilerin getirisi alınan komisyonlardır. Belirlenen risk primi komisyon olarak tahsil edilir ve bu komisyon işlem maliyetlerini de kapsayacak şekilde belirlenir.¹²⁹

Firmaya uygulanacak fiyatı belirleyecek bankalar, kredi türünü, pazardaki bilgi akışını ve müşterinin pazarlık gücünü dikkate almak durumundadır. Özellikle faize karşı duyarlı müşterilerin alternatif kaynaklar arayışları, bankaların kredi fiyatını belirlemede

¹²⁸ Günay, Akaya, Ceyhan, Age., s.48.

¹²⁹ Günay, Akaya, Ceyhan, Age., s.50.

daha çok özen göstermelerini gerektirir.¹³⁰ Banka kendi açısından fiyatı belirlese de, rekabet ortamında diğer bankaların müşteriye tekliflerine göre veya müşteriyle karşılıklı pazarlık sonucu anlaşılan fiyatlama kullanılmaktadır. Müşteriler, genellikle düşük fiyatlamayı tercih etmekle birlikte ihtiyaç duydukları hizmeti alabildikleri bankaları küçük fiyat farkları için terk etmemektedirler. Ayrıca, bankanın da her bir kredi işleminden elde edeceği geliri maksimum seviyede tutmaktan ziyade, mevduat, diğer bankacılık işlemleri, diğer kredi ürünleri gibi müşteriye bir paket halinde sunacağı hizmetlerden toplamda maksimum geliri hedeflemesi müşteri ile ilişkilerin sürekliliği açısından öne çıkan bir husus olmaktadır.

Bankaların müşterilerini kredilendirmede fiyatın yanı sıra müşterinin banka ile olan süreli ilişkileri önemli bir rol oynamaktadır. Diğer koşullar sabit iken müşteri açısından düşük bir faiz farkı için uzun süreli iş bağlantılarına son vermek yarar sağlamaz. Bankalar açısından düşük fiyat politikası da daha ziyade yeni müşterilerin portföye alınmasında önemli bir rol oynar. Müşteriyi uzun süre tutabilmede bankanın hizmet sunum kapasitesi daha önemlidir.¹³¹

3.5.4. Kredinin Kullandırımı

Kredi sözleşmesi düzenlendikten, gerekli teminatlar alındıktan ve kredi fiyatlaması gerçekleştirildikten sonra kredi kullandırmaya hazır hale gelmiş olmaktadır. Kredinin kullandırımı nakit kredide nakdin firma hesaplarına intikalı, gayrinakit kredilerde teminat mektubunun verilmesi, çek karnesinin teslimi gibi işlemler gerçekleştirilmek suretiyle yapılır. Bu işlemlerin kayda alındığı muhasebe fişlerine kredi borçlusunun kaşe ve imzası da alınmaktadır.

Kredi kullandırmalarında belirlenen limitin ve kredi türünün dışına çıkılmaması gerekmektedir.

Taksitli kredi gibi kredilerde kredi kullandırımı bir kez yapılmakta ve işlem tamamlanmaktadır. Ancak, borçlu cari hesap şeklinde işleyen krediler ile gayrinakdi kredilerde birden fazla kullandırım söz konusu olabilmektedir. Bu tür kredilerde yeni kullandırım esnasında kredi açılması ve kullandırılmasına engel oluşturan durumların

¹³⁰ Niyazi Berk, *Bankacılıkta Kredi Pazarlama*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No.149, 1988, s.29.

¹³¹ Niyazi Berk, *Bankacılıkta Kredi Pazarlama*, s.31.

ortaya çıkması ve tespiti halinde veya gerçek kişi kredi müşterisinin vefatı halinde kredi kullandırımı yapılmayarak mevcut risklerin de tahsili ve tasfiyesi yoluna gidilir. Aynı şekilde, piyasadaki olumsuz ekonomik gelişmelerin müşterinin durumunda da olumsuz etki yapması, müşterinin riskli hale gelmesi veya öngörülen riskinin yükselmesi, kredinin tahsilinin güçleşeceği yönünde kanaat oluşması gibi durumlarda da yeni kredi kullandırımı yapılmayabilir.

Ayrıca vadesi gelmiş bir kredinin yeni bir kredi kullandırılarak tahsil ve tasfiyesi yapılmaz.

3.6. KREDİNİN İZLENMESİ

Bankalar, kredileri nedeniyle maruz kalınacak riskleri ölçmek, karşı tarafın mali gücünü düzenli olarak analiz etmek ve izlemek, gerekli bilgi ve belgeleri temin etmek ve bunlara ilişkin esasları belirlemek zorundadır. Kredi müşterileri bu çerçevede konsolide ve konsolide olmayan bazda istenilen bilgi ve belgeleri bankalara vermekle yükümlüdür. (Bankalar Kanunu Madde 52)

Kredinin izlenmesi, bankalar kanunu gereği zorunluluk olduğu kadar banka açısından da faydalı bir süreçtir. Kredilerin izlenmesi, kredinin herhangi bir ödenmeme olasılığının önceden görülerek tedbir alınmasını sağlar. Zira, kredilerin izlenmesi, kredi riskini azaltmakta ve bankanın riski kontrol etmesini sağlamaktadır.¹³² Kredi izlenmemesi kredinin kaderi ile baş başa kalmasına neden olurken, geri ödenmeme olasılığını da yükseltmektedir. Kredi izleme bir defa yapılan bir işlem olmamalı, kredi riski tasfiye edilene kadar devam eden bir süreç olmalıdır. Kredinin devamlı surette izlenmesi bankaya geri dönüş ihtimali yüksek kaliteli bir aktif yapı imkanı sunmaktadır.

Kredili müşterilerin kullandığı kredi taksitli kredi ise taksit ödemelerinin zamanında yapılıp yapılmadığı, borçlu cari hesap şeklinde işleyen kredilerde faiz tahsilat dönemlerinde sıkıntı yaşanıp yaşanmadığı, aynı şekilde kredinin seyyaliyet ilkesine uygun olarak krediye anapara geri ödemesi yapılıp yapılmadığı veya ne sıklıkla, ne tutarlarda geri ödemelerde bulunulduğu, teminat mektubu gibi kredilerde komisyon alacaklarının zamanında ödenip ödenmediği gibi hususlar yakından takip edilmesi gereken noktalardır. Kredi hesaplarındaki izleme kadar müşterinin mevduat hesaplarındaki nakit akışları önemli izleme kriterleri arasında yer almaktadır.

¹³² Aras, Age., s.66.

TCMB risk bildirimleri aylık olarak düzenli takip edilmeli, müşterinin kullandığı kredi tür ve tutarlarında, çalışılan banka sayısındaki değişiklikler, takip hesapları ve faiz tahakkuklarının bulunup bulunmadığı incelenmelidir.

Müşteri belli dönemlerde ziyaret edilmeli, faaliyetlerinin devam edip etmediği, yönetim birimlerinde değişiklik olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmalı ve firma faaliyetleri hakkında bilgi alınmalıdır.

Kredinin teminatlarında değer olarak değişme olup olmadığı hususu da incelenmeli ve banka aleyhine bir durum söz konusu ise kredi kullandırımını durdurma ve ilave teminat sağlanması yoluna gidilmelidir. Ayrıca, teminatların sigorta poliçelerinin yenilenmesi ve poliçe bedellerinin ödenmesi sağlanmalı, teminatların kalitesi korunmalıdır.

Bankalara gelen icra ihbarnameleri takip edilmeli, icra müdürlükleri nezdindeki icra kayıtları rutin bir şekilde incelenerek aralarında kredili firmaların bulunup bulunmadığı araştırılmalıdır.

Firmaların çek, senet, icra, ihale yasağı gibi durumları ile piyasa istihbaratları aralıklarla yapılmalı bir olumsuzluk durumunun varlığı tespit edilmeye çalışılmalıdır.

Firmaların mali verileri üçer aylık dönemler itibariyle incelenmeli ve mali durumlarındaki gelişmeler izlenmelidir.

Kredi izlemenin en önemli amacı kredinin sorunlu hale gelmesini önlemektir. Sorunlu kredi, banka ile müşteri arasında yapılan kredi anlaşmasına uygun olarak kredi geri ödemelerinin vadesinde/ödeme tarihinde ödenmemesi ve/veya makul bir süre içinde ödenmemesi veya vadesi gelmemiş olan kredinin vadesinde ödenme ihtimalinin düşük olması şeklinde tanımlanabilir.¹³³

Kullandırılan her bir kredinin/kredi benzeri alacağın, vadesinde/geri ödeme tarihinde ödenmeme riski bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile vadesi, türü, teminatı ne olursa olsun her bir kredinin sorunlu hale gelme olasılığı bulunmaktadır. Sorunlu kredilerin bankalara maliyeti aşağıda sıralanmıştır:¹³⁴

¹³³ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., *Kredi İzleme ve Takipteki Krediler*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2009, s.3.

¹³⁴ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., *Age.*, s.3-4.

- Sorunlu kredilerden kaynaklanan özel karşılık ayırma zorunluluğu, bankaların aktif kalitesini olumsuz yönde etkileyerek kârlılıklarının düşmesine sebep olur.
- Sorunlu kredilerin izlenmesi ve takibi ilave bir kadro gerektirdiğinden bankanın idari giderlerinin artmasına sebebiyet verir.
- Sorunlu krediler, şube ve genel müdürlük elemanlarının zamanlarını alacağından, söz konusu elemanların verimli işlemler ile ilgilenmesine engel olur.
- Sorunlu kredilerin yüksek olması bankanın imajını olumsuz yönde etkiler.
- Sorunlu kredi, banka çalışanlarının motivasyonunu olumsuz yönde etkiler.

Bu sebeple, bankalar kredilerin izlenmesine çok büyük önem vermekte, kurum içi eğitimlerle personelin bilinçlendirilmesi sağlanırken, organizasyon yapıları içerisinde kredi izleme birimlerine yer vermektedir.

3.6.1. Kredinin Sorunlu Hale Gelme Nedenleri

Kredinin sorunlu hale gelmesinin birçok farklı nedeni olabilir. Bunlar, firmanın kendisinden kaynaklanan (iç faktörler) nedenler olabileceği gibi, firmanın kendi kontrolü dışında (dış faktörler) meydana gelebilecek olumsuz gelişmeler ve kredilendirmede yapılan hatalar da olabilir. Bu nedenler aşağıda sıralanmaktadır.¹³⁵

3.6.1.1. Firmanın Faaliyetini Etkileyen İç Faktörler

- Firmaların faaliyetlerini problemsiz bir şekilde yürütüp yürütmedikleri,
- Yönetim kalitesinde herhangi bir zayıflığın ortaya çıkıp çıkmadığı,
- Firma bünyesinde unvan, şirket nevi, ortak değişikliği veya ölümü olup olmadığı,
- Ana faaliyet konusu ile ilgili olmayan farklı alanlarda yatırım planlarının olup olmadığı,
- Üretim ve hizmet alanında kullanılan makine ve teçhizatın teknolojik gelişmelere göre yenilenip yenilenmediği,

¹³⁵ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Age., s.5.-6.-7.

- Yüksek ve alışılmadık kâr potansiyeli olan alanlara yatırım yapma isteğinin bulunup bulunmadığı,
- Spekülatif stok alımlarının bulunup bulunmadığı,
- Dolaylı kredilerin tespitine yarayan bilgilerde farklılık olup olmadığı,
- Satış güclüğü çekip çekmedikleri ve zararına çalışıp çalışmadıkları,
- Önemli miktarda alım/satım yaptığı firmalarda değişiklik olup olmadığı,
- Firmanın şüpheli alacaklarında, indirim ve iade oranlarında artış olup olmadığı,
- Yeterli iç ve dış sipariş alıp almadıkları,
- Alınan siparişlerin, firmanın kapasitesine, mevsime, piyasa şartlarına, nakit giriş ve çıkışına uygun olup olmadığı,
- Teminat mektubu ile ilgili taahhütlerin yerine getirilip getirilmediği, ödeme garantisi şeklinde verilmiş olan teminat mektubu ile ilgili ödemelerin düzenli yapılıp yapılmadığı ve nakit akışının bu ödemelere uygun olup olmadığı,
- Diğer bankalardan alınan krediler ve bu kredilerin şartlarının ne olduğu ayrıca, aşırı bir borçlanma altına girilip girilmediği,
- Alınan kredilerin amacına ve geri ödeme kaynaklarına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığı,
- Giderler üzerinde firmanın tam bir kontrolünün bulunup bulunmadığı,
- Ortak ve kefillerin finansal durumlarında kötüleşme olup olmadığı,
- Alınmış olan teminatların niteliğinde herhangi bir bozulma bulunup bulunmadığı vb.¹³⁶

3.6.1.2. Firmanın Faaliyetini Etkileyen Dış Faktörler

- Sektörün kapasite kullanım oranlarındaki değişimler,
- Sektörün büyüme hızı,

¹³⁶ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Age., s.5.-6.

- Sektöre yeni giren ve çıkan firma sayıları, özellikle güçlü sermaye yapısına sahip yabancı ortaklı firmaların sektöre girip girmediği,
- Sektördeki sorunlu kredi oranları,
- Sektöre sağlanan teşvikler,
- Sektörün siyasi ve ekonomik gelişmelerden etkilenme derecesi,
- Firmanın sektördeki pazar payının değişimleri. Küçük ölçekli firmaların, faaliyet gösterdiği bölgede piyasa payındaki değişimler.¹³⁷

3.6.1.3. Kredilendirmede Yapılan Hatalar

Kredilendirme öncesi,

- Firmalar hakkında yeterli düzeyde bilgi toplanmaması dolayısıyla firmaların yeterince tanınmaması,
- Eksik evrak ve firmanın mali bünyesi ait bilgi noksanlığı,
- Yanlış teminatlandırma,
- Kredi tür ve tutarının yanlış belirlenmesi,
- Hedef baskısı.¹³⁸

3.6.2. Kredisi Sorunlu Hale Gelen Firmaların Ortak Özellikleri

Sorunlu hale gelen ve/veya sorunlu hale gelmesi muhtemel firmaların faaliyetlerinde, banka ile olan ilişkilerinde ortaya çıkan olumsuzluklar, kısaca sorunlu firmaların ortak özellikleri aşağıda özetlenmiştir.¹³⁹

- Finansal durumları hakkında bilgi vermekten kaçınırlar.
- Borçlu oldukları çek ve senetleri ödemede zorluklarla karşılaşır. Küçük miktartlı çek bedelleri için dahi kredi virmanı talep ederler.
- Firma sahipleri kredi kartı borçlarını ödemede gecikirler veya kredi kartı ile nakit çekerek finansman yaratırlar.

¹³⁷ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Age., s.6.

¹³⁸ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Age., s.7.

¹³⁹ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Age., s.7.-8.-10.

- Devre faizlerini, komisyonlarını zamanında ve nakit olarak ödeyemezler.
- Kredileri vadelerinde tasfiye etmekte güçlük çekerler ve vadelerinin uzatımını talep ederler.
- Sık sık kredi artırım talebinde bulunurlar. Nakit akışını kontrol edemediğinden çok kısa aralıklar ile limit artırımı talep ederler.
- Teminata vermiş oldukları çek ve senetlerin sık sık muamelesiz iadesini ve yenileri ile değiştirilmesini isterler (verilen bu çek/senetler genellikle ticari ilişkilerden kaynaklanmamaktadır).
- Teminata verdikleri çek ve senetlerde karşılıksız ve protesto oranı yükselir.
- TCMB banka borçları yükselir. Bu yükseliş firmanın faaliyeti ve ciro artışı ile orantılı olmayabilir.
- Teminata ticari çek ve senet yerine çok daha uzun vadeli finansman çeki ve senedi vermeye çalışırlar.
- Teminat noksanlıkları ortaya çıkar, çek ve senetlerde konsantrasyon oranı yükselir. Yeterli çek/senet üretemeyen firmalar, finansman mahiyetinde yüksek montanlı çek/senetleri teminata vererek konsantrasyon oluşmasına sebebiyet verirler.
- Şubede mevduat bulundurmazlar ve gelen havaleler ile tahsil edilen çek/senet bedellerini derhal kullanmaya çalışırlar.
- Nakit akışlarını kredi kullanmadıkları bankalar üzerinden gerçekleştirmeye çalışırlar.
- Kredi limitleri dolu olduğu ve mevduatları olmadığı halde şube üzerine çek keşide ederek kredi limitlerini zorlarlar.
- İpotek ve benzeri maddi teminat vermezler veya bundan kaçınırlar (Gayrimenkullerini başkası üzerine devrederler).
- Faaliyet dönemleri sezonluk olan firmalar sezon sonunda bile kullandıkları kredileri geri ödeyemezler.

- Sık sık bankayı ziyaret ederek, bankanın kendilerini ziyaret aralıklarını uzatmaya çalışırlar.
- Durumlarını olduğundan daha iyi göstermeye çalışırlar.

3.7. SORUNLU KREDİNİN YÖNETİMİ

Kredi izleme faaliyetleri sonucunda erken uyarı sinyalleri neticesinde kredinin sorunlu hale geleceği ihtimali belirmiş ise, öncelikle yapılacak işlem kredinin sorunlu hale gelme sebeplerinin tam olarak anlaşılması ve banka alacağının geri dönmesini sağlayacak düzeyde teminat tesis edilmesi, diğer bir deyişle alacağın teminatla örtülmesidir. Problemin tam olarak anlaşılammaması, daha sonraki aşamalarda sağlıklı karar alınmasına, borcun tasfiyesinin uzamasına ve bankanın aleyhine sonuçlanacak bir tasfiye şekli oluşturulmasına sebep olur.¹⁴⁰

Sorunun sebebi anlaşıldıktan sonra, bankanın önünde üç seçenek bulunmaktadır.¹⁴¹

- 1- Kredisi sorunlu hale gelen firmanın mali bünyesini güçlendirmesine, faaliyetlerinin devam etmesine olanak sağlayacak imkanların tanınması ve dolayısıyla firma ile ilişkilerin devam ettirilmesi,
- 2- Firma ile ilişkilerin tamamen sona erdirilerek, tasfiye planı oluşturularak mevcut riskin idari ve/veya kanuni yoldan tahsil edilmesi,
- 3- Hiçbir şey yapılmayıp mevcut alacağın zarar yazılmasıdır.

Birinci ve ikinci seçenektan hangisi uygulanırsa uygulansın, sorunun çözümünde banka ve firma yetkilileri arasındaki ilişkinin şekli çok önemlidir. Çünkü her iki tarafın, birbirine dürüst davranmadığı, karşılıklı güven ortamının oluşmadığı durumlarda, ortak bir noktada buluşmak ve sorunun her iki tarafın menfaatlerini koruyacak şekilde çözülmesi imkansız bir hale gelir. Bu durumda, genellikle yasal yollara başvurmak zorunda kalınır.¹⁴²

¹⁴⁰ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Age., s.11.

¹⁴¹ T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Age., s.12.

¹⁴² T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Age., s.12.

Birinci seçenekte, banka yönetimi sorunun kaynağının tespitinden sonra dürüstlüğüne güvendiği ve iyi ilişkiler içinde bulunduğu firma ile karşılıklı görüşmeler yaparak, gerek sözleşmeden kaynaklanan müdahale haklarını kullanmak gerekse firmaya danışmanlık yapmak suretiyle firmayı sıkıntılı durumundan kurtarabilir. Bunu yaparken firmaya ilave kredi kullanılması, faiz ve komisyon indirimine gidilmesi veya mevcut alacağın vadesinin uzatılması gibi uygulamalar gerçekleştirilebilir.

İkinci seçeneğin tercih edilmesi durumunda öncelikle idari ve/veya yasal takip sürecinde kredinin idari ya da yasal yollarla takibi zorlaştıracak eksikliklerin olup olmadığı araştırılır. Sonraki aşamada asıl borçlu ve varsa kefil veya kredi ile ilgili olan kişilerin bilgilendirilmesi/uyarılması gerekmektedir. Müşteri yazılı bir şekilde yani süresi içinde (5 iş günü) noter kanalıyla ihtarname gönderilerek uyarılmalıdır. Gönderilen ihtarnamede müşteriye ve ilgililere borcu ödemeleri için kanunla öngörülen bir süre (en fazla 10 gün) tanınmaktadır. Yazılı ihtarname gönderilmesini müteakip idari takip süreci başlamış olmakta, ancak yasal takip sürecinin başlatılabilmesi için kredinin vadesinden veya ödenmesi gereken tarihten itibaren 90 günlük sürenin geçmiş olması gerekmektedir.

90 günlük sürenin sonunda tahsil edilemeyen alacaklar karşılıklar yönetmeliği gereğince tahsil imkanı sınırlı kredi olarak nitelendirilir ve karşılık ayrılması gerekir. Bu ise bankanın aktif kalitesini olumsuz yönde etkileyecek ve ayrılan karşılık nedeniyle karlılığının düşmesine sebep olacaktır.

Gerek banka gerekse firma açısından en iyi çözüm yolu yasal takibe geçilmeden, borcun idari yollar kullanılarak tahsil edilmesidir. Çünkü bu yolla, banka alacağını daha kısa sürede ve takip sürecinde ortaya çıkacak ilave masraflara katlanmadan tahsile; firma ise, takip işlemlerine maruz kalıp diğer bankalardaki kredileri tehlikeye girmeden, gerek ilgili banka ve gerek piyasadaki itibari zedelenmeden ve uzun bir takip sürecine girerek ilave masraf ve temerrüt faizine maruz kalmadan borcunu ödeme imkanına kavuşur.

3.8. KREDİNİN KAPANMASI

Kredilendirme sürecindeki son aşama kredinin kapatılmasıdır. Kredilerin normal olarak vadelerinde tahsil ve tasfiye edilmeleri esastır. Ancak, yukarıda da değinildiği gibi idari ve/veya yasal takip sonucunda da kredi kapatılabilir.

Nakit kredide anapara, faiz gibi her türlü alacağın tahsili, teminat mektubu gibi gayrinakit kredilerde mektubun iadesi ve komisyon alacaklarının tahsili, varsa bankanın kredilerle ilgili yazışma, haberleşme gibi masraflarının tahsili ile kredi kapanmış olur.

Kapatılan kredinin ardından müşteri ile yeni bir kredi ilişkisine girilmesi planlanıyor ise kredilendirme süreci baştan başlamaktadır. Tabi ki, tanınan ve gerekli teminatlar zaten sağlanmış olan müşterilerin yeni kredi taleplerinde bazı işlem basamaklarının kısa tutulması veya atlanması söz konusu olabilmektedir.

Müşteri ile yeni bir kredi ilişkisine girilmeyecek olduğu durumlarda müşteriden alınan teminatların iadesi (taşıt rehni kaldırısı, ipotek fekki, senet, çek iadesi veya tahsil edildikçe bedelinin ödenmesi, nakit vb. teminatlarda blokelerin çözülmesi gibi.), kredi sözleşmesinin iptali işlemleri gerçekleştirilir.

Kredi dosyası kapalı dosya olarak banka arşivinde saklanırken, banka sisteminden de gerekli teminat, sözleşme vs. çıkış işlemleri gerçekleştirilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KREDİLENDİRME SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye'nin çeşitli yerlerinde faaliyet gösteren bankaların işletme kredileri karar alma ve uygulama sürecinde görev yapmakta olan personelinin ticari kredilendirme sürecinde karşılaşılan sorunlar üzerine görüşlerini belirlemeye yönelik olarak anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Farklı bankalarda görevli toplam 108 personelin katılımı ile yapılan ankette, ticari kredilendirme sürecinde karşılaşılan sorunlar işletme kaynaklı sorunlar, banka kaynaklı sorunlar ve işletme ile banka kaynaklı olmayan diğer sorunlar şeklinde sınıflandırılmıştır. Söz konusu anket ekte sunulmuştur (Bkz. Ek 1.).

Ankette yer alan maddelere katılımcıların ne ölçüde katılıp katılmadıklarının tespiti amaçlanmakta olup, ankete 41 bayan ve 67 bay bankacı katılmış ve katılımcıların 57'si 30 yaş ve altında, 50'si 30-40 yaş arasında ve 1 tanesi 40 yaş üzerinde olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların 19'u kamu, 19'u kamu/özel ve 70'i özel sermayeli bankalarda görev yapmakta olup, 1 tanesi yüksekokul, 70'i üniversite ve 37'si yüksek lisans veya doktora mezunudur. 106 katılımcının görev yerinde işletme kredilerinin değerlendirildiği özel bir bölümün (Kobi Bankacılığı, Ticari Bankacılık, Kurumsal Bankacılık...) var olduğu ifade edilirken, işletme kredisi tahsisi konusunda 12 çalışanın deneyim süresi 1 yıl ve daha az, 56 çalışanın deneyim süresi 1-5 yıl arası ve 40 çalışanın deneyim süresi 5 yıl üzerinde olarak belirtilmiştir.

4.1. İŞLETME KAYNAKLI SORUNLAR

Anket çalışmasında işletme kaynaklı sorunlar 11 madde olarak sıralanmış ve katılımcıların bu maddelerde yer alan hususun sorun olarak görüp görmedikleri veya ne derece önemli bir sorun olarak gördükleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anket çalışmasına katılanların vermiş oldukları cevaplar aşağıda tablo halinde sunulmakta olup, rakamlar ilgili madde hakkında katılımcıların vermiş olduğu cevapların frekansını göstermektedir.

Tablo 4.1. İşletme Kaynaklı Sorunlar

SIRA NO	İŞLETME KAYNAKLI SORUNLAR	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	MOD
1.	Bankaca talep edilen yeterlikte / kalitede teminatın sağlanamaması	2	12	8	66	20	108	4
2.	Etkin bir yönetim/finansman politikasından yoksunluğu	5	17	22	47	17	108	4
3.	Muhasebe standartlarına uygun mali tablolar üretilmemesi	4	15	11	44	34	108	4
4.	Olumsuz piyasa istihbaratı / Yetersiz moralite	3	4	13	68	20	108	4
5.	Riskli kabul edilen bir sektörde faaliyet göstermesi	12	32	25	35	4	108	4
6.	Bankaya yeterli, doğru ve zamanında bilgi akışının sağlanamaması	0	18	6	53	31	108	4
7.	Yetersiz likidite, aktivite, mali bünye, karlılık, büyüme rasyoları	3	10	24	54	17	108	4
8.	İşletmenin gelecekteki performansı / nakit akışlarının öngörülebilmesi	2	15	26	43	22	108	4
9.	İhtiyaç duyduğu kredi kompozisyonunu (tutar, vade, tür) tam olarak belirleyememesi veya yanlış belirlemesi	1	7	22	55	23	108	4
10.	Kabul edilebilir seviyenin üzerinde borç yükü bulunması	2	14	8	58	26	108	4
11.	Kredinin işletme faaliyet amacı dışında başka amaçla talep edilmesi	1	32	17	45	13	108	4

4.1.1. Bankaca Talep Edilen Yeterlikte/Kalitede Teminatın Sağlanamaması

Teminat, kredi borçlusunun bankaya karşı geri ödeme taahhüdünü banka ile anlaşılan koşul ve vadede kısmen veya tamamen yerine getirememesi olasılığına karşı bankanın kredi borçlusundan talep ettiği her türlü şahsi veya maddi güvencedir. Kredi kararlarında göz önünde tutulan esas husus her ne kadar firmanın geri ödeme gücü olsa da teminat geri ödemenin ikincil kaynağı olarak talep edilmektedir. Gerek kredinin vadesi, faiz oranı, alınacak komisyon ve masraf tutarları gerekse verilecek kredi tutarının belirlenmesinde kredi borçlusu tarafından bankaya sunulan teminat türü büyük önem arz etmektedir. Genellikle kefalet, teminatlar içinde en düşük değeri taşıırken, gayrimenkul ipoteki veya Kredi Garanti Fonu kefaleti en yüksek değerli teminat olarak değerlendirilmektedir. Çoğunlukla teminatın kefalet olduğu durumlarda faiz oranı artmakta, kredi vadesi kısa tutulmakta, daha yüksek komisyon ve masraf uygulanmakta ve kredi tutarı düşük seviyede kalmaktadır. Banka tarafından en çok talep edilen ve en

üst teminat niteliği taşıyan gayrimenkul ipoteğinin sağlanması durumunda ise hem açılabilir kredi tutarı artmakta hem de kredi borçlusu daha az maliyetle daha uzun vadede kredi kullanabilmektedir.

Bankalarca çok istisnai durumlar haricinde teminatsız kredi verilmemekte olup, alınacak teminatın türü kadar kalitesi ve niteliği de önem taşımaktadır. Aynı tür teminat içinde teminatın kalitesi değişebilmekte, bir kefilin kefalet değerliliği diğerine göre, bir aracın veya bir gayrimenkulün satış kabiliyeti diğerine göre daha yüksek olabilmektedir. Teminatını değeri yüksek kefaletin oluşturduğu bir kredi, teminatını gayrimenkul ipoteği oluşturan bir krediye göre daha az riskli olabilmektedir.

İşletme açısından teminat sorunu, banka tarafından talep edilen teminat şartlarının sağlanamamasından kaynaklanmaktadır. İşletme istenilen teminat türünü, tutarını sunamamakta veya sunulan teminatın kalitesi banka tarafından yeterli görülmemektedir. Özellikle uzun vadeli kredi taleplerinde veya yeni kurulmuş şirketlerin ilk kredi kullanımlarında güçlü bir teminat gösterilmesi gerekmekte, bunun yanında işini büyütmek veya yeni bir yatırım yapmak isteyen işletmelerin mevcut kredi limitlerinin artırılmasında da ek teminat sorunu ortaya çıkmaktadır.¹⁴³ İşletme kazancını gayrimenkul veya menkule yatırmadıysa, işletme ortaklarının da teminat gösterebilecek bir mal varlığı bulunmuyor ise, üçüncü kişilerin kefaleti veya mal varlığının teminat olarak sunulması gerekmekte ki, bu da çoğu zaman mümkün olamamaktadır. Bazı durumlarda banka kendi kredi değerliliği ve risk değerlemelerine göre, uygun koşulları taşımasına rağmen teminat yetersizliği nedeniyle, kredilendiremediği müşterileri Kredi Garanti Fonu'na yönlendirmekte, buradan sağlanacak garanti ile kredilendirme işlemi gerçekleşmektedir.¹⁴⁴ Ancak burada işletme, Kredi Garanti Fonu'nun kefaletini vermemesi, istenilen tutarda kredi yerine daha düşük tutarda kredi için kefalet vermesi, kefaleti karşılığında istediği komisyonların firmaya ağır gelmesi gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. Ayrıca, Kredi Garanti Fonu kredi tutarının belli bir yüzdesine kefaletini vermekte olup, kalan kısım için yine firma tarafından bankaya teminat sunulması gerekmektedir. Ancak, Kredi Garanti Fonu bankaya sunulan teminata 2.

¹⁴³ KobiFinans, "Kredi Garanti Fonu KOBİ'lere Hayat Veriyor", *KobiFinans Dergisi*, (Sayı: 26), 02.02.2005, Erişim tarihi: 28.06.2010. http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020205/24470

¹⁴⁴ İrfan Yalçın, *Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları Çerçevesinde Finansman Sorunu ve Çözümüne Katkı Olarak Kredi Garanti Fonları*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.

derecede hak sahibi olarak rehin koymayı kabul edebildiği için işletmenin finansman sorununa önemli ölçüde çözüm getirebilmektedir.

Basel II sürecinin tamamen uygulanması ile birlikte işletmelerin teminatlarla ilgili sorunlarının daha da artacağı öngörülmektedir. Çünkü, Basel II kriterlerine göre ortak kefaleti, grup şirketi kefaleti, müşteri çeki ve senetleri teminat olarak gösterilebilecek değerler arasında bulunmamaktadır. Türkiye’de firmaların nispeten daha rahat temin edebilecekleri bu teminatların kapsam dışı kalması ve teminat olarak alınsa bile bankaların maruz kaldıkları risk hesaplamalarında herhangi bir risk azaltıcı etkilerinin olmaması, firmaları zorlayacak olan en önemli konulardan biridir.¹⁴⁵ Zira, mevcut teminat yapısının sürdürülmesinin, firmalar için ortaya çıkacak sermaye yükümlülüğünün ve kredi maliyetinin azaltılması kapsamında herhangi bir pozitif etkisi olmayacaktır.¹⁴⁶

Yapılan anket çalışmasına katılanların %61’i bankaca talep edilen yeterlikte / kalitede teminatın sağlanamaması sorununa katıldıklarını, % 19’u ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 86’sı ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.1.1.1. Çözüm Önerileri:

Bankalarca yeni çalışılan ve yeterince tanınmayan işletmelerden daha yüksek tutar ve kalitede teminat istenilmekte ve kredilendirmede teminatlara daha yüksek marj uygulanmaktadır. İyi tanınan bir müşteriden daha az teminat istenmesi söz konusu olabileceğinden müşteri ile uzun süreli ilişki kurulmaya ve tanınmaya çalışılmalıdır. Ayrıca, kredi riskinin azaltılması için teminat çeşitlendirilmesine gidilmesi teminatlardaki olası değer azalışının yaratabileceği olumsuzlukların giderilmesini sağlayabilecektir. İşletmelerin teminat sorunlarının çözümü için Kredi Garanti Fonu gibi kuruluşların oluşturulmasına önem verilmeli, firmalar bu kuruluşların varlığı ve işleyişi hakkında bilgilendirilmeli ve bu gibi kuruluşlara yönlendirilmelidir.

İşletmeler, bankalarca derecelendirme sistemi kurulması gibi alt yapı uygulamaları başlayan ve yakın zamanda tamamen uygulamaya konulması planlanan

¹⁴⁵ Engin Yılmaz, *Basel II Kriterlerinin Kobi’ler Üzerindeki Finansal Etkileri ve Öneriler*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.

¹⁴⁶ Ece Erdener, Yasemin Zengin, “Basel II’ye Geçiş Öncesi Kobilerde Genel Durum Değerlendirmesi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Alev Katrinli, *I. Uluslararası Sempozyum Kobi’ler ve Basel II : 27 Nisan 2008- İzmir: Bildiriler Kitabı* (s.), İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir 2008.

Basel II kriterleri hakkında doğru, zamanında ve yeterli olarak bilgilendirilmelidir. Halihazırda TOBB, BDDK, TBB, KOSGEB, bankalar gibi kurum ve kuruluşlarınca zaman zaman yürütülen bilgilendirme faaliyetleri, kamu kurum ve kuruluşları, bankalar, üniversiteler ve sivil toplum örgütlerinin katılacağı geniş bir ekip tarafından tek elden planlı, koordineli bir şekilde yürütülmelidir. İşletmelerin söz konusu kriterlerde belirtildiği üzere kendilerine maliyet avantajı sağlayabilecek ve bankaca kabul edilebilecek teminatlar arasında sayılan altın, yatırım fonları, bir ana endekse dahil hisse senetleri, bir ana endekse dahil olmayan ama tanınmış bir piyasada işlem gören hisse senetleri, kredi veren bankada tutulan nakit, risk derecelendirme şirketleri tarafından kabul edilen borçlanma senetleri gibi mal varlıklarını edinmeye yönlendirilmeleri sağlanmalıdır.

4.1.2. Etkin Bir Yönetim / Finansman Politikasından Yoksunluğu

İşletmenin yönetim politikası, işletmenin varlığını sürdürebilmesi ve belirlediği amaçları gerçekleştirebilmesi için her türlü planlama, örgütleme, koordinasyon, yürütme ve denetimle ilgili uygulanacak yöntemler ve kararlar bütünüdür. Bütün yetki ve sorumlulukların tek kişide toplandığı ve bu kişinin profesyonel yönetim anlayışından yoksun olan, yeterli bilgi ve deneyime sahip olmayan, değişen dünya ve günün gerekliliklerine ayak uyduramayan, risk almaktan çekinen ve ileri görüşe sahip olmayan biri olması durumunda eninde sonunda işletme varlığı son bulma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

İşletmenin amaçlarını gerçekleştirebilmesi ve sorumluluklarını zamanında yerine getirebilmesi için gerekli fonların sağlanması, kullanılması, sermaye kaynaklarının seçilmesi, teşebbüs sahiplerinin koydukları sermayeye en yüksek kazancı sağlayabilecek biçimde fonların yönetimi gibi konularla ilgili olarak uygulanacak yöntemler, takip edilecek yol ve tutum hakkındaki kararlar işletmenin finansman politikasını oluşturur.¹⁴⁷

İşletmenin etkin bir finansman ve yönetim politikasından yoksunluğu işletmenin gerek yatırımcılar gerekse borç verenler nezdinde değerinin azalmasına yol açabileceği gibi, işletmenin varlığı sürdürememe gibi bir tehlikeyle karşı karşıya kalmasına yol açabilecektir. Bankalar işletmenin varlığı sürdürebileceği, işletme değerinin

¹⁴⁷ Muammer Erdoğan, Age., s.3-4.

artırılabilirliği en azından korunabilirliği ve verilen kredinin anlaşılan koşul ve vadede tamamen geri döneceği konusunda olumlu kanaate vardıkları takdirde, kredi kullandırımı konusunda olumlu karar vereceklerdir. İyi bir yönetim ve finansman politikasından yoksun, günü kurtarma derdinde olan, edimlerini zamanında yerine getirilemeyen işletmenin kredilendirilmesi kredinin baştan sorunlu hale gelmesine yol açabilecektir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %44'ü işletmenin etkin bir yönetim / finansman politikasından yoksunluğu sorununa katıldıklarını, % 16'sı ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 64'ü ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.1.2.1. Çözüm Önerileri

İşletmelerin, özellikle şahıs ve aile şirketlerinin, ağırlıklı olarak teknik bilgiye sahip ancak yönetim ve finansman konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan kişiler tarafından yönetilmesi, yönetim ve finansman ile ilgili sorunlarla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Bu durumda, işletmenin nitelikli insan kaynağına yatırım yapması gerekliliği doğmaktadır. Bu yatırım mesleki formasyona, tecrübeye, teknoloji alt yapısına sahip yeni kalifiye eleman istihdamı ile yapılabilirliği gibi işletme bünyesinde çalışan ve istenilen nitelikleri kazanmaya uygun olan elemanların gerek kurum içi gerekse kurum dışı eğitim vasıtasıyla yetiştirilmesi yoluyla da yapılabilir.

İşletmelerde kurumsallaşma yani işletmenin verimli bir organizasyon yapısına sahip olması , bu organizasyon yapısında iş bölümünün etkin bir şekilde dağılması, her kademenin amaç, yetki ve sorumluluklarının tam olarak belirlenmiş olması teşvik edilmelidir. İyi planlanmış bir organizasyon yapısı, iyi bir haberleşme ve raporlama sisteminin oluşmasını dolayısıyla doğru ve zamanında bilgi akışını sağlayabilecektir. Ayrıca, kurumsallaşmış bir işletme değişen şartlara daha kolay uyum sağlayabilecek, ömrü insan ömrüne bağlı olmayacağından gelişme, büyüme ve rekabetçi ortamda ayakta kalma becerileri yüksek olacaktır. Çalışan sayısı bu tür gelişmiş bir organizasyon yapısı için yeterli olmayan işletmelerde yöneticinin karar alma, planlama ve uygulama aşamalarında işletme dışı profesyonel kaynaklardan yardım alması yerinde olacaktır. Bunun için, danışmanlık hizmeti sunacak bir sivil toplum örgütü oluşturulmalıdır. Bu sivil toplum örgütü bankalar, üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ile özel toplum

örgütlerinden oluşan bir ekip olmalıdır. Ayrıca, bankaların bünyesinde işletmelere danışmanlık hizmeti sunabilecek birimler oluşturulmalıdır.

4.1.3. Muhasebe Standartlarına Uygun Mali Tablolar Üretilmemesi

Türkiye’de işletmeler mali tabloları işletme dışındaki alacaklı, yatırımcı, satıcı, rakipler gibi üçüncü kişileri aydınlatma aracı olarak değil, daha çok yasal yükümlülüklerden kaynaklanan bir zorunluluk olarak görmektedirler. Çoğu işletmenin yöneticisi konumunda olanlar, mali tabloların önemini anlayabilecek ve mali tabloları yorumlayabilecek yeterli bilgiden yoksundur. Bu nedenle, birçok işletmenin kendi bünyesinde bir muhasebe departmanı bulunmamakta, işletme hesapları dışarıda bir muhasebeci tarafından tutulmaktadır. İşletmenin gerekli bilgi ve belgeyi muhasebecisine zamanında, doğru ve eksiksiz ulaştıramaması veya buna gerekli önemi vermemesi nedeniyle işletme finansal tabloları işletmenin gerçek durumunu yansıtmamaktadır. Ayrıca, Türkiye’de finansal raporlama sürecinde kullanılacak ortak ve geçerli bir standart bulunmamakta, uygulama ağırlıklı olarak vergi mevzuatı çerçevesinde şekillenmektedir. Bu nedenle, mali tablolar vergi üzerine odaklanmakta, gerçeği yansıtmaktan uzaklaşmaktadır.¹⁴⁸ Bankaların karar alma sürecinde göz önünde bulundurdıkları hususlardan biri de işletmenin mali tablolarındaki bilgilerdir. Mali tablolarda açıklanan bilgilerin işletmenin gerçek durumunu yansıtmaması, başka bir ifadeyle mali tablolar ve finansal raporlama sürecinin şeffaf olmaması ve farklı kurumlar için değişik mali tablolar hazırlanması sonucu mali tabloların sunduğu bilgilere dayalı olarak verilen kredi kararları sağlıklı olamamaktadır.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %41’i işletme tarafından muhasebe standartlarına uygun mali tablolar üretilmeme sorununa katıldıklarını, % 31’i ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 78’i ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.1.3.1. Çözüm Önerileri

Global dünyanın ortaya koyduğu hızlı değişim, kaçınılmaz olarak geleceğe yönelik stratejiler geliştiren işletme yönetimine, yaşanan değişimi takip ederek gerekli kararları yerinde ve zamanında alma zorunluluğu getirmektedir. Yönetimin, kararlarında

¹⁴⁸ Engin Yılmaz, Age., s.93.

ihtiyaç duyduğu bilgilerin muhasebe tarafından üretilmesi, muhasebe sistem ve bilgilerinin de bu gelişime paralel şekilde kendisini yenilemesi gereğini doğurmaktadır.¹⁴⁹ Bu yenilenme ise, ancak işletmenin finansal ve finansal olmayan her türlü bilgiyi muhasebe kayıtlarını tutan ilgili birime zamanında, yeterli, şeffaf ve güvenilir bir şekilde sunmaları ile olabilecektir. İşletme mali tablolarının yöneticinin karar alma sürecine sağlayacağı katkı kadar bankaların da sağlıklı kredi kararlarına zemin hazırlayacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

İşletmelerin mümkün olması halinde bünyelerinde muhasebe departmanı oluşturulmalı, uluslararası standartta, şeffaf mali tablolar hazırlanmalı, bu doğrultuda raporlama ve veri tabanı konularında gerekli teknoloji yatırımları yapılmalıdır. Raporlama ve veri tabanı oluşturma konusunda teknoloji altyapısı olan, risk yönetimi konusunda uzmanlaşmayı sağlayacak çalışanları bünyesinde bulundurmalıdır.

4.1.4. Olumsuz Piyasa İstihbaratı / Yetersiz Moralite

Bankalar kredi kararlarını verirken kredi başvurusunda bulunan işletme ve ortaklarının gerek bankalar gerekse ticaret ilişkisinde bulunduğu şirketler nezdinde piyasa istihbaratını yapmaktadırlar. İşletme veya ortaklarının geçmişte karşılıksız çek, protestolu senet, icra, negatif nitelikli bireysel kredi, ihtiyati tedbir, vergi ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) borçları gibi kayıtlarının varlığı ve mahiyeti ile Merkez Bankası nezdinde birleştirilmiş risk kayıtlarında faiz tahakkuklarının bulunup bulunmadığı araştırılmaktadır. Olumsuz piyasa istihbaratı başka bir deyişle yetersiz moralite firmanın kredi talebinin istediği tutar ve vadede karşılanamaması, yüksek faiz oranı uygulanması, ilave teminat istenmesi hatta kredinin reddine sebep olabilecektir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %63'ü işletmenin ve/veya ortaklarının olumsuz piyasa istihbaratı/yetersiz moralite sorununa katıldıklarını, % 19'u ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 88'i ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

¹⁴⁹ Mustafa Çıkrıkçı, Abdulkerim Daştan, "Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolar Aracılığıyla Sunulması", *TBB Bankacılar Dergisi*, sayı: 43 (Aralık, 2002), s.18-32.

4.1.4.1. Çözüm Önerileri

Bankalar olumlu piyasa istihbaratının önemini işletmelere hissettirmeli, bu konuda onları bilgilendirmelidir. Karşılıksız çek, protestolu senet kayıtları ve faiz tahakkukları süreklilik arz eden işletmelerin kredilerine önemli sınırlamalar getirmeli, hafta bu konuya gerekli özeni göstermeye istekli olmayan işletmelerin kredi taleplerini reddetmelidir. Nakit döngüsünü ayarlamayan, düzenli bir nakit akışı bulunmayan işletmelere taksitli krediler yerine kısa süreli nakit ihtiyaçlarını karşılamaya, bunun yanında faiz yükünü azaltmaya elverişli kredi ürünleri sunulmalı ve işletmelere yol göstermelidir.

4.1.5. Riskli Kabul Edilen Bir Sektörde Faaliyet Göstermesi

Kredi başvuruları değerlendirilirken işletmenin faaliyet gösterdiği sektörün de analizi gerçekleştirilir. Böylece işletme faaliyet gösterdiği sektörün mevcut ve/veya gelecekte beklenen durumu nedeniyle baştan riskli olarak kabul edilebilmektedir. Bazı hallerde ise sektörün genel durumunda bir olumsuzluk olmamasına rağmen bankanın geçmişteki tecrübeleri nedeniyle bazı sektörlerle verilebilecek kredi tutarlarına sınırlamalar getirilebilmektedir. Örneğin, bankanın geçmişte kredilendirdiği ancak kredilerin geri dönüşünün sağlanamadığı sektörlerle yönelik sınırlamalar bulunabilmektedir. Bu durumda, banka yönetiminin kredi politikaları gereği bu tür bir işletmeden gelen kredi taleplerinin hiç veya tamamen karşılanamaması gibi sorunlar oluşabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %32'si işletmenin riskli kabul edilen bir sektörde faaliyet göstermesi sorununa katıldıklarını, % 4'ü ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 39'u ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.1.5.1. Çözüm Önerileri

İşletmenin faaliyet gösterdiği sektörün içinde bulunduğu ekonomik durum, sektörün ülke ekonomisi içindeki yeri, gelecekte sektörde beklenen trendler (büyüme, daralma vs.), sektörde faaliyet gösteren firma sayısındaki değişimler, sektöre sağlanan teşvikler, sektörün siyasi ve ekonomik gelişmelerden etkilenme derecesi, hatta sektörün ilişki içinde bulunduğu diğer sektörlerin durumu gibi hususlar derinlemesine araştırılmalıdır. Elbetteki bankanın her bir kredi biriminin her kredi başvurusu için bu

kadar derinlemesine bir sektör analizine zamanı, bilgisi ve kaynağı yetmeyebilir. Bu noktada bankaların üst birimlerinin bu analizleri sıklıkla ve titizlikle yapmaları ve analiz sonuçlarını kredi birimlerine iletmesi büyük önem taşımaktadır. Bu tür araştırmalar ışığında ulaşılan sonuçlara göre, kredi birimlerince riskli sektör olarak kabul edilen sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerden gelen kredi talepleri işletmenin durumu da kötüye reddedilmeli ve kredinin baştan sorunlu hale gelmesi önlenmelidir. Ancak işletme durumu kredilendirmeye uygun olduğu takdirde daha yüksek teminat alınarak kredinin güvencesi artırılmalı ve daha yüksek faiz oranları uygulanarak kredinin verimliliği yükseltilmelidir.

4.1.6. Bankaya Yeterli, Doğru ve Zamanında Bilgi Akışının Sağlanamaması

Bir konuda taraflardan birinin bir bilgiye sahipken diğer tarafın bu bilgiye sahip olmaması durumu, literatürde asimetrik bilgi olarak adlandırılmaktadır. Kredi piyasalarında asimetrik bilgi sorunu, kredi sağlayanlarla kredi talebinde bulunanlar arasındaki bilgi eksikliğine dayanmaktadır.¹⁵⁰ Asimetrik bilgi ters seçim ve ahlaki tehlike gibi iki sorunu ortaya çıkarmaktadır. Ters seçim, kredinin geri ödememe olasılığı olan potansiyel borçlulara verilmesidir. Ahlaki tehlike ise, kredi alan tarafın, krediyi kredi verenin bilgisi dışında ve uygun bulmayacağı alanlarda kullanmasıdır ki, bu durum kredinin geri dönmeme olasılığını arttırmaktadır.¹⁵¹

Bankalar kredi talebini değerlendirirken kredi talebinde bulunan işletme hakkında ve kredinin talep edilme amacı hakkında bilgi edinmeye çalışırlar. Bankaların bu bilgi gereksinimini karşılayabilecekleri birinci kaynak işletmenin kendisidir. Ancak işletme banka ile bilgi paylaşımına gerekli önemi vermez, bilgiyi zamanında, eksiksiz ve doğru olarak paylaşmaz ise bankanın hatalı kredi kararı vermesine neden olabilir. İşletmenin gerek bilgisizliğinden gerekse kötü niyetinden kaynaklanan bilgi akışının sağlıklı bir şekilde sağlanamaması durumu, yukarıda da belirtildiği üzere, banka aleyhine sonuçlanacak bir ters seçime veya işletme aleyhine sonuçlanacak bir kredi reddine veya kredinin şartlarının ağırlaştırılmasına neden olabilir.

¹⁵⁰ Meltem Erdoğan, “Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 20 (Nisan, 2008), s.1-20.

¹⁵¹ Mehmet Maşuk Fidan, “Kobi Kredi Piyasasında Asimetrik Bilgi ve Ahlaki Tehlike: Laleli Örneği”, *Maliye Finans Yazıları*, sayı:90 (Ocak, 2011), s.41-57.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %49'u işletmenin bankaya yeterli, doğru ve zamanında bilgi akışının sağlanamaması sorununa katıldıklarını, % 29'u ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 84'ü ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.1.6.1: Çözüm Önerileri

Kredi kararlarında var olabilecek asimetrik bilgi kaynaklı sorunları ortadan kaldırmak veya minimize edebilmek için banka öncelikli olarak kredi talebinde bulunan ve birinci bilgi kaynağı durumunda olan işletme ile arasında sağlıklı bir bilgi akışını sağlamaya çalışmalıdır. Bunun için, müşteri ziyaretlerine büyük önem verilmeli, işletme yöneticileri ile görüşülmeli, işletmeler yerinde ve aralıklarla ziyaret edilmelidir. Ayrıca, yalnızca merkez ofisini görmek yanıltıcı olacağından fabrika, depo, şantiye vb. esas faaliyetlerinin yürütüldüğü yerleri görmek gereklidir. Bankanın ziyaretinden rahatsız olduğu gözlemlenen, esas faaliyet bölümlerini göstermek istemeyen, aktardığı bilgilerde çelişkiler bulunan işletmelerin talepleri titizlikle değerlendirilmelidir.

Bilginin birinci kaynağı, işletme olmasına rağmen işletmeden elde edilen bilgilerin resmi ve resmi olmayan diğer kaynaklardan da teyit edilmesi gereklidir. Elbette ki, bilgiye ulaşmak hem maliyetli hem de zaman alıcı bir çaba gerektirmektedir. Tek tek her bankanın her işletme için bir veri tabanı oluşturması ve bu veri tabanındaki bilgileri sürekli güncelleyebilmesi mümkün değildir. Bunun için tüm bankaların Kredi Kayıt Bürosu nezdinde bilgi paylaşımına izin vermesi, kredili mevcut işletmelerinin bilgilerini T.C. Merkez Bankası, Kredi Kayıt Bürosu gibi kurum ve kuruluşlara zamanında ve doğru şekilde aktarması gereklidir. Ayrıca, her ilde Ticaret ve Sanayi Odası ile Esnaf ve Sanatkar Odasının web sitelerinde bu odalara kayıtlı işletmelerin tüm sicil gazeteleri, eski ve yeni ortaklık ve yönetim yapısı, sermaye tutarı, faaliyet konusu gibi bilgilerin yer aldığı ve sürekli güncellendiği, bankaların da bunlara kolaylıkla erişilebildiği veri tabanları bulunmalıdır.

4.1.7. Yetersiz Likidite, Aktivite, Mali Bünye, Karlılık, Büyüme Rasyoları

Bankalar, işletmelerin hesap durum belgesi alınmaksızın kredi limitleri dahilindeki talepleri için mali tablo analizine hatta mali tabloların işletmeden teminine gerek duymayabilmektedir. Ancak, özellikle hesap durum belgesi alınmaksızın açılacak kredi limitinin üzerindeki talepler için işletme mali tablo analizi devreye

girmektedir. Kredi taleplerinin değerlendirilmesinde hiçbir zaman oran analizleri, tek kriter olmamakla birlikte çoğu zaman dikkate alınan en önemli göstergelerden biri olmaktadır. Gerek aynı sektörde gerekse faaliyet gösterilen yörede aynı iş kolunda bulunan diğer işletmeler ile karşılaştırıldığında kredi başvurusunda bulunan işletmenin banka tarafından yeterli görünmeyen mali bünye oranları kredi limitinin artırılmaması, hatta sınırlandırılmasına, kredi teminatının artırılmasına veya kredinin reddine neden olabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %50'si işletmenin yetersiz likidite, aktivite, mali bünye, karlılık, büyüme rasyolarına sahip olması sorununa katıldıklarını, % 16'sı ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 71'i ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.1.7.1. Çözüm Önerileri:

Yakın zamanda tamamen uygulamaya konulması planlanan Basel II kriterleri kapsamında işletmelerin mali tabloları büyük önem kazanacak olup, işletmenin kredi kullanabilmesi için mali tablolardaki bilgilerin gerçeği yansıtması gerekecektir. Mali tablolarının analizi sonucu kredi notunun belirleneceği, bu kredi notu çerçevesinde kendisine kredi limiti açılabileceği, istenecek teminatın ve uygulanacak faiz oranının, yine bu kredi notuna göre şekilleneceği hususunda işletmeler bilgilendirilmelidir. Bu sayede işletmenin gerek muhasebecisine gerekse kredi başvurusunda bulunduğu bankalara bilgi aktarımı konusunda daha hassas olması sağlanabilecektir.

Bunun yanında bankalar da oran hesaplamalarında, mevsimlik ve/veya devresel (konjonktür) hareketlerin oranlar üzerindeki etkilerini dikkate almalı, çok sayıda oran hesaplamaktansa işletmenin durumunu belirleyecek oranların hesaplanmasına özen göstermeli, işletmenin içinde bulunduğu makroekonomik koşullar ile işletmenin büyüme, yatırım süreci gibi evrelerinden kaynaklanabilecek oran değişimlerini dikkatli yorumlamalı, sektördeki ve özellikle aynı yörede aynı iş kolundaki diğer işletmelerinki ile bu oranları karşılaştırmalıdır.

Ayrıca hesap durum belgesi alınmaksızın limitler dahilinde çalışılan işletmelerin mali verileri mutlak suretle elde edilmeli, bu işletmelerin mali oranlarındaki değişimler de izlenmelidir. Oranlardaki sabitlik veya olumsuz gerileme durumları dikkatli incelenmelidir.

4.1.8. İşletmenin Gelecekteki Performansı / Nakit Akışlarının Öngörülememesi

Bankalar gelecekte küçüleceğini veya varlığını sürdüremeyeceğini düşündükleri kredi taleplerini reddederler. Bununla birlikte, kredi başvurusunda bulunan işletmenin gelecekteki performansı ve kredinin geri dönüşünü sağlayacak şekilde nakit akışlarının öngörülememesi de kredinin reddine veya sınırlandırılmasına neden olabilir. Bu tür durumlar genelde tek kişinin yönetiminde olduğu, kuruluşu çok da eski olmayan, yöneticisinin gerekli tecrübeden yoksun olduğu düşünülen, yatırım aşamasında olan, farklı bir iş koluna yönelen, gelecekle ilgili planlaması bulunmayan veya planlarını günün şartlarına göre revize edemeyen, günü kurtarma derdinde olan, teknolojiyi takip etmeyen ve kendini teknolojik olarak yenileyemeyen, gerekli iş bölümü ve organizasyon yapısını oluşturamayan işletmelerde karşılaşılmaktadır.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %40'ı işletmenin gelecekteki performansı / nakit akışlarının öngörülememesi sorununa katıldıklarını, %20'si ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 65'i ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.1.8.1. Çözüm Önerileri

İşletmenin gelecekteki performansı ve nakit akışlarının öngörülememesi durumu bankanın işletme hakkında yeterince bilgi sahibi olmamasından kaynaklanmakta ise bilgi eksikliği giderilmeye çalışılmalıdır. İşletme yatırım aşamasında ise fizibilite raporları ve proforma nakit akım tabloları temin edilerek incelenmeli, farklı bir iş koluna yönelmiş ise işletme tarafından bu konuda yeterince araştırma yapılarak sağlıklı karar verilip verilmediği sorgulanmalıdır. Tek kişinin idaresinde olan işletmelerde yöneticinin yerini doldurabilecek aile bireyi veya işletme çalışanı bulunup bulunmadığı, işletmenin teknolojik alt yapısına ve kaliteli iş gücüne yatırım konusunda istekli olup olmadığı öğrenilmeye çalışılmalıdır. Faaliyeti çok önceye dayanmayan işletmeler ile deneyimi yeterli görülmeyen yönetime sahip işletmelerde yöneticilerin mesleki formasyona sahip olup olmadıkları araştırılmalı ve yöneticilerin karakteristik özellikleri incelenmelidir.

4.1.9. İhtiyaç Duyduğu Kredi Kompozisyonunu (Tutar, Vade, Tür) Tam Olarak Belirleyememesi Veya Yanlış Belirlemesi

İşletmenin ödeme gücü dahilinde kendisine uygun bir kredi kompozisyonu belirleyememesi çoğunlukla kredi türleri hakkındaki bilgisizliğinden kaynaklanmaktadır. İşletmelerin yoğun olarak tercih ettikleri kredi türü, toplumda yaygın olarak bilinen aylık eşit taksit (AET) ödemeli kredi olmaktadır. Diğer kredi türlerini bilmeyen banka personeline de diğer alternatifler hakkında yeterince bilgilendirilmeyen işletmeler kendi durumlarına çok uymasa da AET kredi kullanmaktadır. Aylık düzenli olarak nakit gelir elde edebilen, faaliyetleri yılın bütününe yayılabilen, mevsimsel dalgalanmalardan etkilenmeyen ve kredi ödeme vadelerini takip edebilen işletmelerde AET kredi kullanımı doğru karar olabilmektedir. Ancak inşaat taahhüt, turizm işletmeleri gibi faaliyetleri mevsimlik hareketlerin etkisi altında bulunan, nakit akışı yılın her dönemi aynı olamayan müşteriler için AET kredi kullanımı kredinin sorunlu hale gelmesine baştan zemin hazırlayacaktır.

Aynı şekilde, dönemsel ödemelerin az olsun mantığı ile uzun vadeli kredi kullanarak faiz yükünü artıran, ya da kısa sürede borcum bitsin diye ödeme gücünün altında dönemsel borç yükü altına giren işletmelerin kredileri problemlili kredilerin en büyük adayı olacaktır. Bunun yanında, ileriye dönük planlama yapmadan ödeme gücünün çok üzerinde bir borç yüküne girmesi de işletmenin kredi dönüşlerini aksatabilecek, ihtiyacının altında kredi kullanması ise işletmenin nakit sıkıntısını artırarak faaliyetlerini gerçekleştirmesine engel olabilecektir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %51'i işletmenin ihtiyaç duyduğu kredi kompozisyonunu (tutar, vade, tür) tam olarak belirleyememesi veya yanlış belirlemesi sorununa katıldıklarını, %21'i ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 78'i ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.1.9.1. Çözüm Önerileri

İşletmelere tüm kredi türleri ve işleyişleri hakkında detaylı bilgi verilmeli, alternatif kredi türlerindeki alternatif ödeme planları müşterilere sunulmalı, işletmenin faaliyetlerine en uygun düşecek kredi türlerinin kullanımı hakkında tavsiyelerde bulunulmalı, hatta işletmeler buna teşvik edilmelidir. İşletmenin ihtiyaç duyduğu kredi tutarı doğru olarak saptanmaya çalışılmalı, eksik ya da fazla kredi kullanması

engellenmelidir. AET kredilerde ısrar eden işletmelere ödemesiz dönemler sunulmalı, kredinin aylık yerine üç/altı/on iki aylık periyotlarla ödemeli olarak kullanılabilceğı hususuna dikkat çekilmelidir. Borçlu cari hesap şeklinde işleyen krediler özellikle kısa süreli nakit ihtiyaçları olabilen, mevsimlik hareketlerden faaliyetleri etkilenebilen, kredi ödeme vadelerini düzenli olarak takip edemeyen işletmelere önerilmeli, ancak kredinin akışkan olarak kullanılması gerektiğı vurgulanmalıdır.

4.1.10. Kabul Edilebilir Seviyenin Üzerinde Borç Yükü Bulunması

Kredi kararlarında işletmenin borç yükünün tutarı kadar borcun niteliğı de önemli bir husus olarak ön plana çıkmaktadır. Finansmanda maliyetsiz kaynak olan ortak borçları ya da banka kredileri gibi mali borçlara nisbeten daha az maliyetli olan satıcı kredilerinden çoğunlukla yararlanan işletmelerde borç yükünün nisbeten daha fazla olması kabul edilebilmektedir. Ancak, bankalar, leasing şirketleri, finansman şirketleri nezdinde işletmenin durumuna göre kabul edilebilir sevinden yüksek mali borçları borçları bulunan işletmeye ilave kredi kullandırımı işletmenin ödeme gücünün aşmasına, yükümlülüklerini zamanında yerine getirememesine ve bu kredilerin yüksek maliyetlerinden dolayı işletmenin batmasına sebep olabilecektir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %54'ü işletmenin kabul edilebilir seviyenin üzerinde borç yükü bulunması sorununa katıldıklarını, %24'ü ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 84'ü ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.1.10.1. Çözüm Önerileri

İşletmenin mali tablolarındaki borçların tutar, vade ve alacaklılar nezdinde derinlemesine analiz edilmesi gereklidir. İşletmenin TCMB nezdinde birleştirilmiş risk bilgileri temin edilmeden, temin edilen bilgiler incelenmeden, işletmenin diğer banka ve finans kuruluşlarındaki kredi bilgileri öğrenilmeden kredi kararı verilmemesi faydalı olacaktır. İşletmenin borç yükü değerlendirilirken mali tablolarına yansıyan kadar yansımayan borçlarının varlığı da araştırılmalıdır. Elde edilen bütün bilgiler ışığında işletmenin borç yükünün kabul edilebilirlik seviyesini belirlerken işletmenin ciro, karlılık, likidite oranları da değerlendirilmeli, hatta işletmenin içinde bulunduğu sektörün eğilimi konusunda araştırma yapılmalıdır.

Kabul edilebilir borç seviyesini belirlerken işletmenin bankalar ve finansman şirketleri nezdindeki limit doluluk oranları incelenmeli, farklı dönemlerde borç yükündeki değişiklikler iyi analiz edilmeli, borçlanmanın sebepleri araştırılmalıdır. Firma faaliyetlerinin yüksek düzeye ulaştığı, stok artırımına gittiği, siparişlerin yükseldiği, piyasanın canlandığı, alacak tahsilatlarının geciktiği, yatırım aşamasında olduğu dönemlerde borç yükündeki artışlar makul karşılanmalıdır.

4.1.11. Kredinin İşletme Faaliyet Amacı Dışında Başka Amaçla Talep Edilmesi

İşletmeler genelde faaliyet amaçları dışında, ortakların şahsi harcamalarına kaynak yaratma, başka bir işletmeye fon sağlama veya işletmenin ana faaliyet konusu dışında yeni bir alandaki yatırımının finansmanı gibi amaçlarla kullanmayı planladıkları kredilerle ilgili olarak reddedilmesi endişesiyle bankaya bilgi vermekten kaçınmaktadırlar. Banka ise, böyle bir bilgiden yoksun olarak belki de reddedeceği bir krediyi kullanılabilmektedir. Anket çalışmasının 6. maddesinde de değinildiği üzere asimetrik bilginin yol açtığı bu ahlaki tehlike sorunu, kredinin kredi alan tarafından kredi verenin bilgisi dışında ve uygun bulmayacağı alanlarda kullanılmasıdır ki bu durum kredi riskini yükseltmektedir. Çünkü, küçük ve orta ölçekli işletmelerin başarıları, yapıları gereği belirli bir iş kolundaki başarıya dayanmaktadır. İyi bildikleri alanda uzmanlıkları ile başarılı olan bu kuruluşlar farklı alanlara açıldıkça çeşitli yönetim problemleri ile karşı karşıya gelmekte ve verimlilikleri düşmeye başlamaktadır.

152

Yapılan anket çalışmasına katılanların %42'si işletmenin krediyi işletme faaliyet amacı dışında başka amaçla talep etmesi sorununa katıldıklarını, %12'si ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 58'ü ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.1.11.1. Çözüm Önerileri

Bankanın kredinin kullanım amacı ile ilgili bilgi alabileceği birinci ve en önemli kaynak işletmenin kendisidir. İşletme yöneticisi veya kredi kullanım amacını bilebilecek olan muhasebe ve finansman departmanı yetkilisi ile görüşülmeli ve kredi

¹⁵² Ankara Ticaret Odası, *Basel II "Kobi'lerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi"*, Ankara Ticaret Odası, Ankara 2007.

kullanım amacı sorgulanmalıdır. İşletmeden kredinin ne zaman, ne sıklıkta, ne tutarda gerekli olduğu bilgileri temin edilmeye çalışılmalı, kredi kullanım sonrası herhangi bir ödeme yapılacak ise ödemenin krediyi kullandıran banka kanalıyla yapılması temin edilmelidir. Kredinin kullanım amacının sorgulanması aynı zamanda bankaya çapraz satış imkanı da sunabilmesi bakımından önemlidir. Diğer bankalardaki kredi, kredi kartı, çek ödemeleri amaçlı kullanımlarda kredi kullandıran banka kendi çek, kredi kartı gibi ürünlerini pazarlama imkanına kavuşmakta ve mevcut kredili müşteriden daha fazla verim elde edebilmektedir.

4.2. BANKA KAYNAKLI SORUNLAR

Anket çalışmasında, banka kaynaklı sorunlar 11 madde olarak sıralanmış ve katılımcıların bu maddelerde yer alan hususun sorun olarak görüp görmedikleri veya ne derece önemli bir sorun olarak gördükleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anket çalışmasına katılanların vermiş oldukları cevaplar aşağıda tablo halinde sunulmakta olup, rakamlar ilgili madde hakkında katılımcıların vermiş olduğu cevapların frekansını göstermektedir.

Tablo 4.2. Banka Kaynaklı Sorunlar

SIRA NO	BANKA KAYNAKLI SORUNLAR	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	MOD
1.	Bankada işletme kredilerine cevap verebilecek birimin (Kobi /Ticari /Kurumsal Bankacılık vs.) bulunmaması	42	51	4	8	3	108	2
2.	Kredi biriminde yeterli personel istihdamı bulunmaması	26	17	12	38	15	108	4
3.	Kredi biriminde görev yapan personelin bilgi yetersizliği	18	28	22	31	9	108	4
4.	Bankanın mevzuat/yönetmelik/uygulamalarından kaynaklanan kredi sınırlamalarının bulunması	2	17	28	47	14	108	4
5.	İşletmeye ihtiyaç duyduğu kredi kompozisyonunun (tutar, vade, tür) sunulamaması	15	26	20	40	7	108	4
6.	İşletmenin kredi ihtiyacı dışında diğer bankacılık hizmetlerindeki beklentilerinin istenilen çeşit / hız / kalite / fiyatta karşılanamaması	10	28	30	35	5	108	4
7.	Yetkin bir değerlendirme sisteminin bulunmaması	15	29	29	22	13	108	2-3
8.	İşletmenin kredi ihtiyacına zamanında yanıt verilememesi	2	30	6	58	12	108	4
9.	Hedef baskısı varlığı	2	3	3	49	51	108	5
10.	Politik baskı	10	40	26	25	7	108	2
11.	Kredi kullandırımı sonrası kredinin kaderiyle başbaşa bırakılması/izlenmemesi	7	28	10	31	32	108	5

4.2.1. Bankada İşletme Kredilerine Cevap Verebilecek Birimin (Kobi / Ticari / Kurumsal Bankacılık vs.) Bulunmaması

Yalnızca tarımsal faaliyeti bulunan işletmeler ile emeklilerin talep ve işlemlerine yönelik hizmet sunmak üzere özel amaçlı açılan şubeler dışında bankaların her şubesinde işletmelerden gelen kredi talepleri değerlendirilebilmektedir. Ancak, bankaların kıt kaynaklarından dolayı potansiyel müşterilerin bulunduğu her ilçede/ilde şube ağı bulunmayabilmekte veya küçük, orta, büyük işletme ayırımına çok fazla gidilemeden tüm işletmelerin kredi talepleri aynı şubelerden karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu durum iş yoğunluğunu artırmakta olup, kredi taleplerinin zamanında yanıtlanmasını engelleyebilmekte, hatta orta ve büyük ölçekli işletmelerin taleplerinin karşılanamamasına neden olabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %7'si bankada işletme kredilerine cevap verebilecek birimin (Kobi /Ticari /Kurumsal Bankacılık vs.) bulunmaması sorununa katıldıklarını, %3'ü ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 11'i ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.2.1.1. Çözüm Önerileri

Bankaların şube ağlarını mümkün olduğunca geniş tutması, şubelerinde ticari kredi müşterilerinin kredi taleplerine cevap verebilecek ayrı bir departmanı mutlaka bulundurmaları sorunu büyük ölçüde çözüme kavuşturacaktır. Ayrıca, yalnızca orta ve büyük ölçekli işletmelerin kredi taleplerinin değerlendirildiği özel bankacılık şubelerinin açılması, özellikle taleplerin yoğun olduğu bölgelerde var olanların sayılarının artırılması ve bankada bu tür bir yapılanmanın etkin bir şekilde kullanılması yararlı olacaktır.

4.2.2. Kredi Biriminde Yeterli Personel İstihdamı Bulunmaması

Kredi talebinde bulunan her işletme talebine kısa sürede olumlu veya olumsuz bir yanıt alabilmeyi ister. Ayrıca kredili müşteri, kendisini tanıyan, şube ile kredili çalışma şartlarını bilen, bu sayede iş ve işlemleri ile ilgili taleplerini kısa sürede karşılayan özel bir müşteri temsilcisi bulunmasını arzu eder. Ancak, kredi biriminde yeterli personel istihdamı bulunmayan şubelerde müşterilerin bu tür arzularına zamanında ve tam olarak cevap verilmesi mümkün olamamaktadır. Bu durum ise potansiyel kredi müşterisinin veya mevcut kredili müşterinin küstürülmesine, verimliliğini yitirmesine ve hatta kaybına neden olabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %35'i bankaların kredi biriminde yeterli personel istihdamı bulunmaması sorununa katıldıklarını, %14'ü ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 53'ü ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.2.2.1. Çözüm Önerileri

Bankaların kredi birimindeki yeterli personel istihdamını sağlayabilmek için öncelikli olarak istihdamın fazla olduğu diğer birimlerindeki personeli kredi birimine kaydırması, bunun mümkün olmaması halinde imkanları dahilinde yeni personel alımına gitmesi ve yeni alınan personelin kredi birimi için eğitilmesi yerinde olacaktır.

Kredi birimindeki mevcut personelin gerek mevcut gerekse yeni ürün, sistem, mevzuat gibi konularda sık sık eğitime tabi tutulması, bu sayede bilgilerini taze tutması, ayrıca personelin iş yükünü azaltıcı sistemsel gelişmelerin sağlanması personelin kredi müşterisinin taleplerine daha kısa sürede yanıt verebilmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca kredi biriminde çalışan personelin sık sık revizyonu önlenmesi, müşteri temsilciliği sisteminin kurulması ve işleminin sağlanması kredi biriminde yetersiz personel istihdamının yaratacağı olumsuzlukların giderilmesine katkı sağlayacaktır.

4.2.3. Kredi Biriminde Görev Yapan Personelin Bilgi Yetersizliği

Müşteri güveninin kazanılması, talebinin hızlı bir biçimde yanıtlanması, müşteriye uygun olabilecek kredi kompozisyonunun belirlenmesi, danışmanlık hizmeti sunulabilmesi, müşteri memnuniyetinin sağlanarak uzun süreli ilişki kurulabilmesi için kredi biriminde görevli personelin yeterli bilgi birikimine sahip olması gereklidir. Personelin bankanın kredi ürün portföyü, kredi türlerin işleyişi, işletmenin kredi talebinin banka mevzuatına uygunluğu, karşılanabilirliği gibi konularda yeterli bilgi birikimine sahip olmadığı durumlarda gerek kredinin pazarlanması gerekse kullandırımı ve izlenmesi gibi aşamalarda hatalı kararlar verilebilir, yanlış uygulamalar gerçekleştirilebilir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %29'u bankaların kredi biriminde görev yapan personelin bilgi yetersizliği sorununa katıldıklarını, %8'i ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 40'ı ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.2.3.1. Çözüm Önerileri

Kredi biriminde görevli personelin sık sık, mümkünse diğer örnek şubelerde uygulamalı eğitimlere alınması, eğitim sonuçlarına göre bilgi eksikliği tespit edilen hususlarda yeniden eğitim verilmesi, personelin ihtiyaç duyduğu bilgiye kolayca ulaşabildiği bir teknolojik altyapının oluşturulması personelin bilgi eksikliğinden kaynaklanabilecek sorunların önüne geçilmesinde ilk yapılabilecekler arasında sayılabilir. Ayrıca, bankanın şube, bölge ayrımına göre alt birimlerinde görevli personeli için ihtiyaç halinde bilgisine başvurabileceği üst kredi birimlerinde görevli personellerden seçilecek olan bir grup oluşturulmalı ve bu yapılanmadan tüm çalışanlar haberdar edilmelidir.

4.2.4. Bankanın Mevzuat / Yönetmelik / Uygulamalarından Kaynaklanan Kredi Sınırlamalarının Bulunması

Bankalar gerek mevzuat ve yönetmelik gibi kurum içi gerekse günün ekonomik ve siyasal koşulları gibi dış kaynaklı nedenlerle belli sektörlerden gelen kredi taleplerinin reddi veya sınırlandırılması gibi uygulamalarda bulunabilmektedir. Bu durum normal şartlar altında kredilendirilebilecek bir işletmenin kaybına neden olabileceği gibi mevcut kredili müşteri ile kredi tutarı, teminatı, faiz oranı gibi çalışma koşullarının değiştirilmesi veya kredinin vadesinde yenilenmeyerek geri çağırılması nedeniyle kredinin sorunlu hale gelmesine yol açabilecektir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %43'ü bankanın mevzuat/ yönetmelik/ uygulamalarından kaynaklanan kredi sınırlamalarının bulunması sorununa katıldıklarını, %13'ü ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 61'i ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.2.4.1. Çözüm Önerileri

Bankaların kredi geri dönüşlerinde olası aksamaların önüne geçmek ve kredi portföyünü sağlamlaştırmak amacıyla günün değişen ekonomik ve siyasal şartlarına göre zaman zaman kredi politikalarında değişikliğe gitmesi genel olarak finansal sistemin güçlenmesi açısından da gerekli ve önemlidir. Ancak, banka bu tür bir uygulamaya giderken sorunlu kredilerin artmasını önlemeye çalışmalı, mevcut kredili müşteriler ile çalışmada bazı esneklikler getirebilmelidir. Örneğin, mevcut müşterinin kredi limitinin yenilenebilmesi, az bir ilave teminatla çalışmaya devam edilebilmesi, faiz ve komisyon oranlarında yüksek artışlara gidilmemesi gibi esneklikler kredi birimlerinin çalışmasını kolaylaştırırken aynı zamanda müşterinin küstürülerek kaybının önlenmesine, hatta müşteri verimliliğinin ve kredinin geri dönüş olasılığının artırılmasına imkan sunacaktır.

4.2.5. İşletmeye İhtiyaç Duyduğu Kredi Kompozisyonunun (Tutar, Vade, Tür) Sunulamaması

Kredi türünün bankanın ürün portföyünde bulunmaması, işletmenin istediği vadenin banka içi mevzuata uygun olmaması, personelin ürün portföyündeki ürün türleri ve ürünlerin işleyişi ile ilgili bilgi eksikliği, müşterinin tam olarak tanınamamış ve ihtiyacının tam olarak belirlenememiş olması, müşterinin teminat eksikliği, mali

durumunun elverişsiz olması veya banka içi kredi sınırlamaları gibi nedenlerle işletmenin ihtiyaç duyduğu kredi kompozisyonu banka tarafından işletmeye sunulamayabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %37'si işletmeye ihtiyaç duyduğu kredi kompozisyonunun (tutar, vade, tür) sunulamaması sorununa katıldıklarını, %6'sı ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 47'si ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.2.5.1. Çözüm Önerileri

Bankanın sektördeki yeni ürün ve uygulamaları takip etmesi, vakit geçirmeden gerekli mevzuat ve sistemsel çalışmaları tamamlayarak kredi portföyüne eklemesi, eski ürünler yanında özellikle yeni ürünler ve uygulamalarla ilgili personelin bilgi eksikliğinin giderilmesi, müşterinin tanınmaya ve müşteriye en uygun olacak ürünün belirlenmeye çalışılması üzerinde durulması gereken hususlardandır. Bankanın müşteri talepleri doğrultusunda piyasa araştırması yaparak sektörde bulunmayan ancak müşterinin ihtiyaç duyduğu ürünleri portföyüne kazandırması diğer bankalara göre kendisine avantaj sağlayacaktır.

İşletmeye ödeme tutarları ödeme gücünü aşacak kısa vadeli kredi kullandırımı, ya da işletmenin ve sektörün gidişatı çok da belli değilken gereğinden uzun vadeli kredi kullandırımından sakınmalı, mevsimlik iş kolları için kredi vadelerinin tahsilatın kolay yapılacağı devrelere denk getirilmesi, firmaları ihtiyacının üzerinde kredi tesis edilmemesi, kredinin geri dönüşünü kolaylaştıracak ve işletmenin nakit döngüsünü ayarlayabilmesine imkan sunacak borçlu cari hesap şeklinde işleyen, ödemesiz dönemi bulunan veya üç ay/altı ay/yıllık ödeme dönemlerine sahip kredi kullandırımına özen gösterilmelidir.

4.2.6. İşletmenin Kredi İhtiyacı Dışında Diğer Bankacılık Hizmetlerindeki Beklentilerinin İstenilen Çeşit / Hız / Kalite / Fiyatta Karşılanamaması

Bankanın yaygın şube ağına sahip olmaması, birim maliyetlerin yüksek olması nedeniyle bankacılık işlemlerinde görece olarak yüksek fiyat uygulaması, müşteri ihtiyacına cevap verebilecek ürün portföyüne sahip olmaması, kaliteli iş gücünden, teknolojik alt yapıdan kaynaklanan eksiklikler bulunması, personelin sayıca ve bilgi olarak yetersizliği, iş yoğunluğu, müşteri memnuniyetine gerekli önem verilmemesi gibi

nedenlerle işletmenin kredi ihtiyacı dışında diğer bankacılık hizmetlerindeki beklentilerinin banka tarafından karşılanamaması söz konusu olabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %32'si, işletmenin kredi ihtiyacı dışında diğer bankacılık hizmetlerindeki beklentilerinin banka tarafından istenilen çeşit / hız / kalite / fiyatta karşılanamaması sorununa katıldıklarını, %5'i ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 40'ı ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.2.6.1. Çözüm Önerileri

Bankanın teknolojik alt yapı ve kaliteli insan gücüne yatırım yapması, iş başında eğitim uygulamalarının yaygınlaştırılması, imkanlar dahilinde şube ağını genişletmesi, çapraz satış imkanlarının değerlendirilmesi ile birim maliyetlerin düşürülmesi ve bu sayede verilen hizmet masraf ve komisyonlarında rekabetçi fiyat uygulanabilmesi, müşteri memnuniyetinin sağlanmaya çalışılması, ürün portföyünü yenilemesi, sektördeki yeniliklere kısa sürede cevap verilmesi ve yeniliklerin uygulamaya koyulmasında hızlı ve istekli olunması müşterinin kredi ihtiyacı dışında diğer bankacılık hizmetlerindeki beklentilerinin banka tarafından karşılanabilmesine katkı sağlayacaktır.

4.2.7. Yetkin Bir Değerleme Sisteminin Bulunmaması

Kredi değerlendirme sistemi, fon arz edenlere yönelik olarak, fon talep edenleri kendi aralarında geri ödeme güçleri açısından sınıflandıran sistemin adıdır.¹⁵³ Bankalar kredi portföylerini sağlıklı bir şekilde oluşturabilmek ve Basel II kriterlerine uyum sağlayabilmek üzere kredi talebinde bulunan işletmenin her türlü mali ve mali olmayan bilgilerini kullanarak işletmenin kredi değerliliğini tespit eden değerlendirme sistemleri kullanmaktadır. Bu sistemler ile müşteri bir derecelendirme işlemine tabi tutulmakta yani müşterinin kredi notu tespit edilmekte, bu nota göre müşterinin kullanabileceği kredi tutarı ve bunun karşılığında müşterinden alınması gerekli teminatlar belirlenmektedir.

¹⁵³ Ömer Veysel Çalışkan, "Kredi Derecelendirme Kuruluşları ve Risk Değerleme Kriterleri", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sayı: 1, Ankara 2002, s.53-66.

Derecelendirme işlemi, tüm kredi portföyünün niteliğini, kredi yoğunlaşmalarını, kredi fiyatlamalarını, sorunlu kredileri ve kredi karşılıklarının yeterli olup olmaması gibi banka kredi politikalarını etkileyen kararların alınması için önemli bir araçtır.¹⁵⁴ Ancak, bankalarca derecelendirmede kullanılan sistemlerin henüz deneme aşamasında olması nedeniyle kredi kararlarında bazı aksaklıklarının bulunması muhtemeldir. Ayrıca, işletmeden gelen bilgiler ışığında değerlendirme yapıldığı düşünüldüğünde, bu sistemlerin sağlıklı işlemesi ve sağlıklı sonuçlar verebilmesi, büyük ölçüde işletmenin bilgilerinin doğruluğuna ve gerçeği yansıtırma durumuna bağlı olacaktır.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %20'si bankada yetkin bir değerlendirme sisteminin bulunmaması sorununa katıldıklarını, %12'si ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 35'i ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.2.7.1. Çözüm Önerileri

Bankalar müşterinin kredi değerliliğini tespit eden sistemleri bir an önce tam ve doğru bir şekilde uygulamaya koyabilmelidir. İşletmelerin de bu sistemlerin işleyişi hakkında fikir sahibi olması, bu sayede işletmelerin mali verilerine gerçek durumlarını yansıtacak şekilde ve muhasebe standartlarına uygun nitelikte mali tablolarını hazırlamaları yönünde bilgilendirilmesi ve teşvik edilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca işletmenin bankaların talep ettiği bilgileri zamanında, eksiksiz ve doğru bir biçimde ulaştırmasının son derece önemli olduğu vurgulanmalıdır.

Bankaların kurumsallaşmış, orta ve büyük ölçekli işletmelerin kredi taleplerini değerlendirme sistemine tabi tutması hem bankanın işgücü ve teknolojik kaynağı hem de zaman yetersizliğinden dolayı pek mümkün olamayacağından, işletmelerin kredi derecelendirme kuruluşlarına yönlendirilmesi, bankanın da bu kuruluşlardan hazır olarak aldığı notlar çerçevesinde kararlar alması önem arz etmektedir. Tabii ki, burada kredi derecelendirme kuruluşları ile ilgili yapısal ve yasal düzenlenmelerin

¹⁵⁴ Yıldız Ayanoğlu, Burak Ertürk, "Modern Kredi Riski Yönetiminde Derecelendirmenin Yeri ve İMKB'ye Kayıtlı Şirketler Üzerinde Bir Uygulama", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sayı: 9 (Ankara, 2007), s.75-90.

tamamlanması, dünyadaki standartlara uygun hale getirilmesi ve bu kuruluşların sayılarının artırılması için gerekli teşviklerin sağlanması gerekmektedir.

4.2.8. İşletmenin Kredi İhtiyacına Zamanında Yanıt Verilememesi

İşletmenin kredi ihtiyacına zamanında yanıt verilememesi çoğunlukla banka içi prosedürlerden kaynaklanmaktadır. İşletmenin talep ettiği kredinin tutar olarak kredi biriminin yetkisini aştığı ve işletmenin faaliyet konusu veya faaliyet süresi nedeniyle kredi birimince talebin değerlendirilme yetkisinin bulunmadığı durumlarda kredi taleplerinin bankanın üst birimlerince değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, yatırım kredisi, proje finansman kredisi gibi özel nitelikli kredi başvurularında ayrıntılı inceleme yapılması zorunluluğu, cirosu belli bir tutarın üzerinde olan işletmelerin kredi taleplerinde değişik ve daha zaman alıcı değerlendirme yöntemlerinin uygulanması kredi sürecinin uzamasına neden olabilmektedir. Bununla birlikte, kredi biriminde veya üst değerlendirme birimlerinde görevli personelin sayısının azlığı, iş yoğunluğu gibi nedenler de işletmenin kredi ihtiyacına zamanında yanıt verilmesi önleyebilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %54'ü banka tarafından işletmenin kredi ihtiyacına zamanında yanıt verilememesi sorununa katıldıklarını, %11'i ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 70'i ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.2.8.1. Çözüm Önerileri

Bankanın işletmenin kredi ihtiyacına zamanında yanıt verememesinden kaynaklanacak sorunların önüne geçilmesinde en etkili çözüm bankanın üst birimlerinden alt kademelerine daha geniş yetki devri olacaktır. Özellikle, kredi talebinin yoğun olduğu bölgelerde kredi talebini doğru biçimde değerlendirebilecek yetkinlikte kadroların bulunduğu şubelere geniş yetki devirleri prosedürlerin kısaltılmasına ve prosedür kaynaklı zaman sıkıntısını gidermeye yardımcı olacaktır. Gerekli teknolojik alt yapı ve mevzuat uygulamalarının tamamlanarak üst birimlere gönderilmesi gerekli kredi dosyaları ile ilgili veri aktarımlarının ve yazışmaların elektronik ortamlarda gerçekleştirilmesine imkan sağlanması, evrakların kuryede beklemesi ve mesafe uzaklığı kaynaklı gecikmelerin önüne geçilmesi bakımından önemlidir.

Kredi taleplerinin değerlendirildiği birimlerde yeterli personel istihdamı, iş yoğunluğu olan bölgelere geçici personel takviyesi ile iş yoğunluğunun azaltılması yapılabilecek diğer uygulamalar arasında sayılabilir. Ayrıca, kredi talepleri ile ilgili ön incelemelerin kısa sürede yapılarak olumlu yanıt verilmesi mümkün olmayan taleplerin bekletilmeden reddedilmesi, ya da bir an önce talebin değerlendirileceği üst birime sevk edilmesi işletmenin beklemeden kaynaklanacak maduriyetini önleyebilir.

4.2.9. Hedef Baskısı Varlığı

Kredilendirmede yapılan hataların kaynaklarından birini de şube ve personel üzerindeki hedef baskısı oluşturmaktadır. Bankacılık sektöründe artan rekabet ve kar arzusu kredi birimlerinin hedeflerine yüklenilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bankalarda personel atamaları, maaşların önemli bölümünün hedef gerçekleştirmedeki performansa göre belirlenmesi nedeniyle, kredi birimi, kredi ile ilgili verilen hedefleri gerçekleştirebilmek için kredi talebini yetirince titizlikle ve objektif olarak değerlendirmeden hatalı kararlar alabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %46'sı banka çalışanları üzerindeki hedef baskısı varlığı sorununa katıldıklarını, %47'si ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 100'ü ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.2.9.1. Çözüm Önerileri

Bankalarca personel verimliliğinin artırılması, kaynak maliyetlerinin azaltılması ve karlılığın artırılması için personele kredi ile ilgili hedef verilmesi normal bir uygulama olmakla birlikte, hedeflerin belirlenmesinde şubenin personel, mevcut ve potansiyel müşteri sayısı, yörenin ekonomik şartları, şubenin geçmiş dönemlerdeki kredi rakamları gibi hususlar göz önünde bulundurulmalıdır. Şubenin kredi rakamlarının seyri, büyüme potansiyelinin varlığı dikkate alınarak mevcut durum ile hedefler arasında büyük farklar bulunmamalı, hedefler ulaşılabilir nitelikte olmalıdır. Hedef gerçekleştirmeye dayalı raporlama, ücretlendirme, terfi sistemi gibi uygulamaların personel üzerinde hedef baskısı oluşturabileceği dikkate alınmalı, hedefler konusunda baskıcı uygulamalardan sakınılmalı ve hedeflerini gerçekleştiremeyen personel cezalandırılmamalıdır.

4.2.10. Politik Baskı

Bankalarda politik baskı altında kredi kararları verilebilmektedir. Özellikle kamu sermayeli bankalar kredi ile ilgili uygulamalarında politik baskılara maruz kalabilmektedir. Hükümetlerin ekonomik programları ile ilgili hedeflerini gerçekleştirebilmek için kamu bankaları kullanılabilecek etkin araçlar olmakta çünkü bu bankaların kredilendirme faaliyetleri ekonomideki tüm sektörleri etkileyebilmektedir. Kamu bankaları yalnızca kredi kullandırırken değil, kullandırdıkları kredileri tahsil ederken ve teminatları kullanırken de politik kaygıların etkisi altında kalmaktadırlar. Kamu bankalarının uzun vadeli kredileri ve güvenilir olmayan müşterileri için yüksek faiz uygulamaları gerekirken, bu faiz oranları politik olarak mümkün olamamakta ve bu bankalar sonuç olarak piyasa faiz oranının altında bir oran belirlemektedir.¹⁵⁵

Yapılan anket çalışmasına katılanların %23'ü banka çalışanları üzerindeki politik baskı sorununa katıldıklarını, %7'si ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 32'si ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.2.10.1. Çözüm Önerileri

Bankalarda kredilendirme sürecinde politik baskıların önüne geçilmesinde uygulanabilecek çözüm yollarından biri banka yönetiminin atama yolu ile iş başına gelen kişilerden değil, mesleki formasyona sahip, deneyimli kişilerden oluşmasını sağlamaktır. Bankaların sermayelerinin bir bölümünün halka arz edilmesi ile tamamen kamu bankası veya belli bir grubun yönetiminde kalmış özel sermayeli banka niteliğinden çıkarılması için yasal zorunluluklar getirilmesi, etkin bir denetim sisteminin ve yasal mevzuatın oluşturulması yapılabilecekler arasında sayılabilir.

4.2.11. Kredi Kullandırımı Sonrası Kredinin Kaderiyle Baş Başa Bırakılması / İzlenmemesi

Kredinin izlenmesi, bankalar kanunu gereği zorunluluk olduğu kadar banka açısından da sağlıklı bir kredi portföyü oluşturulması için faydalı ve gerekli bir süreçtir. Kredinin izlenmesindeki esas amaç, herhangi bir geri dönmeme olasılığının önceden görülerek tedbir alınmasını ve kredinin sorunlu hale gelmesinin önlenmesini

¹⁵⁵ Sinem Uçarkaya, *Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü*, (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), T.C. Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2006.

sağlamaktır. Kredi izlenmemesi kredinin kaderi ile baş başa kalmasına neden olurken, riski yükselen kredilerin fark edilememesine ve sorunlu kredilerin sayısının artmasına neden olmaktadır. Kredinin belli aralıklarla devamlı surette izlenmediği durumlarda bankanın düşük kaliteli bir aktif yapı ile karşı karşıya kalması muhtemeldir. Kredinin izlenmemesi, personel, kaynak ve zaman yetersizliği, iş yoğunluğu gibi hususlardan kaynaklanabileceği gibi kredi izleme faaliyetine gerekli önemin verilmemesinden de kaynaklanabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %29'u kredi kullandırımı sonrası kredinin kaderiyle başbaşa bırakılması/ izlenmemesi sorununa katıldıklarını, %30'u ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 63'ü ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.2.11.1. Çözüm Önerileri

Bankaların kredilerin belli aralıklarla izlenebilmesi için öncelikle yeterli personel istihdamını sağlaması, daha sonra kredi izlemesi ile ilgili hususlarda personelinin eğitimden geçirmesi, bu bilinci personeline aşılması gerekmektedir. Banka bünyesinde kredi izleme birimleri oluşturulması, bunlara etkinlik kazandırılması ve bu birimlerin gerekli raporlamaları kolayca oluşturabileceği sistemlerin kullanılması ve geliştirilmesi sorunlu kredilerin azaltılmasına büyük katkı sağlayacaktır.

Ansızın müşteri ziyaretleri ile işletmenin yönetim, finans, üretim, sipariş, satış, stok seviyesi gibi durumundaki değişiklikler takip edilmeli, firma faaliyetleri ile ilgili bilgi alınmalıdır. İşletmelerin mali verileri üçer aylık dönemler itibariyle temin edilerek incelenmeli ve mali durumlarındaki gelişmeler izlenmelidir. İşletme, yönetici ve ortakları ile ilgili piyasa istihbaratları aralıklarla yenilenmeli, kredinin işletme tarafından amacına uygun kullanılıp kullanılmadığı ve kredi teminatlarının değerinde ve kalitesinde bir değişme olup olmadığı araştırılmalıdır.

4.3. İŞLETME VE BANKA KAYNAKLI OLMAYAN DİĞER SORUNLAR

Anket çalışmasında, işletme ve banka kaynaklı olmayan diğer sorunlar 6 madde olarak sıralanmış ve katılımcıların bu maddelerde yer alan hususun sorun olarak görüp görmedikleri veya ne derece önemli bir sorun olarak gördükleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anket çalışmasına katılanların vermiş oldukları cevaplar aşağıda tablo halinde sunulmakta olup, rakamlar ilgili madde hakkında katılımcıların vermiş olduğu cevapların frekansını göstermektedir.

Tablo 4.3. İşletme ve Banka Kaynaklı Olmayan Diğer Sorunlar

SIRA NO	İŞLETME VE BANKA KAYNAKLI OLMAYAN DİĞER SORUNLAR	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	MOD
1.	Kayıt dışılık	1	3	5	38	61	108	5
2.	Makroekonomik belirsizliklerin varlığı	1	11	22	61	13	108	4
3.	Güvenilir ve hızlı işleyen bir yasal sistemin bulunmaması	1	21	21	40	25	108	4
4.	Etkin bir denetim sisteminin bulunmaması	1	18	17	48	24	108	4
5.	Bankalar arası yoğun rekabetin varlığı	1	7	4	41	55	108	5
6.	Yasal sınırlamaların varlığı (zorunlu karşılık oranları, sermaye yeterlilik rasyosu, hesap durum belgesi alınmaksızın açılacak kredi tutarı vb.)sorunu	5	25	25	44	9	108	4

4.3.1. Kayıt Dışılık

Kayıt dışı ekonomi, devletten gizlenen, kayda geçirilmeyen/geçirilemeyen ve bu sebeple denetlenemeyen faaliyetler olarak tanımlanabilir.¹⁵⁶ Ülkemizde tüm sektörlerde küçük işletmelerin yaygın olması kayıt dışılığa ortam hazırlayan önemli faktörlerden biridir. Küçük işletmelerin yaygınlığı bir taraftan izleme ve denetlemeyi zorlaştırırken, diğer taraftan bu işletmelerin pek çok yasal düzenlemelerin dışında kalmalarına yol açmakta; vergi, iş, sosyal güvenlik, muhasebe vb. konularla ilgili yasalar genellikle bu tür küçük işletmeleri kapsamamaktadır.¹⁵⁷ Küçük ve orta ölçekli işletmelerde belge düzeninin yerleşmemiş olması, bürokratik formalitelerin fazlalığı, enflasyonun yüksekliği, ekonomik krizler, ekonomik faaliyetlerin nakit para veya takas yoluyla yapılması, vergi politikaları, kayıt dışı istihdam gibi nedenler işletmeleri kayıt dışılığa itebilmektedir.

¹⁵⁶ Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı , *Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2008-2010)* (Yayın No:87), Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara 2009.

İşletmelerin muhasebe sisteminin tam ve sağlıklı olarak yapılandırılmaması ve kayıt dışı işlemlerin yüksek hacimlere ulaşması nedeniyle bu işletmelerin gerçek performanslarını mali tablolarına yansıtamamaları, özellikle kredi değerliliğinin tespitinde olumsuz etki yaratmakta ve işletmeler yine kayıt dışı finansmana yönelmek zorunda kalmaktadırlar. Yakın çevreden zor durumlarda kalındığında da tefecilerden sağlanan bu kayıt dışı finansman ise, doğal olarak kurumsallaşma ve uluslararası pazarda rekabet gücü kazanmada işletmelerin önüne bir engel olarak çıkmaktadır.¹⁵⁸

Yapılan anket çalışmasına katılanların %36'sı kayıt dışılık sorununa katıldıklarını, %56'sı ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 99'u ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.3.1.1. Çözüm Önerileri

Kayıt dışılığın önlenmesi için vergi, istihdam gibi konularda yasalardaki karışıklığın giderilmesi, kanunların açık, anlaşılabilir ve uygulanabilir olmasının sağlanması, etkin bir denetim sistemi oluşturulması, caydırıcı cezai yaptırımlar uygulanması, vergi oranlarının aşağı çekilmesi, bürokratik formalitelerin azaltılması yapılabilecekler arasındadır. Ayrıca, muhasebe ve mali müşavirlik konusunda bilgilendirici, uygulamaya dönük eğitimler verilmesi, ticaretteki ödemelerin tamamen finans kuruluşları, kredi kartları aracılığıyla gerçekleştirilmesinin sağlanması, takas veya nakit ödeme yoluyla ticaretin önlenmesi kayıt dışılık sorununa çözüm getirebilecek uygulamalar olarak sayılabilir.

Kayıt dışı ile mücadelede en etkin çözüm işletmede faaliyetlerin kayıt altına alınması için istek uyandırabilmekten geçmektedir. Bunun için işletmeler yakın bir gelecekte tamamen uygulamaya konulması planlanan Basel II kriterleri hakkında bilgilendirilmelidir. Daha az vergi verebilmek amacıyla düşük ciro ve düşük kar gösteren işletmelerin daha düşük bir dereceye sahip olacağı, dolayısıyla daha yüksek maliyetlerle kredi kullanmak sorunu ile karşı karşıya kalacakları konusunda bilgi sahibi olan işletmeler, mali tablolarında doğru rakamları kullanmak durumunda kalacaklardır.

¹⁵⁷ Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Age., s.12.

¹⁵⁸ Gaye Karpat Çatalbaş, Ersin Çatalbaş, "Finansman Sorunu Yaşayan Kobi'ler, Basel II ve Bankacılık Sektörü", *Bankacılar Dergisi*, sayı:66, 2008, s.3-12.

İşletmelerin giderek kayıt içine girmeleri, kayıt dışı işletmelerin faaliyet alanlarını daraltacak, böylelikle mali tablolarda şeffaflık bir kültür olarak yerleşecektir.

4.3.2. Makroekonomik Belirsizliklerin Varlığı

Enflasyonist veya deflasyonist iktisadi koşulların var olduğu, döviz kurlarında sürekli dalgalanmaların yaşandığı, sıkı/gevşek para politikası, sabit /dalgalı kur rejimi gibi izlenen ekonomik politikaların sıklıkla değiştiği bir ekonomik ortamda gerek işletmeler gerekse bankalar kredilerle ilgili kararlarında çok daha dikkatli davranmak zorunda kalmaktadır. Bankalar belirsizlik ortamında bir yandan kredi kaynağı bulmaya çalışırken bir yandan da kaynaklarını doğru kredilere aktarmak istemektedir. Belirsizlik ortamında genellikle kısa vadeli kredilere yoğunlaşmak isteyen bankalar bu kredilerden yüksek verim elde etmeye çalışmaktadır. Ancak, bankaların ortalama borç vadesindeki kısalma ve yüksek faizli kredi verme kararları işletmeleri yatırım dolayısıyla kredi alma kararından caydırabilir veya bu koşullarla kredi kullanımı işletmenin varlığını sürdürebilmesini tehlikeye sokabilir.

Bankaların belirsiz makroekonomik koşulların varlığı durumunda kredi verme standartlarını ciddi bir şekilde yükseltmesi, alt birimlerinin kredi limitlerinde sınırlamalara gitmesi banka kredilerinin önemli oranda kısıtlanmasına neden olmaktadır. Sonuçta, kredi daralması da denen bu durum özellikle reel sektör yatırımlarının azalmasına hatta durma noktasına gelmesine, bankaların ise karlarının önemli bölümünden vazgeçmelerine veya zarar açıklamalarına neden olabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %56'sı makroekonomik belirsizliklerin varlığı sorununa katıldıklarını, %12'si ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 74'ü ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.3.2.1. Çözüm Önerileri

Makroekonomik belirsizliklerin var olduğu ortamlarda karar alma sürecinde en belirleyici unsur geleceğe ilişkin beklentiler olmaktadır. Bu noktada hükümet bu belirsizlikleri ortadan kaldıracı önlemleri almalı, sık sık makroekonomik politikalarda değişikliğe gidilmemeli, istikrarlı bir ekonomik politika uygulamaya gayret etmeli ve böylece piyasada güven duygusunun yerleşmesine çalışmalıdır. Gerek yurt içi gerek yurt dışı kaynaklı nedenlerle belirsizlik ortamına girildiği durumlarda ise, devlet bankaları sıkı denetim altında tutmalı, faiz oranlarındaki anormal yükselişler veya kredi

arzındaki önemli daralmaların önüne geçmeli, reel sektörün yatırım ve proje kararlarından dolayısıyla kredi kullanımından vazgeçmemeleri için çeşitli teşvikler sunulmalıdır.

4.3.3. Güvenilir ve Hızlı İşleyen Bir Yasal Sistemin Bulunmaması

Kredilerin normal olarak vadelerinde tahsil ve tasfiye edilmeleri esastır. Vadesinde tahsil ve tasfiye edilemeyen veya edilemeyeceği düşünülen kredilerle ilgili banka mali tablolarında hesaben gider yazılan ve karşılık olarak adlandırılan tutarlar ayrılmaktadır. Bu karşılıklar gider niteliğinde olması nedeniyle banka karlılığını olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, sorunlu hale gelmiş kredilerin bir an önce tahsil ve tasfiye edilmesine çalışılmaktadır. Ancak, takip sürecinde yasal sistemden kaynaklanan gecikmeler yaşanabilmekte ve süreç banka aleyhine işleyebilmektedir. Bundan dolayı bankalar kredi kararlarını verirken kredinin sorunlu hale gelmesi durumunda karşılaşılabilecekleri yasal sistem kaynaklı sorunları da göz önünde bulundurmak zorunda kalmakta ve risk almaktan kaçınabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %37'si güvenilir ve hızlı işleyen bir yasal sistemin bulunmaması sorununa katıldıklarını, %23'ü ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 65'i ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.3.3.1. Çözüm Önerileri

Finansal sistemin yapı taşlarından olan bankaların kredi kararlarını verirken yasal sisteme olan güvenleri tam olmalıdır. Bunu sağlamanın yolu ise güvenilir, tutarlı ve hızlı işleyen bir yasal sistemin oluşturulmasından geçmektedir. Gerekli yasal alt yapının oluşturulması, kanunlar arasındaki çelişkilerin giderilmesi, adli sistemin zamanında işleyebilmesi için sektörde yeterli istihdamın sağlanması, adli prosedürlerin azaltılması, yetki karmaşasının giderilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması gibi uygulamalar güvenilir ve hızlı işleyen bir yasal sistemin oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

4.3.4. Etkin Bir Denetim Sisteminin Bulunmaması

Bankacılık, doğası gereği risk almayı gerektiren bir sektördür. Bankaların etkin olarak denetimi bankacılık sisteminin de içinde yer aldığı güçlü bir finansal yapının

tesisi ve devamı için en önemli unsurlarından birisidir. Bankacılıkta denetim işlevinin temel amacı finansal sistemde güven ve istikrarı sağlamaktır. Etkin bir denetim sisteminin bulunmadığı bankacılık sisteminde fon arz edenler kadar fonları kullananlar için de riskler söz konusu olabilmekte, bankacılık sistemindeki bir sorun genel olarak ekonomik bir sorun haline gelebilmekte ve krizlere neden olabilmektedir.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %44'ü etkin bir denetim sisteminin bulunmaması sorununa katıldıklarını, %22'si ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 72'si ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.3.4.1. Çözüm Önerileri

Bankaların gözetim ve denetiminden sorumlu kamu otoritesi olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun taşıdığı sorumlulukları yerine getirmesi ve görevlerini etkin olarak sürdürebilmesi için öncelikle faaliyetlerinde bağımsız olması sağlanmalı böylece adil, tutarlı, şeffaf bir denetim otoritesinin varlığı ile bankacılıkta eşit rekabet şartlarının tesis edilmesi mümkün olmalıdır. Ayrıca, gerekli yasal düzenlemeler yapılarak BDDK'nın bankalardan gerekli bilgilerin temin edilmesi ve aldığı kararların uygulanması konusunda ihtiyaç duyacağı yasal yetki ve araçlara sahip olması sağlanmalıdır.

4.3.5. Bankalar Arası Yoğun Rekabetin Varlığı

Bankaların en önemli gelir kaynakları fon sahiplerinden topladığı fonları kredi olarak fon ihtiyacı olanlara kullandırması sonucu elde ettiği faiz geliri ve bankacılık işlemlerinden elde ettiği komisyon gelirleridir. Esas amacı kar elde etmek olan ve finansal sistemin vazgeçilmez unsuru olan bankaların karlarını artırmak için daha çok kredi vermeye çalışması olağandır. Kar maksimizasyonunu sağlayabilmek veya mevcut karlılık durumunu koruyabilmek adına piyasadan daha fazla pay almaya uğraşan bankalar arasında yoğun rekabet bu noktada kendini göstermektedir. Ancak, bankaların kar hırsı sebebiyle normalde kredilendirilmeyecek bir işletmenin kredilendirilmesi, işletmeye ihtiyacından fazla ve ödeme gücünün üzerinde kredi verilmesi gibi yanlış kredi kararları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, kredi komisyon, faiz oranı hatta kredi müşterisinin diğer bankacılık işlemlerinde masraf ve komisyon indirimlerine gidilmesi

kredinin verimliliğini düşürmekte, çoğu kez daha riskli kredi karşılığında daha az risk primi uygulanması sonucunu doğurmaktadır.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %38'i bankalar arası yoğun rekabetin varlığı sorununa katıldıklarını, %51'i ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 96'sı ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.3.5.1. Çözüm Önerileri

Hedefi kar elde etmek olan bankalar arasında yoğun bir rekabet bulunması olağandır. Ancak, kar hırsının haksız rekabete neden olması önlenmelidir. Bunun için kamu otoritesinin etkin bir denetim sistemi kurması ve sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesi için gerekli önlemleri alması gereklidir.

4.3.6. Yasal Sınırlamaların Varlığı (Zorunlu Karşılık Oranları, Sermaye Yeterlilik Rasyosu, Hesap Durum Belgesi Alınmaksızın Açılabilir Kredi Tutarı Vb.) Sorunu

Zorunlu karşılıklar, merkez bankaları tarafından uygulanan, ticari bankaların merkez bankası bünyesinde bulundurmak zorunda oldukları mevduat karşılığını belirleyen ve ekonominin kredi hacminin ayarlanmasını sağlayan bir para politikası aracıdır.¹⁵⁹

Sermaye yeterliliği rasyosu, esasında bankanın özkaynak tutarının riskli varlıklarının risk doğurma olasılıklarına göre ağırlıklandırmaya tabi tutularak hesaplanan değerine oranını gösterir ve asgari %8 olması gerekmektedir. Başka bir anlatımla, bankanın bir birimlik sermayesi karşılığında azami sekiz birimlik risk üstlenebileceğini öngörmektedir.¹⁶⁰

Zorunlu karşılık oranları ve sermaye yeterlilik rasyosu gibi yasal sınırlamalar banka tarafından toplanan fonlar ile özkaynakların tutarına bağlı olarak banka kaynaklı nedenlerle kredi arzında sınırlamalara yol açmaktadır. Ancak, hesap durum belgesi alınmaksızın açılabilir kredi tutarı sınırlaması, genel olarak işletmelerin mali

¹⁵⁹ Hüseyin Ağır, Osman Peker, Muhsin Kar, "Finansal Gelişmenin Belirleyicileri Üzerine Bir Değerlendirme: Literatür Taraması", *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, cilt: 3 (2), 2009, s.45.

¹⁶⁰ Gökhan Hancı, "Bankacılıkta Sermaye Yeterliliği Ne Anlam İfade Etmektedir?", *Stratejik Boyut - Demokratik Düşünce Platformu*, 04 Mayıs 2009. Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2011.
<http://www.stratejikboyut.com/haber/bankacilikta-sermaye-yeterliliği-ne-anlam-ifade-etmektedir--28551.html>

verilerinin yüksek tutarlı kredi kullanımına imkan vermemesi şeklinde işletme kaynaklı kredi sınırlamasına yol açmaktadır.

Yapılan anket çalışmasına katılanların %41'i yasal sınırlamaların varlığı (zorunlu karşılık oranları, sermaye yeterlilik rasyosu, hesap durum belgesi alınmaksızın açılacak kredi tutarı vb.) sorununa katıldıklarını, %8'i ise kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Değerlendirmeye alınan 108 kişiden 53'ü ilgili maddeyi sorun olarak kabul etmektedir.

4.3.6.1. Çözüm Önerileri

Bankacılıkta kredilerle ilgili yasal sınırlamaların getirilmesindeki temel amaç bankaların topladıkları fonları ve öz kaynaklarını kar hırsı ile riskli kredilere yönlendirmelerini önlemek, fon ve öz kaynakların korunması yanında fon kullananların da korunmasını sağlamaktır. Zira, bankacılık sisteminde meydana gelebilecek bir olumsuz gelişme finansal sistemin ve genel olarak ekonomik sistemin sıkıntıya girmesine ve piyasada güven duygusunun zedelenmesine neden olabilecektir. Ancak, yasal sınırlamaların banka karlılıklarını olumsuz etkilediği de aşîkardır. Bu nedenle, merkez bankasının zorunlu karşılık oranlarına verdiği faiz oranını yükseltmesi, hesap durumu aranmaksızın açılacak kredi tutarı sınırlarının artırılması ve bu tutarın sanayileşme, üretim ve tüketimin yüksek olduğu, reel sektörün geliştiği illerde daha yüksek olarak belirlenmesi yasal sınırlamaların neden olabileceği sorunların giderilmesine katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Ekonomik hayattaki dalgalanmaların işletme faaliyetlerine olumsuz etkilerini giderme, işletmenin sürekliliğinin sağlanması ve ekonomideki büyüme paralelinde işletmenin büyümesi amacıyla yaygın olarak kullanılan finansman kaynaklarından biri de ticari kredilerdir.

Ticari kredi, finansal sistemin en önemli aktörlerinden biri olan bankalarca tasarruf sahiplerinden toplanan fonların ihtiyaç sahibi işletmelere kaynak olarak aktarıldığı bir araçtır. Bu yönüyle ticari kredi, hem reel sektörde hem de finansal sektörde işlerin yolunda gitmesini sağlayan önemli bir unsurdur. Bankalardaki ticari kredilendirme süreci ile süreçte karşılaşılan sorunların incelendiği ve sorunların çözümüne yönelik önerilerde bulunulduğu bu çalışma ile gerek kredinin kullanıcıları olan işletmelere gerekse kredi kullandırıcısı konumundaki bankalara rehber olabilecek bir kaynak sunulmak istenmiştir.

Kredinin tanımı yapılarak kredi ile ilgili kavramlar açıklanmış, kredi unsurları, kredilendirme ilkeleri, kredilendirmede 5C kuralı anlatılmıştır. Böylece, ticari kredi hakkında genel olarak işletme ve bankacılara bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

Bankaların ihtiyaç sahiplerine kredi olarak kullandıkları fonları elde ettikleri kaynaklar tanımlanarak çeşitli kriterlere göre kredi sınıflandırmaları yapılmış ve her bir kredi türü açıklanmıştır. Kredi borçlusunun borcunu tamamen veya kısmen ve zamanında geri ödeyememe riskine karşılık bankanın alacağını güvence altına almasını sağlayan her türlü varlık, garanti ve kefaletler teminat olarak adlandırılmakta olup, teminatların sınıflandırılması yapılmış ve her bir teminat türü tanımlanmıştır. Böylece, kredi alanın ihtiyaçlarına göre hangi kredinin uygun olacağı konusunda karar vermenin kolaylaştırılması ve kredinin güvencesi olarak alınabilecek teminat seçimi hususunda bir kaynak oluşturulması hedeflenmiştir.

Finansal piyasalarda güven ve istikrarın sağlanması, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışması, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına ilişkin usul ve esasları düzenleme amacı edinen Bankacılık Kanunun bankacılık sistemindeki ticari kredi ürünü ile ilgili yasal düzenlemelerine değinilmiş olup, kredi alma ve kredi verme işleminin yasal temelleri çizilmiş ve yasaya aykırı talep ve uygulamaların önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Müşteri görüşmesi, evrak temini ve ön inceleme ile başlayan, kredinin tahsis, kullandırımı, izleme faaliyetleri ile devam eden, sorunlu kredinin yönetimini kapsayan ve kredinin kapanması ile son bulan ticari kredilendirme süreci detaylı olarak incelenmiştir. Gerek kredi kullanıcıların gerekse bankaların ticari kredilendirme süreci hakkında bilgi sahibi olmaları, eksik ve/veya hatalı uygulamaların önüne geçilmesi, süreçle ilgili bilgi sayesinde zaman planlamasının etkin olarak yapılması ve bu sayede kredilendirmede zaman probleminin önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Bankaların işletme kredisi taleplerini değerlendirme ve kredilerin kullandırımı ile ilgili işlemlerini yürütme konusunda görevli çalışanlarının katılımıyla yapılan anket çalışmasında ticari kredilendirme sürecinde karşılaşılan, gerek banka veya işletme kaynaklı olan gerekse işletme ve banka kaynaklı olmayan sorunlar üzerine bir araştırma yapılmış olup, sıklıkla karşılaşılan sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Anket katılımcılarının verdiği cevapların frekansına bakıldığında, işletme kaynaklı sorunların tamamına katıldıkları görülmüştür.

Banka kaynaklı sorunlardan bankada işletme kredilerine cevap verebilecek birimin (Kobi/ Ticari/ Kurumsal Bankacılık vs.) bulunmaması ve banka çalışanlarının üzerinde politik baskı bulunması sorununa katılmayanların çoğunlukta olduğu gözlenirken, bankada yetkin bir değerlendirme sisteminin bulunmaması sorununa katılmayanlar ile sorunla ilgili kararsız kalanların sayıları birbirine eşit olduğu ve katılımcıların çoğunluğunu oluşturduğu görülmüştür. Son yıllarda kamu bankaları da dahil birçok bankanın yeniden yapılanma sürecinde olması ve bankada ticari kredi talebi değerlendirme ve işlemleri ile ilgili özel birimlerin oluşturulmuş olması, anket katılımcıların ağırlıklı kısmının özel sermayeli bankalarda çalışması ve dolayısıyla politik baskıya daha az veya hiç maruz kalmaması yapılan anketin gerçeği yansıtmaya olasılığını desteklemektedir. Ayrıca, Basel II kapsamında her işletmenin değerlendirme notuna göre kullanabileceği kredi tutarı, vadesi, teminatı ve kullandırım faiz ve masrafları belirleneceğinden, bankaların bu tür değerlendirme sistemlerine yatırım yapmaya ve en azından pilot uygulamalarını başlattığı göz önünde bulundığında, yine katılımcıların bankada yetkin bir değerlendirme sisteminin bulunmaması sorununa katılmamaları makul karşılanmaktadır.

Banka çalışanları üzerinde hedef baskısı varlığı ve kredinin kullandırımı sonrası kaderiyle baş başa bırakılması/ izlenmemesi sorununa katılımcıların çoğu kesinlikle katıldıklarını ifade etmiş olup, banka kaynaklı sorunlar içerisinde en çok bu maddeler sorun olarak görülmüştür. Bankaların kar hırsı ve piyasadan daha fazla pay alma isteği doğrultusunda verilen hedeflerin personel üzerinde baskı unsuru olduğunu gösteren anket ile kredi ile ilgili kararların hedef baskısı altında verildiği ve bunun bankacılar tarafından kesinlikle kabul edilen bir sorun olduğu vurgulanmıştır.

Anket çalışmasının son bölümü, banka ve işletme kaynaklı olmayan diğer sorunlar hakkında görüşleri içermekte olup, katılımcıların en yüksek frekanslı yanıtları kayıt dışılık ve bankalar arası yoğun rekabet varlığı sorununa kesinlikle katılıyorum, diğer sorunlara ise katılıyorum şeklinde gerçekleşmiştir. Bankalar arası yoğun rekabet ve personel üzerindeki hedef baskısı varlığı sorunlarına katılımcıların en yüksek frekansla kesinlikle katıldıklarını belirtmeleri anketin güvenilirliği konusunda olumlu yorumlanmaktadır.

Bankalardaki ticari kredi ürünü ve ilgili konular ile kredilendirme sürecinin detaylı olarak incelenen ve uygulama bölümünde ticari kredilendirme sürecinde karşılaşılan sorunlar üzerine bir anket gerçekleştirilen çalışmamızda, her bir sorun ile ilgili çözüm önerileri sıralanmış ve finansal piyasalarda gerek kredi kullanıcısı, gerek kredi pazarlayıcısı ve gerekse piyasanın işleyişini düzenleyici ve denetleyicilerine bir rehber kaynak oluşturulması amaç edinilmiştir.

KAYNAKÇA

Ağır, Hüseyin, Peker, Osman, Kar, Muhsin, “Finansal Gelişmenin Belirleyicileri Üzerine Bir Değerlendirme: Literatür Taraması”, *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, cilt: 3 (2), 2009.

Akbank, *Artı Para Kredisi*, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2010.
<http://www.akbank.com/ticari-arti-para-kredisi-714.aspx>

Akgüç, Öztin, *Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi*, Avcıol Basım-Yayınları, (5. Baskı), İstanbul 1991.

Akıntürk, Turgut, *Borçlar Hukuku*, Şavaş Yayınları, Ankara 1998.

Alternatif Bank, *Döviz Endeksli Kredi*, Erişim Tarihi: 13 Haziran 2010.
<http://www.abank.com.tr/pages.aspx?pgID=324>

Anadolubank, *İskonto İştirak Kredisi*, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2010.
http://www.anadolubank.com.tr/girisimci/?page=iskonto_istira_kredisi

Ankara Ticaret Odası, *Basel II “Kobi’lerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi”*, Ankara Ticaret Odası, Ankara 2007.

Aras, Güler, *Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi*, Sermaye Piyasası Kurulu, Yayın No.30, Ankara 1996.

Aslan, Sinan, *Finansal Muhasebe*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları. Ankara 2008, Yayın No:21.

Ayanoğlu, Yıldız, Ertürk, Burak, “Modern Kredi Riski Yönetiminde Derecelendirmenin Yeri ve İMKB’ye Kayıtlı Şirketler Üzerinde Bir Uygulama”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sayı: 9 (Ankara, 2007).

Aydemir, Namık, *Dünden Bugüne Türkiye’de Bankacılık*, (2. Baskı), Ankara 2005.

Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik, (2006), *T.C. Resmi Gazete*, 26333, 01 Kasım 2006.

BDDK, *Bankacılık Kanunu*, (2005), Erişim Tarihi: 12 Şubat 2010.
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/1582bankacilik_kanunu.pdf

Berk, Niyazi, *Bankacılıkta Kredi Pazarlama*, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No.149, İstanbul 1988.

..., *Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi*, (2.Baskı), Esbank T.A.Ş. Yayınları, İstanbul 1999.

..., *Bankacılıkta Pazara Yönelik Kredi Yönetimi*, Beta Basım A.Ş., (3. Baskı), İstanbul 2001.

..., *Finansal Yönetim*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul 1990.

Besis, Joel, *Risk Management in Banking*, John Wiley&Sons, Inc., New York 2001.

Can, Ayhan, Karaman, H. Tamer, Mandacı, İsmail ve Koçu, Sibel, *Kredi Bilgileri*, T.C.Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2006.

Can, Halil, Güner, Semih, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Siyasal Kitabevi, Ankara 1999.

Ceylan, Musa, Gören, Recai, Ceylan, Hülya, Işık, Solmaz, Sonkan Önen, Nilgün ve Yalçın, Mustafa, *Detay 3000 Müfettişlik-Uzmanlık, Kaymakamlık, Hakimlik, Denetmenlik, KPSS Hazırlık Kitabı ve Soru Bankası*, Detay Yayıncılık, (6. Baskı), Ankara 2003.

Çalışkan, Ömer Veysel, “Kredi Derecelendirme Kuruluşları ve Risk Değerleme Kriterleri”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, sayı: 1, Ankara 2002.

Çıkrıkçı, Mustafa, Abdulkерim Daştan, “Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolar Aracılığıyla Sunulması”, *TBB Bankacılar Dergisi*, sayı: 43 (Aralık, 2002).

Demir, Berrin, Batur, F. Nurdan, Çapın, Fazilet, Özdemir, Nuray, Pank, Özden, Yılmaz, Zehra, *Temel Hukuk*, T.C.Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2006.

Denizbank, *Nakdi Krediler*, Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2010.
http://www.denizbank.com/TR/Bankacilik/Ticari_Bankacilik/Krediler/nakdikrediler.htm

Detay Eğitim Teknoloji Danışmanlık, *Akbank Temel Bankacılık Eğitimleri Ders Notları*, Akbank Eğitim Notları, İstanbul 2007.

Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Kambiyo Mevzuatı Müdürlüğü, *TCMB Sermaye Hareketleri Genelgesi*, Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara 2002.

Erçel, Gazi, *Türk Bankacılık Sistemi, Konuşmalar-1999*, TCMB Yayınları, Ankara 2000.

Erdener, Ece, Zengin, Yasemin, “Basel II’ye Geçiş Öncesi Kobilerde Genel Durum Değerlendirmesi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Alev Katrinli, *I. Uluslararası Sempozyum Kobi’ler ve Basel II* : 27 Nisan 2008- İzmir: Bildiriler Kitabı, İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir 2008.

Erdoğan, Meltem, “Bankacılık Sektöründe Asimetrik Bilgi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 20 (Nisan, 2008).

Erdoğan, Muammer, *Finansal Yönetim*, Aktif Yayınevi, Erzurum 2009.

Erel, Gürkan, Özbek, Çetin, Yüceer, Hülya, Bodur, Ayla, Elma Atmaca, Nermin ve Canefe Yalız, Zeynep, *Ticari Bankacılık*, T.C.Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2009.

Fidan, Mehmet Maşuk, “Kobi Kredi Piyasasında Asimetrik Bilgi ve Ahlaki Tehlike: Laleli Örneği”, *Maliye Finans Yazıları*, sayı:90 (Ocak, 2011).

Fortisbank, *Nakdi Krediler*, Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2010.
http://www.fortis.com.tr/ticari_bankacilik/nakdi_krediler.jsp

Fraser, Rose, *Financial Institutions*, Business Publications, Inc., (Second Edition), New York 1985.

Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı , *Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı (2008-2010)* (Yayın No:87), Gelir İdaresi Başkanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı, Ankara 2009.

Graddy, Duane B. & Spencer, Austin H., *Managing Commercial Banks (Community, Regional and Global)*, Prentice-Hall Inc. International Editions, New Jersey 1990.

Gücenme Ümit, *Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi*, Aktüal Yayınları, İstanbul 2005.

Günay, Erdiñ, Akaya, Murat ve Ceyhan, Mustafa, *Bankacılık Ürünlerinde Maliyet ve Fiyatlama*, T.C.Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2006.

Haight, G.Timothy, *An Overview of Risk Management in Banking*, Bankers Magazine, 1997.

Hancı, Gökhan, "Bankacılıkta Sermaye Yeterliliği Ne Anlam İfade Etmektedir?", *Stratejik Boyut - Demokratik Düşünce Platformu*, 04 Mayıs 2009. Erişim Tarihi: 24 Mayıs 2011. <http://www.stratejikboyut.com/haber/bankacilikta-sermaye-yeterliliği-ne-anlam-ifade-etmektedir--28551.html>

Hazine Müsteşarlığı'nın 9 Haziran 2008 tarih ve 26058 sayılı yazısı.

Hazine Müsteşarlığı'nın 14 Eylül 2006 tarih ve 48212 sayılı yazısı.

Karpat Çatalbaş, Gaye, Çatalbaş, Ersin, "Finansman Sorunu Yaşayan Kobi'ler, Basel II ve Bankacılık Sektörü", *Bankacılar Dergisi*, sayı:66, 2008.

KobiFinans, "Kredi Garanti Fonu KOBİ'lere Hayat Veriyor", *KobiFinans Dergisi*, (Sayı: 26), 02.02.2005, Erişim Tarihi:28.06.2010. http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/020205/24470

Kredi İzleme ve Takipteki Krediler, *Kredi İzleme ve Takipteki Krediler*, T.C.Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2009.

Mandacı, Pınar Evrim, "Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (1), 2003, Erişim Tarihi:02 Nisan 2010. http://www.sbe.deu.edu.tr/dergi/cilt5_say1/5.1%20pınar%20mandaci.pdf

Öker, Ayşegül, *Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi Riski Yönetimi –Bir Uygulama*, (Yayınlanmış Doktora Tezi,) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.

Uçarkaya, Uçarkaya, *Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü*, (Uzmanlık Yeterlilik Tezi), T.C. Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara 2006.

Usta, Mahmut, *Temel Kredi Bilgileri*, Pamukbank T.A.Ş. Eğitim Yayınları, (3. Baskı), İstanbul 1995.

Ünal, Targan, *Kredi Sözleşmeleri*, İstanbul Ticaret Odası, İstanbul 1995, Sayı.33.

Sayım, Ferhat, *Bankalarda Kredi Karşılıkları Sistemi ve Vergisel İncelemesi*, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul 2006, Yayın No.244.

Seval, Belkıs, *Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi*, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, Avcıol Matbaası, İstanbul 1990, Yayın No.11.

Seval, Belkıs, Seval, Selim, *Bankacılıkta Kullanılan Formüller, Oranlar, Analizler*, Pamukbank Eğitim Yayınları, İstanbul 1993, Yayın No.1.

T.C. Merkez Bankası, *T.C. Merkez Bankası Bankalararası Para Piyasası, Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği No:6*, Ankara 2002.

..., *Finansal İstikrar Raporu*, T.C. Merkez Bankası, Ankara 2005. Erişim Tarihi:10 Nisan 2010. <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/yayin/finist/bolumI.pdf>

T.C. Ziraat Bankası A.Ş., *Kredi İzleme ve Takipteki Krediler*, T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2009.

Traport Trafik Portalı, Kasko Sigortasında "Dain ve Mürtehin" Kavramı ve Sigorta Şirketi Seçiminde Sigortalının Tercih Hakkı, (2006), Erişim Tarihi: 04 Nisan 2010. http://www.traport.org.tr/ys_ayinkonusu.php?yID=35

Torosoğlu, M. Vefa, *Teminat Mektupları*, Erişim Tarihi: 16 Haziran 2010. archive.ismmmo.org.tr/docs/.../12%20-%2046%20m.vefa%20toroslu.doc

Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş., Erişim Tarihi: 10 Nisan 2010. <http://www.eximbank.gov.tr/index.htm>

Vakıfbank, *İskonto Kredisi*, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2010. <http://www.vakifbank.com.tr/iskonto-kredisi.aspx>

Yalçın, İrfan, *Türkiye'de Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Sorunları Çerçevesinde Finansman Sorunu ve Çözümüne Katkı Olarak Kredi Garanti Fonları*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.

Yalvaç, Faruk, *Bankacılık Terimleri Sözlüğü*, Kardeş Kitap ve Yayınevi, Ankara 1997.

Yazganoğlu, Hakkı, Doğan, Hikmet, Mandacı, İsmail, Bodur, Ayla, Dabağ, Aysun, Demirtaşoğlu, Haluk, Özeler, Işın, Koçu, Sibel ve Yavuzoğlu, Erhan, *Kredilendirme ve Riskin İzlenmesi*, T.C.Ziraat Bankası A.Ş. Eğitim Yayınları, Ankara 2006.

Yılmaz, Cahit, *Bilanço Okuma ve Arındırma Teknikleri*, Focus Eğitim ve Danışmanlık, İstanbul 2008.

Yılmaz, Engin, *Basel II Kriterlerinin Kobi'ler Üzerindeki Finansal Etkileri ve Öneriler*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009.

Ek 1. Anket

Değerli katılımcı,

Bu çalışmanın amacı, Bankaların işletme kredileri karar alma ve uygulama sürecinde görevli personelinin "Ticari Kredilendirme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar" üzerine görüşlerini belirlemektir. Çalışmanın başarıya ulaşabilmesi için tüm soruları eksiksiz ve samimiyetle cevaplamanızı rica eder, katılımınız ve soruları cevaplamada gösterdiğiniz sabır için teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Reşat KARCIOĞLU
Ayşe ERDOĞAN

I. BÖLÜM			
KATILIMCI TANITICI BİLGİLERİ			
1.	Cinsiyetiniz		
	A. Bayan ()	B. Bay	
2.	Yaşınız		
	A. 30 Yaş ve Daha Az ()	B. 30-40 Yaş Arası ()	C. 40 Yaş Üstü ()
3.	Eğitim durumunuz		
	A. Yüksekokul ve Altı ()	B. Üniversite ()	C. Y.Lisans/Doktora ()
4.	Görev yapılan banka		
	A. Kamu Sermayeli ()	B. Kamu/Özel Sermayeli ()	C. Özel Sermayeli ()
5.	Görev yerinizde işletme kredilerinin değerlendirildiği özel bir bölüm (Kobi Bankacılığı, Ticari Bankacılık, Kurumsal Bankacılık...) var mıdır?		
	A. Evet ()	B. Hayır ()	
6.	İşletme kredisi tahsisi konusundaki deneyim süreniz		
	A. 1 Yıl ve Daha Az ()	B. 1-5 Yıl ()	C. 5 Yıl Üzeri ()

II. BÖLÜM						
SIRA NO	İŞLETME KAYNAKLI SORUNLAR	Kesinlikle	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
		Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılmıyorum
1.	Bankaca talep edilen yeterlikte / kalitede teminatın sağlanamaması	①	②	③	④	⑤
2.	Etkin bir yönetim/finansman politikasından yoksunluğu	①	②	③	④	⑤
3.	Muhasebe standartlarına uygun mali tablolar üretilmemesi	①	②	③	④	⑤
4.	Olumsuz piyasa istihbaratı / Yetersiz moralite	①	②	③	④	⑤
5.	Riskli kabul edilen bir sektörde faaliyet göstermesi	①	②	③	④	⑤
6.	Bankaya yeterli, doğru ve zamanında bilgi akışının sağlanamaması	①	②	③	④	⑤
7.	Yetersiz likidite, aktivite, mali bünye, karlılık, büyüme rasyoları	①	②	③	④	④
8.	İşletmenin gelecekteki performansı / nakit akışlarının öngörülebilmesi	①	②	③	④	⑤
9.	İhtiyaç duyduğu kredi kompozisyonunu (tutar, vade, tür) tam olarak belirleyememesi veya yanlış belirlemesi	①	②	③	④	⑤
10.	Kabul edilebilir seviyenin üzerinde borç yükü bulunması	①	②	③	④	⑤
11.	Kredinin işletme faaliyet amacı dışında başka amaçla talep edilmesi	①	②	③	④	⑤

III. BÖLÜM							
SIRA NO	BANKA KAYNAKLI SORUNLAR	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum
1.	Bankada işletme kredilerine cevap verebilecek birimin (Kobi /Ticari /Kurumsal Bankacılık vs.) bulunmaması	1	2	3	4	5	
2.	Kredi biriminde yeterli personel istihdamı bulunmaması	1	2	3	4	5	
3.	Kredi biriminde görev yapan personelin bilgi yetersizliği	1	2	3	4	5	
4.	Bankanın mevzuat/yönetmelik/uygulamalarından kaynaklanan kredi sınırlamalarının bulunması	1	2	3	4	5	
5.	İşletmeye ihtiyaç duyduğu kredi kompozisyonunun (tutar, vade, tür) sunulamaması	1	2	3	4	5	
6.	İşletmenin kredi ihtiyacı dışında diğer bankacılık hizmetlerindeki beklentilerinin istenilen çeşit / hız / kalite / fiyatta karşılanamaması	1	2	3	4	5	
7.	Yetkin bir değerlendirme sisteminin bulunmaması	1	2	3	4	5	
8.	İşletmenin kredi ihtiyacına zamanında yanıt verilememesi	1	2	3	4	5	
9.	Hedef baskısı varlığı	1	2	3	4	5	
10.	Politik baskı	1	2	3	4	5	
11.	Kredi kullandırımı sonrası kredinin kaderiyle başbaşa bırakılması/izlenmemesi	1	2	3	4	5	

IV. BÖLÜM							
SIRA NO	İŞLETME VE BANKA KAYNAKLI OLMAYAN DİĞER SORUNLAR	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum
1.	Kayıt dışılık	1	2	3	4	5	
2.	Makroekonomik belirsizliklerin varlığı	1	2	3	4	5	
3.	Güvenilir ve hızlı işleyen bir yasal sistemin bulunmaması	1	2	3	4	5	
4.	Etkin bir denetim sisteminin bulunmaması	1	2	3	4	5	
5.	Bankalar arası yoğun rekabetin varlığı	1	2	3	4	5	
6.	Yasal sınırlamaların varlığı (zorunlu karşılık oranları, sermaye yeterlilik rasyosu, hesap durum belgesi alınmaksızın açılacak kredi tutarı vb.)sorunu	1	2	3	4	5	

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ayşe ERDOĞAN
Doğum Yeri ve Tarihi	Develi / 01.09.1981
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme (İng.) Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	Kayseri Büyükşehir Belediyesi Satınalma Daire Başkanlığı
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	T.C. Ziraat Bankası A.Ş.
İletişim	
E-Posta Adresi	aysevler@gmail.com
Tarih	27.06.2011